

PEDAGOOGILINE PRAKTIKA LASTEAIAS ABIMATERJAL ÜLIÕPILASELE JA JUHENDAJALE

TALLINNA PEDAGOOGILINE SEMINAR
TALLINNA ÜLIKOOOL
TARTU ÜLIKOOOL

PEDAGOOGILINE PRAKTIKA LASTEAIAS
ABIMATERJAL ÜLIÕPILASELE JA JUHENDAJALE

Tallinn 2010

Koostajad: Tiia Õun, Maaja Mänd
Toimetaja: Sirje Ääremaa
Kujundaja: Hermo Sakk
Kaanefotod: Tabasalu lasteaed Tibutare fotokogu

Pedagoogiline praktika lasteaias. Abimaterjal üliõpilasele ja juhendajale
Raamat ilmub projekti Eduko toel

Trükk: OÜ Vali Press

Autoriõigus: koostajad ja artiklite autorid
Autoriõigus: Tallinna Pedagoogiline Seminar, Tallinna Ülikool, Tartu Ülikool

SISUKORD

Saateks.....	5
Juhised edukaks praktikaks üliõpilasele ja praktika juhendajale - <i>Lehte Tuuling, Maaja Mänd</i>	7
Lasteaiaõpetaja nõuandeid praktikandile – <i>Mare Robal</i>	12
Praktika juhendamine on eelkõige suhtlemine – <i>Mare Tuisk</i>	14
Suhtlemine lapsevanematega praktika ajal – <i>Sirje Almann</i>	18
Lapse mängu juhendamine – <i>Aino Ugaste, Maire Tuul</i>	21
Õppe-kasvatustegevuse dokumentatsioon lasteaia rühmas – <i>Tiia Õun, Tiina Peterson, Silvi Suur</i>	23
Lapse vaatluse ja analüüsi meelespea – <i>Eve Kikas</i>	26
Õppe-kasvatustegevuse vaatluse meelespea – <i>Sigrit Lilleste</i>	30
Õpetaja eneseanalüüsi võimalused – <i>Tiia Õun, Lehte Tuuling, Silvi Suur</i>	32
Mida silmas pidada õpi-/praktikamapi koostamisel – <i>Lehte Tuuling</i>	35
Didaktika õppejõudude soovitusi ja nõuandeid.....	37
Keel ja kõne – <i>Maret Olo, Maire Grass</i>	37
Matemaatika – <i>Kristi Vinter</i>	39
Loodusõpetus – <i>Kristi Vinter, Inge Timostšuk</i>	41
Kunstiõpetus – <i>Edna Vahter</i>	45
Liikumisõpetus – <i>Maret Pihu</i>	49
Muusikaõpetus – <i>Monika Pullerits</i>	52
Lisad	
Leping üliõpilase ja juhendaja-õpetaja vahel.....	57
Õppe- ja kasvatustegevuse vaatluse leht.....	59
Õppe- ja kasvatustegevuse kava.....	61
Üliõpilase SWOT-analüüs.....	65
Eneseanalüüsi etapid.....	66
Eneseanalüüsi koostamise juhend.....	67
Eneseanalüüsi astmed.....	68

SAATEKS

*Keegi ei sünni meistrina.
(Ladina mõttetera)*

Õpetaja professionaalne areng on pikaajaline protsess. Ei olegi võimalik, et kohe tööle minnes on noorel õpetajal piisavalt vajalikke oskusi ja suutlikkust toime tulla erinevate õppekasvatustöös eettulevate situatsioonidega. Alles kolmanda tööaasta lõpuks kujunevad praktilise tegevuse käigus välja õpetaja isikupärane õpetusstiil ja kutseoskused. Uuringud näitavad, et esimestel tööaastatel omandatud tööstiil ja kogemused mõjutavad kogu järgnevat õpetaja karjääri ning tööga rahulolu.

Pedagoogiline praktika lasteaiaõpetaja koolituses on võimalus üliõpilasel praktiseerida õpetajana koolieelses lasteasutuses. Praktika on võimalus kõike seniõpitud rakendada ja saada kogemust töös lastega, rühma meeskonnaga, lastevanematega. Praktika on algaja õpetaja esmane töökogemus, mis võib olla määravaks edasisel karjääri- ja töökoha valikul. Seega on praktika tulemuslikkus üks teguritest, mis võib mõjutada algaja õpetaja motivatsiooni valitud erialal jätkata.

Käesoleva kogumiku eesmärk on toetada lasteaiaõpetajaks õppivaid üliõpilasi pedagoogilise praktika läbimisel. Kogumikust leiavad tuge ja abi ka need paljud lasteaegade õpetajad, kes juhendavad praktikante. Kogumikus esitatud juhendmaterjalid hõlmavad peamisi valdkondi koolieelse lasteasutuse tegevuses, millega üliõpilased pedagoogilise praktika läbimisel kokku puutuvad. Kogumikus on õppejõudude soovitusel lapse mängu juhendamiseks, suhtlemiseks lastevanematega, juhiseid vaatlemiseks ja eneseanalüüsiks, dokumentatsiooni koostamiseks. Eriala didaktikute näpunäited õppekasvatustegevuse valdkondades tegevuste kavandamiseks ja läbiviimiseks põhinevad üliõpilastelt saadud tagasisidel ja praktika juhendajate tähelepanekutel.

Artiklitele lisaks on esitatud mõningane soovituslik näidismaterjal, mida üliõpilane võib vajadusel oma tegevuse kavandamisel, lapse arengu hindamisel või eneseanalüüsi koostamisel kasutada.

Pedagoogiline praktika lasteaiaõpetajaid koolitavate kõrgkoolide (Tallinna Ülikooli, Tallinna Pedagoogilise Seminari ja Tartu Ülikooli) õppekavades on erineva mahuga, kuid eesmärgid, sisu ja sisemine loogika sarnased. Kogumikus on toodud kõige olulisemad juhised nii üliõpilasele-praktikandile kui teda juhendavale õpetajale.

Kogumik on koostatud Tartu Ülikooli, Tallinna Ülikooli ja Tallinna Pedagoogilise Seminari õppejõudude koostöös. Kogumiku koostamist ja kirjastamist on toetatud haridusprogrammi EDUKO raames.

Koostajad Maaja Mänd ja Tiia Õun

JUHISED EDUKAKS PRATIKAKS ÜLIÕPILASELE JA PRAKTIKA JUHENDAJALE

≡ LehteTuuling, TLÜ Rakvere Kolledži õpetajakoolituse osakonna juhataja
≡ Maaja Mänd, TPS meetodik

Praktikal viibimine loob tulevasele lasteaiaõpetajale võimaluse reaalses keskkonnas rakendada kõrgkoolis õpitud teoreetilisi teadmisi ja seeläbi kujundada valmisolekut tööks õpetajana.

Praktikad on koolieelse lasteasutuse õpetajaid õpetavatel kõrgkoolidel erineva mahuga ja paigutuvad ka õppekavas erinevalt. Igal kõrgkoolil on erinevate praktikate jaoks koostatud konkreetsed juhendid. Kuid on üldised juhised praktikateks, mille järgimine üliõpilase ja juhendaja poolt tagab selle, et praktika kulgeb edukalt ja et selle käigus omandatakse võimalikult palju kogemusi.

JUHISED ÜLIÕPILASELE

Praktika lasteaiaiga tutvumine, kokkulepped

- Tutvu põhjalikult praktikalasteaia **töökorraldusega ja dokumentatsiooniga**. Palu juhtkonnal seda sulle selgitada ja näidata ka olulist dokumentatsiooni.
- Püüa hästi palju teada saada lasteaia kui lapse **kasvukeskkonna** ja õpetaja **töökeskkonna** kohta. Tee endale selgeks lasteaiaõpetaja erinevad tööülesanded ja töö planeerimise põhimõtted.
- Tee endale selgeks lasteaia **kodukord** ja ja rühma **reeglid**.
- Lugege koos põhjalikult läbi **praktikajuhend**. Lepi kokku oma juhendajaga selles, mida teineteiselt ootate.

Eesmärgistamine, kavandamine

- Mõtle oma praktikal olemise aeg eelnevalt hästi läbi. Mõtle, mis sind huvitaks, milles sa tahad selgust saada. Igale praktikale minnes sea enese jaoks päris **isiklikud eesmärgid**. Eesmärkide seadmisel toetu eneseanalüüsile.
- Tegevuse kava koostamisel sea sellele kõigepealt **eesmärgid**. Eesmärkide seadmisel on sulle suureks abiks koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava ja sinna juurde kuuluvad käsiraamatud (eriti *Üldoskuste areng koolieelses eas* ja *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad*). Eesmäärke seades arvesta sellega, et õppe- ja kasvatustegevuses oleks lõimitud erinevad valdkonnad.
- Kavandatud õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimisel kasuta lasteaia olemasolevat ja kooli raamatukogus leiduvat **erialast kirjandust**. Vajadusel valmista ise tegevuses vajaminevaid õppevahendeid, -mänge.

Praktikamapp

- **Sea sisse praktika õpimapp/praktikamapp**. Tee seda juba alates esimese praktika esimesest praktikapäevast. Praktika õpimappi koonda eneseanalüüs praktika eel, individuaalsed eesmärgid, sulle antud ülesanded, praktikal tehtud tähelepanekud.
- Tee nähtu/kuuldu kohta märkmeid ja analüüsi seda lähtuvalt soodsa õpikeskkonna kujundamise kohta saadud teoreetilistest teadmistest. Lasteaias/aedades ringkäigu ajal esita küsimusi, kui midagi jääb arusaamatuks.

- Praktika õpimappi **kogu** ka kõigi vaadeldud ja ise läbi viidud õppetegevuste kavad ja analüüsid. Praktikamapist loe lähemalt osas *Mida silmas pidada õpi-/praktikamapi koostamisel*.

Vaatlemine

- **Vaatle lasteaiaõpetaja tööd.** Palu oma juhendajal tutvustada sind lasteaiaõpetaja ülesannete ja tööga. Vaatle juhendaja poolt läbiviidud tegevusi, tee märkmeid, jälgides nii õpetaja kui laste tegevust. Kui miski nähtus tekitab sinus küsimusi, esita need peale tegevuse lõppu juhendajale. Analüüsi temaga koos nähtut ja sinu poolt tehtud tähelepanekuid ja järeldusi.
- Ära unusta, et **vaatlus** – milliseid tööviise, metoodilisi võtteid, mängulisi võtteid õpetaja iga päev kasutab, kuidas suhtleb laste, lastevanemate ja kolleegidega, kuidas motiveerib lapsi – on praktilal väga oluline. Kui kohe tegutsema hakata, siis võib palju valesti teha. Vaatlemine ei tähenda kõrvalseismist, vaid tähelepanelikku jälgimist, märkmete tegemist ja sellele järgnevat analüüsimist. Kui sa ei vaatle, siis osale aktiivselt rühma tegevustes, aita õpetajat, lapsi, mängi nendega, juhenda neid.
- Võimaluse korral vaatle ka oma kaasüliõpilasi-praktikante.
- **Vaatle lapsi, nende tegevust lasteaias.** Lastega tutvumine, teada saamine, mida lapsed teavad ja oskavad, mis neid huvitab, on sama tähtis kui õpetaja töö vaatlemine. See aitab sul rühma õppe- ja kasvatustegevust kavandada, teha õigeid valikuid eesmärkide seadmisel, õppemeetodite, õppematerjalide valimisel.
- Jälgi ja analüüsi ühte-kahte last võimalikult paljudes tegevustes. Tee kokkuvõtte lapse meeldivatest ja vastumeelsematest tegevustest. Miks on nii? (Püüa vastata, analüüsida). Vaata sealjuures, mida on loengutes räägitud lapse arengu seaduspärasustest. Jälgi ka laste mängu, tee märkmeid. Milliseid mängu lapsed mängivad omaalgatuslikult, mida juhendab ja suunab õpetaja?
- Jälgi lapsi **kogu päeva jooksul**, püüa jagada oma tähelepanu kõigile lastele. Püüa analüüsida nende käitumist, toetudes teoreetilistele teadmistele lapse arengu seaduspärasustest.

Ettevalmistamine

- Valmistu põhjalikult ette **igaks** praktikapäevaks. Lähtuvalt lapse arengu seaduspärasustest ei ole ta koolieelses eas veel valmis teadmisi omandama nõ aineti. Siit tuleneb vajadus siduda kõik valdkonnad omavahel läbi erinevate tegevuste. Läbi mõelda tuleb seega **kogu päeva** jooksul toimuv. Suuna ka laste mängu nukunurgas, ehitustegevuses jms. Valmistu põhjalikult praktilal läbiviidavaks õppetegevuseks.
- Arutle oma plaanide üle kõigepealt juhendajaga ning seejärel koosta põhjalik ja nõuete kohaselt vormistatud **tegevuse kava**. Kui satud raskustesse, palu abi oma juhendajalt. Tuleta meelde, mida oled õppinud selle kohta loengutes. Seosta õppe- ja kasvatustegevus kindlasti oma praktilalasteaia lähiümbrusega, selle looduse, igapäeva elu ja ümbritseva keskkonnaga.

Analüüsimine

- Tegevuse läbiviimise järel **analüüsi seda koos oma juhendajaga**. Vormista oma tegevuse analüüs ka kirjalikult kindlasti iga praktika päeva õhtul. Hiljem on raske meenutada olnut, sest iga praktilal viibitud päev toob kaasa uut informatsiooni, uusi kogemusi ja olukordi, mida lahendada.
- Analüüs on alati edasise kavandamise aluseks. Analüüsis mine sügavuti, ära piirdu ainult kirjeldamisega. Leia alati positiivset, millele saad edaspidi toetuda. Vaata ka kriitilise pilguga – sellest mõistad, mida pead teisiti tegema, muutma (vt lisa *Eneseanalüüsi etapid*)
- Iga praktika alguses ja lõpus koosta eneseanalüüs.

Koostöö

- Püüa **teha koostööd** teiste õpetajate (muusika-, liikumisõpetaja) ja vanematega või neid asendavate isikutega, järgides lasteaia ja rühma õppe- ja kasvatustaotlusi. Tee koostööd ka teiste samas lasteaia viibivate praktikantidega.
- Osale aktiivselt **lasteaia igapäevases tegevuses**, võta osa lasteaia ja rühma praktikaajale jäävatest üritustest. Loe lastele ette kirjanduspalu, luuletusi või muinasjutte vaba aja sisustamiseks (arvestades laste vanust), suuna vajadusel nende mängu nukunurgas, ehitustegevuses jms.

Praktika-aeg on aeg õppimiseks ja arenemiseks, mitte küpsuseksami sooritamiseks. Mida rohkem sa küsid, seda rohkem sa teada saad. Juhendaja on sinu kõrval selleks, et sind juhendada ja sulle nõu anda. Austa konstruktiivset tagasisidet oma igapäevasele tegevusele. Praktika on õppimise aeg, mitte teadmiste kontroll. Praktika kulgedes **kasvab sinu iseseisvus**. Vaatlejast ja abilisest saab iseseisev, kogu lasterühma õppe- ja kasvatustegevust eesmärgipäraselt kavandav, ladusalt organiseeriv, koostööd tegev ja asjalikult analüüsiv õpetaja-praktikant.

JUHISED JUHENDAJALE-ÕPETAJALE

Lasteaiapoolne juhendaja on väga oluline persoon õpetajakoolituses. Ta on sama oluline kui iga kõrgkooli õppejõud, sest õpetajaks kujunetakse teooriat praktikasse rakendades. Ei saa kuidagi alahinnata juhendaja-õpetaja rolli tulevase õpetaja professionaalses arengus. Praktika juhendaja(d) õpetaja(d) on see (need), kelle järgi üliõpilane kujundab enda jaoks pildi oma tulevases elukutsest. Hea juhendaja on eeskujuks, nõuandjaks, suunajaks, koostööpartneriks. Mida kompetentsem, motiveeritum ja oma tööle pühendunum on õpetaja ning mida enam tahab ja oskab oma kogemust üliõpilasega jagada, seda tulemuslikum on üliõpilase jaoks praktika. Praktika ladusa kulgemise tagab juhendaja-õpetaja kui kogunud kolleegi heatahtlik, positiivne ja abivalmis suhtumine üliõpilasse-praktikanti. **Põhilised ülesanded** juhendaja-õpetajale praktika ajal on järgmised:

- Tutvuda põhjalikult **praktika-juhendiga**.
- Tutvustada praktikanti lastele, lapsevanematele, kolleegidele.
- Tutvustada lasteaia dokumentatsiooni.
- Tutvuda ja vajadusel teha parandusi praktikandi õppetegevuste kavades.
- Tutvustada praktikandile lasteaia leiduvaid õppematerjale ja aidata neil leida sobivaid.
- Võimaldada üliõpilasel vaadelda rühma õppe- ja kasvatustegevust.
- Analüüsida praktikandi iseseisvat tööd.

Tutvustamine

- Tutvustage üliõpilast lastele, lapsevanematele, kolleegidele. Üliõpilane-praktikant tuleb võõrasse keskkonda (ka siis, kui ta varem on samas lasteaia mõnes teises rühmas praktilik olnud), kus kehtivad oma kokkulepped ja reeglid. Talle on võõrad nii lapsed, lapsevanemad kui lasteaia/rühma personal. Koostööd teha, ühiseid eesmärke seada saab aga inimestega, keda me teame ja kes meid tunnevad. Aidake tal ennast esitleda.
- Viige üliõpilane kurssi lasteaia dokumentatsiooniga. Tutvustage talle lasteaia kodukorda ja laste päevakava, lasteaia õppekava, rühma tegevuskava, konkreetse lasteaia töö kavandamismudeleid ja põhimõtteid.

- Lubage üliõpilasel uurida õppematerjale, lasteaia raamatukogu, õueala. Andke talle seletusi.
- Viige end ise põhjalikult kurssi kõrgkooli poolt üliõpilasele kaasa antud konkreetse praktika juhendiga. Lugege see koos üliõpilasega läbi. Erinevatel kõrgkoolidel ja erinevatel praktikatel on need pisut erinevad. Kui midagi jääb arusaamatuks, küsige üle kõrgkooli-poolse praktika juhendaja/koordinaatori käest.

Vaatlemine

- Võimaldage üliõpilasel vaadelda oma tegevust. Vaatlemise eesmärgiks on näha ja mõista, kuidas lasteaiaõpetaja töötab:
 - Milliseid ettevalmistusi on õpetaja teinud, et tegevus õnnestuks?
 - Milliseid metoodilisi (sh mängulisi) võtteid ta kasutab?
 - Milliseid materjale ja miks just neid kasutab?
 - Kuidas rakendab õppe- ja kasvatustegevuse valdkondade lõimimisvõimalusi?
 - Kuidas õpetaja motiveerib lapsi?
 - Kuidas õpetaja lahendab tekkinud probleeme?
- Võimaldage üliõpilasel vaadelda kogu õppe- ja kasvatusprotsessi – nii õppetegevusi kui rühma igapäevategevusi ning mängu. Ärge nõudke praktikandilt kohe iseseisvat tegutsemist. Vaatlemine ei tähenda looderdamist.
- Võimaldage vaadelda ka päeva öhtupoolse aja tegevusi – õppe- ja kasvatusprotsess toimub ju kogu päeva, mitte ainult hommikupoolle.
- Vaadelge ise üliõpilase tegevust – ärge jätke teda üksi, kui ta viib läbi õppetegevusi või juhendab mängu.
- Võimaldage üliõpilasel **vaadelda lapsi**. Tutvustage lasteaias kasutatavaid laste vaatlusvorme ja -metoodikaid. Laste vaatlemise eesmärgiks on teada saada
 - Millised on laste teadmised-oskused?
 - Kuidas lapsed õpivad, mis neid motiveerib, mis neid huvitab?
 - Kuidas lapsed mängivad, millised mängud neid huvitavad, milline on nende mängu sisu ja tase?
 - Kuidas saavad lapsed hakkama igapäevategevustega?
 - Kuidas lapsed suhtlevad omavahel ja täiskasvanutega?
 - Millised on nende individuaalsed iseärasused, keda lastest on mingil põhjusel vaja suurema tähelepanu alla võtta, aidata?

Kavandamine, eesmärgistamine

- Töö **heaks kavandamiseks** viige üliõpilased kurssi lasteaia õppekava, rühma tegevuskava ja teiste lasteaia tööd reguleerivate dokumentidega. Esialgu töötab üliõpilane õpetaja koostatud kavade järgi seda vajadusel täiendades, oma ideid lisades.
- Leppige üliõpilasega kokku, kuidas, mis ajaks peab ta esitama oma kavad. Kavandamisel laske üliõpilasel põhjendada, miks ta nii kavatseb õppetegevust(i) läbi viia. Kuna alul üliõpilane ei tunne rühma lapsi, nende taset, soove, huvisid, suunake ja andke üliõpilasele konkreetseid juhiseid.
- Kavandamisel pidage silmas eesmärke, mis on püstitatud koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas. Eesmärkide püstitamine on üliõpilase jaoks raske, aidake tal neid sobivalt sõnastada.
- Õppetegevuste läbiviimiseks on õppejõud andnud üliõpilastele juhised kavade koostamiseks ning kavade näidised. Paluge üliõpilasel need kaasa võtta, tutvuge nendega, siis on lihtsam üliõpilast aidata.

Iseseisev töö

- Iseseisvat tööd alustavad praktikandid kõigepealt igapäevategevuste ja mängu juhendamiseks. Nii tutvuvad praktikandid lastega ka lähemalt.
- Edasi viib üliõpilane läbi üksikuid õppetegevuste osi (nt virgutusmoment, õppemäng, mänguline sissejuhatus teemasse/tegevusse, individuaalne juhendamine vms). Soovitage üliõpilastele, mida nad võiksid teha. Järk-järgult suureneb üliõpilaste iseseisva tegetsemise maht ja aeg.
- Viimasel praktika-nädalal täidab üliõpilane kõiki rühmaõpetaja ülesandeid.
- NB! Iseseisev töö ei tähenda praktikandi rühma üksinda jätmist.
- Iseseisev töö on põhjalikumalt kirjeldatud konkreetse **praktika juhendis**.

Analüüsimine

- Ükski tegevus ei ole tulemuslik, kui seda ei analüüsita. Analüüs on siis efektiivne, kui see viiakse läbi vahetult pärast tegevust. Kasutage lõunatundi vastastikuseks tegevuste analüüsimiseks. Ärge lükake analüüsimist ja tagasiside andmist edasi ja ärge tehke seda kiirustades.
- Analüüsi üliõpilase tegevust (selleks on käesolevas kogumikus ka mõned vormid, kuidas analüüsida). Suunake üliõpilast tema enda tegevust analüüsima.
- Analüüsi iseenda tegevust ja julgustage üliõpilast teie tegevust analüüsima. Julgustage praktikanti teilt küsima, miks just nii tegite, miks nii oli vajalik. Selgitage ja põhjendage.
- Aidake üliõpilasel leida positiivset, millele ta saaks edasises tegevuses toetuda, ning õpetage teda nägema parendamist vajavaid aspekte.

Hindamine

- Kui juhendajana peate hindama üliõpilase töö tulemuslikkust, siis lähtuge kooli poolt näidatud hindamiskriteeriumidest.
- Hindamisel ja praktika tulemuslikkuse analüüsimisel arvestage sellega, et üliõpilane alles õpib – ta ei oska veel samal tasemel õppe- ja kasvatusprotsessi juhtida kui teie kogunud lasteaiaõpetajana.
- Vale on väide, et kuidas saan ma üliõpilasele kõrgeimat hinnet panna, kui ma isegi kõike ei oska. Üliõpilast hinnake ikka üliõpilase-praktikandi tasandist, mitte kogunud pedagoogi tasandist lähtuvalt.
- Üliõpilaste teadmiste ja oskuste osas arvestage seda, mitmendale kursusele üliõpilased on oma õpingutes jõudnud ja mitmes praktika see neil on. Ei saa eeldada, et I kursuse üliõpilane teab ja oskab sama palju kui III kursuse üliõpilane.

Heaks praktika-juhendajaks ei sünnita, küll aga saab selleks kasvada ennast koolitades ja arendades. Seepärast ootavad kõik lasteaiaõpetajaid koolitavad kõrgkoolid praktikabaaside juhendajaid-õpetajaid kõrgkoolide poolt korraldatavatele infopäevadele, seminaridele ja kursustele. Senine kogemus on näidanud, et praktika-juhendajate koolituse või mentori-koolituse läbinud lasteaiaõpetajad on teadlikumad, selgema visiooniga ja suurema missioonitundega juhendajad.

LASTEAI AÕPETAJA NÕUANDED PRAKTIKANDILE

≡ Mare Robal, Tallinna Lepatriinu Lasteaia õpetaja-metoodik

Olen oma teadmisi ja kogemusi, mis kogunenud 40 aastat lasteaiaõpetajana töötades, jaganud tööaastate algusest peale nii TPS, TLÜ kui Soome erinevaid praktikaliike läbivatele praktikantidele ning abi soovivatele kolleegidele. Side, mis paljudega neist säilinud tänaseni, on omalt poolt aidanud kaasa mitmetele praktika juhendamise ajal enda poolt tunnetatud ja kogetud tähelepanekutele.

Praktika mõte üliõpilase jaoks kätkeb endas õpitud teoreetiliste teadmiste ja arusaamiste vormimist isiklikeks kogemusteks ning uute oskuste omandamist. Juhendajale seostub see praktikandi arengu toetamise, sobivate õigete meetodite ja võtete kasutamise juurde suunamise, laste vastu armastuse ning kutse-eetikat kujundavate käitumisnormide austamise sisendamisega. Praktikaaeg nõuab mõlemalt osapoolelt täit pühendumist, endale võetud kohustuste täitmist ja targalt koos tegutsemist.

Üliõpilased, nagu juhendajadki, on erinevad. Igaühel on oma kompetents, isiklik ettekujutus praktikast ja soov või unistus, mida tahetakse teoks teha. Juhendaja ootab praktikandilt sisemist tahet ja püüdu võimalikult hästi oma ülesannetega toime tulla. Ta eeldab praktikandipoolset initsiatiivi, aktiivsust ning huvi avastada, milline õpimeetod, võte või teguviis on lastega tegelemisel kõige parem. Ühise raja leidmisele ja sujuvale koostööle aitab kaasa koolipoolne praktikajuhend, mille üliõpilane praktikale tulles kaasa saab ning oma juhendajale esitab. Juhend konkretiseerib ja mõtestab lahti suhtepoolte ülesanded ja kohustused, annab teada läbitava praktika liigi, ajaperioodi, eesmärgid ja sisu, praktikapäeva koormustunnid lastega tegelemiseks ja vahendite valmistamiseks ning hindamise alused.

Ebameeldivaid situatsioone, kaksitimõistmisi ning asjatuid hirme ei lase tekkida see, kui praktikant tunneb end turvaliselt, ollakse vastastikku avatud, järgitakse kokkuleppeid.

Edukaks toimetulekuks kogu praktika jooksul pean väga tähtsaks kohe praktika alguses

- lugeda koos praktikajuhendit ja lahti rääkida kõik seal kirjasolev
- täpsustada isiklikud vastastikused ootused/soovid
 - juhendamisel/toetamisel
 - praktika tööaja graafikus
 - omavahelise suhtlemise kontaktivõimalustes ja -aegades.

Praktika õnnestumiseks on praktikandil oluline endale teadvustada veel järgmist:

- Esitle end huvitavalt kohe esimesel praktikapäeval nii lastele kui lastevanematele.
- Tutvu rühma reeglite, harjumuste ja mängudega, see on suureks abiks tegevuste kavandamisel ja organiseerimisel.
- Jälgi ja tunneta aega õppetegevuste ja igapäevategevuste läbiviimisel. Ära kardada tegevuse läbiviimisel konspektis planeeritust vajadusel midagi ära jätta või muuta. See on plussiks, mitte miinuseks!
- Tegele ja mängi lastega kogu praktikapäeva ulatuses, mitte üksnes ühes õpitemises.
- Ole suhtlemisel sõbralik, täpne ja aus: täida lastele antud lubadusi, teadmiste edastamisel jälgi faktide õigsust.
- Pea kinni tööajast, tähtaegadest ja kokkulepetest, teata muutustest õigeaegselt.
- Loe üle oma kirjatööd ja vormista korrektselt.
- Osale aktiivselt rühma ja maja ühisüritustes saamaks ideid, kogemusi ja sõpru.

- Küsi julgelt kõike. Küsimine ei alanda hinnet! Juhendaja on selleks, et sind aidata ja arutada läbi kõik peas liikuma hakanud ideed ja plaanid. Ta ei tea, mida oskad ning tead, mis sulle hirmu ja ebakindlust tekitab.
- Valmista nõutud/vajaminevad õppe- ja mänguvahendid varakult! Siis jõuad vahendeid rakendada ja saad kohe vajaliku kogemuse ja tagasisideme.

Juhendaja meelespeana väärivad kindlat tähelepanu ja omaksvõttu seisukohad:

- Säilita rahu, ära torma kohe abistama! Jäta ruumi iseseisvale toimetulekule ja loovusele.
- Juhi praktikant oma tegevust analüüsima tema poolt püstitatud eesmärkidele toetudes.
- Suuna praktikant lastega tegutsema läbi konkreetsete ja talle jõukohaste ülesannete.
- Kiida ja julgusta!

Rõõmsat, meeldejäätvat ja rahulolu pakkuvat praktiseerimist ning kogemuste omandamist!

PRAKTIKA JUHENDAMINE ON EELKÕIGE SUHTLEMINE

≡ Mare Tuisk, TLÜ lektor

Järgnevalt keskendutakse mõningatele suhtlemispsühholoogia põhitõdedele, et eelkõige vastata küsimusele KUIDAS? Kuidas toimida ja suhelda nii, et praktikaperioodile püstitatud ootused ja eesmärgid saaksid täidetud ja nii üliõpilane kui ka juhendaja meenutaksid koosoldud aega kui kasulikku ja meeldivat kogemust mõlemale osapoolele?

Kõigepealt on väga tähtis nii üliõpilase kui juhendaja **eelhoiak**, mis peegeldab praktikat kui vältimatult vajalikku ja äärmiselt olulist ettevõtmist professionaalse õpetaja kujunemisel. Avatud ning vastastikku respektieriva suhtlemise korral on praktika ühteaegu nii väljakutse kui ka põnev ja arendav vaheldus igapäevarutiinile. Kuna juhendaja ja praktikandi näol on tegemist täiskasvanud inimeste ja võrdsete subjektidega (oleme inimestena erinevad, meil on erinevad rollid, kuid ise mõtleivate ja vastutavate isiksustena oleme võrdväärsed), jaguneb ka vastutus praktika käigus üldjoontes võrdeliselt. Kuigi esmapilgul tundub, et tegutsemises peaks domineerima praktikant, juhendaja aga on oma suuremate teadmiste ja kogemuste tõttu arvamusi-der, on siiski kasulik, kui eelhoiak sisaldab püüdlusi võrdse partnerluse suhetele. Kindlasti on mõlemal poolel huvitavaid ja kasulikke ideid, mida tasub kuulata ja katsetada ning kuigi hea juhendaja jääb pigem tagaplaanile, on tema osa praktika õnnestumises äärmiselt oluline. Hea praktika on nagu paarismäng tennis, kus ühiselt jagatakse nii võite kui ka kaotusi. Juhendajal on aga seejuures mängiva treeneri kaksikroll, mis pole kergete killast, kuid on jõukohane vaid meistritele ja seetõttu kõrgelt hinnatud.

Mis on siis juhendamine?

Juhendamine - see on kogenud kompetentse isiksuse koostööprotsess algajaga, mille käigus õpivad mõlemad.

Juhendamine toimub eelkõige suhtlemise vahendusel.

Tavaliselt mõeldakse suhtlemise all, et inimesed räägivad üksteisega, edastavad ja võtavad vastu infot. See ongi enamasti nii, kuid tasub tähele panna, et teoreetilisel tasandil on suhtlemise mõiste tunduvalt laiem:

Suhtlemine kui interaktsioon on protsess, milles infovahetusega kaasnevad partneri(te) tunnetamine ja mõjutamine.

Tunnetamine viitab, et sageli algab suhtlemine kaugelt enne, kui kõlavad esimesed sõnad: uudistatakse teineteist, tehakse oletusi nii partneri kui eelseisva suhtlemise kohta. Kuna *esmamuljel* on kaval kalduvus teha üldistusi üsna juhuslike üksiktunnuste alusel ning sellest hoolimata domineerida hilisema info üle, on oluline, et seda efekti endale teadvustataks. Positiivse esmamulje loomise nimel tasub mõlemal osapoolel pingutada, sest see mõjutab alateadlikult kogu järgnevat suhtlemist, soodustades positiivseid ootusi ja hoiakuid. Veelgi tõsisem on aga negatiivse esmamulje mõju, mis nagu iseenesest kutsub märkama pigem probleeme ja puudusi. Seega – kui ka esmamulje on tagasihoidlik või lausa negatiivne, tuleks teadlikult ennatlikest järeldustest hoiduda. Siinjuures tasub meenutada haridusfoorumi listi toredat juhtmõtet: *kahtlusta inimesi alati heas!* Üks praktika põhieesmärke ongi ju näidata end parimast küljest, aidata teadmistel ja oskustel esile tulla ja areneda.

Ka **vastastikune mõju ja mõjutamine** on küllaltki komplitseeritud nähtused. Suhtlemise mõju võib avalduda vahetult kontakti käigus, kuid sageli ka alles pika aja möödudes. Ometi on ka olukordi, kus mõjutamispuüdlused võivad jääda sootuks tulemusteta või anda koguni oodatule

vastupidiseid tagajärgi. Kes, keda, miks, millal ja kuidas tegelikult mõjutab – need seosed on sageli nii keerukad, et jäävadki esmapilgul tabamatuks, ilmnevad võib-olla alles aastakümnete pärast või jäävadki alateadvusest käitumist juhtima.

Sõnal on küll suur mõjujõud, kuid see pole kaugeltki kõikvõimas ja enamasti kiputakse seda tublisti ülehindama. Seetõttu tasub tähelepanu pöörata ka kehakeelele (miimika, žestid, poosid jne), sest kui sõnum ja kehakeel ei ühildu, kaldub inimene alateadlikult pigem usaldama keha-keelt. Nii, et ei tasu loota levinud lausele: “Tehke minu sõnade, mitte tegude järgi...”. Soovides tulemuslikult mõjutada, tasub loota mitte monoloogile, vaid eelkõige igapäevasele positiivsele eeskujule ja arendavale dialoogile! Igatahes jälgivad meid - juhendajaid - noorte inimeste erksad silmad ja meie suhtlemise ning käitumise mõju on kindlasti laiem ja sügavam, kui pealtnäha paistab.

Edukas ja eesmärgipärane suhtlemine eeldab selleks **sobivate tingimuste** loomist: leia vestlemiseks aeg ja koht, kus saab võimalikult segamatult rääkida ja lülita mobiil hääletule režiimile (või siis teavita partnerit, et ootad väga vajalikku kõnet ja seetõttu jääb mobiil sisselülitatuks). Kui suhtlevad võrdsed partnerid, tuleb kasuks, kui positsioonid on sarnased: mõlemad kas seisavad või istuvad, hea, kui laua ääres, kuhu saab toetada vajalikke materjale, mida koos jälgitakse jne. Praktikandil on päeva kestel iseendaga piisavalt palju tegemist ning ta ei suuda samaaegselt keskenduda möödunud, hetkel toimuvale ja eelseisvale, eriti keset laste sagimist ja mürafooni. Seetõttu on väga oluline, kui õnnestub päeva jooksul korraldada aeg maha võtta, et pingevabas ja rahulikus õhustikus vastata tekkinud küsimustele ja vajadusel täpsustada järgneva päevaga seonduvat. Kui aga spetsiaalset arupidamise aega pole võetud, piisab vahel hoolivast küsimusestki: “Kuidas tunne on? Kas saan Sind kuidagi aidata või tahad midagi küsida?” Oleme sellega loonud võimaluse, mille kasutamine on juba üliõpilase enda valik ja vastutus.

Teadvustame, et meistriks ei sünnita. Kuigi algus võib vahel olla äärmiselt tagasihoidlik, on noored piisava motivatsiooni ja heatahtliku suunamise korral võimelised hämmastavaks arenguks. Ka esimeste ebaõnnestumiste korral ei tasu loobuda kõrgetest ootustest. Näiteks: “Kahjuks Sul ei tule vestluse juhtimine veel hästi välja, kuid kui küsimused hoolikamalt läbi mõtled, läheb juba järgmisel tunnil paremini! Mina olen sulle toeks.” Juhendaja algusest peale avatud, aus, toetav ja lootusrikas suhtumine on parim eeldus üliõpilase praktika õnnestumiseks.

Infovahetus moodustab suhtlemise keskse telje. Tasub juba enne praktikaperioodi algust mõelda, mida juhendatav Teie kaudu peaks teada saama ja kuidas see võimalikult efektiivselt temani jõuaks. Tegemist on küll täiskasvanud inimesega, kellele ei pea kõike valmiskujul ette “nämmutama”, kuid sihi kättenäitamine tuleb kasuks. Kuna praktiliselt on üliõpilase jaoks palju uut ja vajalikku infot korraga, on hea, kui mingi osa sellest on kirjalikul kujul või veebikeskkonnas saadaval – sellele saab siis kohe viidata.

Info algab sellest, mida nähakse. Kindlasti jälgib praktikant esimestest päevadest alates nii teadlikult kui alateadlikult, kuidas Teie toimetate – alates välimusest, riietusest, kõnepruugist, suhtlemisest laste ja kolleegidega ... kuni selleni, kuidas väsimuse või konfliktidega toime tulete. On väga tänuväärne, kui tudengile enda tegevust, selle variante ja valikuid kommenteerite – millistel kaalutlustel otsustasite just nii ja mis variandid veel sobiksid. Seega tasub juhendajal vahel teadlikult valjusti mõelda, varjamata enda kahtlusi, kimbatusi, unistusi ja ahvatlusi. See on tegelik elu, mis ei kulge “nööri mööda”, vaid teeb oma käänakuid ja viib vahel ka tupikusse, kuid siis on vaja leida teine tee, et lõpuks siiski eesmärgile jõuda. Tudengil on neist mõtterännakuist kasulik osa saada.

Oleme inimestena erinevad ja see meetod, mis töötab Teie puhul ja antud situatsioonis, ei pruugi edaspidi ja teise kasutaja korral enam sobida, kuid Teie rikkam elu- ja töökogemus on alustavale õpetajale hindamatu varasalv, millest endale vajalikul hetkel sobivaid ideid ammutada. Samas ei tasu eeldada, et tudeng just Teie pakutud variantidest lähtub – tal on oma ideed, mida katsetada soovib, ning see on ju alati rikastav kogemus! Teiepoolne tunnustus õnnestumise korral toetab aga alati algaja õpetaja enesehinnangut ja loovust!

Lähtudes inimlikest vajadustest oleks kasulik mõelda, kuidas eelkõige toetada uue (olgu küll, et ajutise) kollektiiviliikme **turvalisuse- ja kuuluvustundeid**: juba esimestel kohtumistel tasub rõhutada, et praktika kestel kuulutakse suurde lasteaiaperre ja rühmaski saab lastele uustulnukat tutvustades öelda, et järgnevate nädalate vältel on uus õpetaja meie rühma liige – on tore vastastikku tutvuda ja toetada üksteist nii rõõmudes kui raskustes!

Juhendajana poleks paha meenutada enda õpetajatee algust. Ka kogenud õpetajal on paremaid ja halvemaid tunde ja vahel ka päevi, mida pole põhjust maha salata – vastutustundlikul inimesel on kõigest võimalik õppida, et järgmistel kordadel paremini toime tulla. Sellega innustame noort kolleegi julgelt küsima ja turvaliselt katsetama. Kui aga praktikant juba ise toimetab, jääbki juhendajale piltlikult öeldes “turvamehe” roll – olla olemas, vajadusel ära kuulata ja aidata.

Kuidas kuulata

Olgu küll, et juhendaja nimetuski eeldaks justkui aktiivset nõustamist ja sekkumist, algab kõik ometi **kuulamisest**. Abistame potentsiaalset noort kolleegi parimal viisil, kui leiame võimaluse kõigepealt kuulata, millest tema lähtus; mida planeeris; mis, kuidas ja miks nii läks ja kas oleks midagi veel või teisiti teha saanud. On öeldud, et rääkimine korrastab mõtteid (eriti naistel, sest mehed väidetavalt püüdvat korrastada enne rääkimist), järelkult on vaja aega ja kannatust, et anda võimalus tegevuspinge ja/või ärevuse möödudes toimunu kriitiliselt (nii õnnestumistele kui ebakohtadele keskendudes) läbi selekteerida ja analüüsida.

Tähelepanelik kuulamine on tõeline väljakutse, eriti inimesele, kes on enamasti harjunud ise rääkija rollis olema. Kuna kõnetempo on mõtlemisest 3-4 korda aeglasem, kipub kuulaja mõte kõrvalistele radadele ja tähelepanu koondamine nõuab suurt energiat, milleks väsinuna ei oldagi alati suuteline. Head kuulajat iseloomustab silmside, avatusele viitav kehakeel, noogutavad pealiigutused ja julgustavad lühirepliigid (“jaa”, “muidugi” jne). Ei tasu poolelt lauselt sekkuda ega ise oletada, parem küsida: “Mida Sa selle all mõtled?”, “Kas seletaksid täpsemalt” vms. Soovitav on kasutada avatud küsimusi: “miks?”, “millal?”, “kus?”, “kes?”, “milline?” jne. Samas aga tuleb küsimustega piiri pidada, sest vastasel korral saad ehk teada, mis Sulle oluline, kuid teadmata jääb, mis on oluline rääkijale. Ka hinnangute ja järelduste sõnastamine on kasulik kõigepealt tudengile usaldada, see arendab tema eneserefleksiooni ja üldistavat mõtlemist ning õpetab ise analüüsima, valikuid tegema ja vastutama.

Isegi siis, kui praktikant eneseanalüüsis kidakeelseks jääb, saab teda edasi aidata nn. peegeldava kuulamise abil. Võib peegeldada tema mõtteid, näiteks: “Ütlesid, et lapsed ei suutnud alguses keskenduda...”. Vahel aga tasub peegelda ka tundeid: “Tundud tegevuse algusest rääkides kuidagi nõutu (pettunud/solvunud jne) olevat...”. Enamasti motiveerib selline peegeldus rääkijat edasi selgitama ja arutlema. Kokkuvõtlik peegeldamine võib aga vahel lausa asendada juhendajapoolset analüüsi, näiteks: “Kui Sinu räägitu kokku võtta, möödus tegevus üldjoontes plaanipäraselt ja eesmärgid said täidetud. Vaid laste tähelepanu võitmine ei õnnestunud kohe esimesel katsel. Olen Sinuga nõus, mõtleme nüüd, kuidas veel võinuks alustada või sellest segadusest üle saada.” Tõenäoliselt sobib selline kokkuvõtlik peegeldus siiski pigem praktika lõpupoole, sest alguses ootab praktikant kindlasti detailsemat tagasisidet. Siinjuures on kasulik teada, et efektiivne tagasiside ei keskendu mitte hinnangutele (hea/halb), vaid kuuldu-nähtu kirjeldamisele, sest tehtu nägemine kõrvaltvaataja pilgu läbi aitab hästi teadvustada enda tugevaid ja nõrku külgi. Nii näiteks võib öelda: “Ootasid kannatlikult, kuni kõik olid laud korrastanud ja valmis tegevust alustama.” või “Alustasid ettelugemist ajal, kui Martin ja Sander veel omavahel jutustasid. Mida Sa sellest arvad?” Vältides terminite “hea” ja “halb” kasutamist, anname partnerile küll vajalikku informatsiooni, kuid anname ka vabaduse ise otsustada, kuidas ta seda kasutab. Alternatiivsete võimaluste üle ühine arutlemine stimuleerib ja loob vabaduse-tunde, ettekirjutustega võtame aga üliõpilaselt vabaduse ise otsustada ning temas kasvab hirm midagi valesti teha.

Kuidas analüüsida ja tagasisidet anda

Alati on analüüsiga võimalik leida nii tugevaid kui nõrku momente, mis mõlemad tulebki esile tuua. Isegi kui on näha, et üldjoontes sujub kõik hästi, on ikkagi vaja arutleda, mis on see, mis õnnestumisele viib ja kus võivad tekkida küsitavad situatsioonid või on veel kasvuruumi, sest algaja õpetaja vajab ka sellele kinnitust, et on õigel teel ja on tänulik lisainformatsiooni eest, kuidas samu situatsioone veel võiks lahendada.

Kui aga tõesti on vaja **negatiivne sõnum edastada**, on kasulik seda teha pigem kohe, mitte edasi lükata, lootes, et probleem laheneb iseenesest. Kehtestava käitumise metoodika soovitab siinjuures minasõnumit, milles ei süüdistata, vaid öeldakse keerutamata, mis tunne on, kui ollakse selle tunnistajaks, mis parajasti toimunud. Ka siin on rõhutatud *hinnanguvaba kirjeldamise* nõuet, mille käigus ollakse pigem konkreetne kui üldistav. Näiteks: "Olin ebameeldivalt üllatunud, kui alles poole seitsmeks lastevanemate koosolekule jõudsid - see ei ärata usaldust." või: "Mind häirib, kui Sinu pluusi ja teksade vahel helgib kivikestega nabarõngas, see tõmbab nii minu kui laste tähelepanu räägitavalt kõrvale." Muidugi võib viidata ka korrektse rõivastuse nõuetele, mida kooliski tutvustatud, kuid kui siiski eksitakse, tuleb sellele tähelepanu juhtida ja viidata, mis kahju samal viisil jätkamine toob. Kui selliste sõnumite toon tundub esmapilgul järsk, tasub lõpetada positiivsete tulevikuootustega nagu näiteks: "Kindlasti on Sul ka pikemaid pluuse ja me ei pea sellel teemal enam peatuma. Ka sinu sõnum jõuab segamatult nendeni." Kehtestava käitumise põhimõtted kutsuvadki üles julgelt teada andma enda tunnetest ja vajadustest tehes seda viisil, mis aktsepteerib ja toetab ka partneri tundeid ja vajadusi.

Loomulikult on võimalikud ka positiivsed minasõnumid: "On rõõm näha, kuidas Sa julgelt laudade vahel ringi liigud - nii näed ka tagapool istujate tegemisi lähemalt." Selline konkreetne ja põhjus-tagajärg seosele keskenduv tagasiside on parim, sest pole emalik ega semutsev, vaid kollegiaalne, sõbralikult toetav ja väärikas. See jätab algajale õpetajale piisavalt vabadust ja avastamisrõõmu, kuid eeldab ka tema jõukohast vastutust tulemuste ja tagajärgede eest.

Kuna aga juhendaja vastutab rühma laste eest endiselt, on juhtunud, et ootamatult sekkutakse praktikandi tegevusse omapoolsete küsimuste või korralekutsumistega. Tähelepanekud tasuks unustamise vältimiseks kindlasti kohe üles märkida, nendest rääkimine sobiva võimaluseni edasi lükata, sest kohese sekkumise korral on ühtviisi segaduses nii praktikant kui lapsed. Kui siiski sekkumine erandjuhtumil vältimatuks osutub, võiks õpetajal olla teatud leppemärk, mille puhul praktikant talle sõna annab.

Töenäoliselt kehtib praktikagi puhul üldtuntud klausel - usalda, aga kontrolli, kuigi ilmselt ümberpööratud järjekorras. Kui praktika alguspoolel on loomulik, et juhendaja istub tegeluste ajal ruumis, pakkudes turvalisust ja tagasisidet, siis lõpupoole ootavad tudengid enamasti võimalust ka juhendaja juuresolekuta end proovile panna. Kui juhendaja on veendunud, et noort kolleegi võib usaldada, tasuks talle ka täiesti iseseisva katsetamise võimalust pakkuda - analüüsida ja küsimustele vastata saab ju hiljem sellegipoollest.

Kokkuvõtteks võib öelda, et üliõpilase juhendamine praktikal on igatahes väga vajalik ja austav ülesanne. Loodetavasti on see õpetajale ka meeldiv ja värskendav suhtlemiskogemus. Õpi-me ja areneme koos!

SUHTLEMINE LAPSEVANEMATEGA

PRAKTIKA AJAL

≡ Sirje Almann, TPS alushariduse ja täiendusõppe osakonna juhataja

Lasteaeda võib pidada emotsionaalseks töökeskkonnaks, kus on olulised usaldus ja armastus. Lapsevanemad soovivad õpetajat usaldada. Seepärast tuleb lapsevanemaid teavitada sellest, kui rühma on oodata üliõpilast/praktikanti. Kes ta on? Kuidas on tema nimi? Kuidas ta tuleb lastega toime? Kui kaua ta rühmas viibib? Need ja paljud teisedki küsimused võivad lapsevanemaid huvitada.

Pedagoog G.Gazda on väitnud, et sotsialiseerumise tulemusena omandab inimene juba mõningad suhtlemisoskused. Kuid inimese toimetuleku taset saab nende oskuste osas tõsta. Igaüks suudab olla inimsuhetes määramatult mõistvam, aupaklikum, soojem, ehedam, avatum, otsem ja konkreetsem. Korralike teoreetiliste teadmiste, paslike eeskujude ja rohkete isikliku kogemuse võimaluste abiga on võimalik inimlikuks saamise protsessi veelgi kiirendada.

Seega võib väita, et suhtlemisoskus on elu tähtsamaid oskusi. Lasteaiast lähtuvalt on suhtlemisprotsess õppeprotsessi osa. Suhtlemise abil loome koostöö, usalduse ja mõistmise õhkkonna, mille käigus toimub vastastikune tajumine, tundmaõppimine ning sotsiaalsete suhete loomine.

Suhete loomine sarnaneb maja ehitamisega – alati tuleb valmis olla, et midagi läheb valesti.

Koolieelse lasteasutuse õpetaja eriala üliõpilased hindasid koostöös lapsevanematega oma tugevusi ja nõrkusi. Tulemuste põhjal saab teha positiivse üldistuse. Koostööks lapsevanematega omavad üliõpilased praktilisel toimetulekuks häid eeldusi: toodi esile head suhtlemisoskust ja rõõmsameelsust, avatust, sõbralikkust ja ausust. Nõrkustena nimetati vähest julgust oma arvamust avaldada, kogemuste puudumist ja hirmu.

Praktika moodustab olulise osa üliõpilase õpingutes, mille käigus õpib üliõpilane olema meeldivaks suhtluspartneriks lapsele, lapsevanemale ja teistele lasteaia meeskonna liikmetele. Samas on praktilisel viibimise aeg suhetelisel lühike, et teha igakülgset koostööd lapsevanematega. Tähtis on, et üliõpilane teaks mõlemapoolseid rolle rühmas, et ta ei jääks kõrvalseisjaks ega võõraks inimeseks lapse, lapsevanema ja rühma töötajate jaoks.

Kuidas esitlen ennast ja alustan suhtlemist lapsevanemaga?

Avatud suhtlemine lapsevanematega aitab kõrvaldada ebakindlust ja teadmatust, luua praktilisel viibimise ajal omavahel parema arusaamise ja usalduse.

On hea, kui rühma õpetaja teavitab juba eelnevalt lapsevanemaid ja lapsi rühma saabuvast praktikandist. See aitab ka praktikandil tunda, et ta on oodatud, ja kergemini kohaneda.

Soovitus rühma õpetajale:

Andes lapsevanematele ja lastele teada, et rühma tuleb praktikant, on soovitatav teha seda konkreetselt ja selgelt, et lapsevanemad ja lapsed teaksid, keda ja miks on rühma oodata. Kena tava on, et õpetaja esitleks praktikanti lapsevanematele ja lastele. Tutvustada võib praktikanti nii nime kui mõne hea iseloomustava sõnaga. N. *Meil on tänasest rühmas üks lapsi väga armastav praktikant Anu. Ta on meie juures kuni.....* Selgituseks võib lühidalt lisada, mis on praktikandi rühmas viibimise eesmärgid ja ülesanded, kuidas saame teda aidata.

Soovitus üliõpilasele:

Enese esitlemise abil lood endast esmase mulje, mis on edaspidise koostöö seisukohalt olulise tähendusega.

Kui õpetaja poolt on tehtud vajalik eeltöö, ei ole Sul enese esitlemine raske. Tuleb lihtsalt öelda *tere* ja oma *nimi*. Seda nii lapsevanemale kui lapsele. Küsi lapse nime. Kindlasti võtab Sul aega, enne kui oskad kokku viia lapse nime ja lapsevanema. Lühidalt võid nimetada, miks oled rühmas. Sul õnnestub enese esitlemine kindlasti, kui teed seda siiralt, julgelt, lühidalt ja konkreet-

selt. Ära jäta seda tegemata ega lükka edasi järgmisele päevale! Just praktikal viibimise esimene päev on selleks kõige sobivam. See on tähelepanu avaldamise vorm ja kuulub viisaka suhtlemise juurde.

Seega:

- Naerata ja kasuta meeldivat hääletooni
- Vaata vestluspartnerile silma
- Ütle oma nimi
- Küsi lapse /lapsevanema nime

Üliõpilase arvamus:

Esmamulje on tähtis - seda nii tulevase õpetaja/praktikandi kui lapsevanema jaoks. Tean, et pean olema siiras, kuid tihti on sellest vähe - vahel on lapsevanemad väga suletud või häbelikud. Kuidas panna lapsevanemat mõistma, et meiegi juba midagi teame?

Millest võin lapsevanematega rääkida?

Selleks et lapsevanematega praktikal olles vestelda, on vajalikud objektiivsed teadmised konkreetse vanuserühma laste arengulistest iseärasustest. Seega meenuta õpitud või täienda oma teadmisi, lugedes laste arengulistest iseärasustest. See annab Sulle teatud kindluse lapse vaatlemisel, tähelepanekute tegemisel ja lapsevanematega suhtlemisel.

Hommikul, last vastu võttes, ole tähelepanelik ja heatujuline. Positiivne päeva algus on kõigile meeldiv. Samas pikka juttu ei saa hommikuks kavandada, sest lapsevanematel on tööle minekuga kiire ja uued rühma tulevad lapsed nõuavad samuti tähelepanu ja lähedust. Lühike soe tervitus ja olulise informatsiooni vahetamine on sobiv. Pane tähele, kuidas toimib selles situatsioonis rühma õpetaja!

Vestlus päeva lõpus võib aga kujuneda pikemaks. Mõtle läbi, millest soovid lapsevanemat teavitada, kuidas räägid päeva sündmustest. Pea meeles, et sellest sõltub sageli ka lapsevanema suhtumine oma lapsesse. Teavitades lapsevanemat isegi vähetahtsatest, kuid lapse jaoks olulistest tegevustest, suunad lapsevanemat huvi tundma ja õigesti reageerima lapse saavutustele. Kui räägid lapse käitumisest, siis räägi lapse tegudest, mitte tema isiksusest.

Kurtas lapsevanemale lapse halva käitumise üle, võid luua takistuse headele suhetele lapsevanema ja lapse vahel. Kindlasti ei sobi rääkida teiste laste halvadest tegudest. Lapse probleemist rääkimine vajab ettevalmistamist, perekonna põhjalikku tundmist ja kogemust. Kui märkad lapse probleemi, räägi sellest rühma õpetaja ja juhendajaga. Sinu tähelepanekud ja arvamused, kuidas saab last aidata, on kindlasti olulised.

Seega:

- ära suhtle lapsevanemaga pigem kohustusest, nii ei saa tekkida dialoogi, mis on aga hea koostöö aluseks;
- küsi julgelt nõu rühma õpetajalt, kuidas lahendada tekkinud probleeme;
- ära väldi suhtlemist lapsevanemaga;
- praktikal viibimise aeg on õppimiseks ja harjutamiseks.

Üliõplase arvamus

Siiski arvan, et igas suhtluses, olgu see positiivne või negatiivne, tuleb jääda viisakaks, olla julge ja asjatundlik.

Õpetaja arvamus

Teen ise meelsasti koostööd praktikandiga. Toetan teda igati ega jäta üksi - hea õhkkond rühmas aitab samuti praktikandi ja lapsevanema kontakti loomisele kaasa. Kaasan teda suhtlemisse lapsevanematega ja palun ka temal oma arvamust avaldada. Suunan praktikanti arutlema lapsevanemaga tema lapse päevast. Ei sekku nende vestlusesse. Toetan mõlemapoolset soovi suhelda omavahel.

Vaatlus aitab alati!

Et tunneksid ennast lapsevanematega vesteldes kindlamalt, võib soovitada 2-3 päeva vältel tegeleda lühiajalise vaatlusega teemal

Kuidas suhtlevad lapsed ja lapsevanemad omavahel hommikul lasteaeda tulles ja õhtul sealt lahkudes?

Eesmärk: kuidas on rahuldatud lapse suhtlemisvajadus lapsevanemaga? Milline suhtleja on lapsevanem?

Vaatluse käigus jälgi, milliseid emotsioone lapsevanemad ja lapsed väljendavad? Millise sisuga dialoog toimub lapse ja lapsevanema vahel. Tee tähelepanekute kohta märkmeid.

Näiteks: laps üritab lapsevanemaga luua kontakti, rääkida sellest, millega ta päeva jooksul on tegelnud. Vastuseks võib kuulda ema küsimusi: Mida sa täna sõid? Miks su püksid jälle nii mustad on?

Jälgi, kuidas lapsevanemad tunnevad huvi lapse poolt valmistatud joonistuste, meisterdamiste jms vastu.

Vaatluse tulemused on Sulle heaks abistavaks materjaliks. Esmalt aruta oma tähelepanekutest rühma õpetaja ja praktika juhendajaga. Seejärel oskad juba teadlikumalt suhelda lapsevanemaga ja vajadusel abistada. Kindlasti aitab läbiviidud vaatlus tunda end vestlusel kindlamalt.

Lõpetuseks

Õpetaja koolituse üks eesmärke on eelduste loomine hooliva suhtumise tekkeks tulevases õpetajas.

Suheldes lapsevanematega väljenda julgelt suhtlemisviisi, mille läbi näitad, et hoolid oma oma rühma lastest ja nende perest.

H. Krips väidab, et suhtlusoskust arendada ei tähenda, et õpime ära teatavad suhtlustehnikad või -võtted, vaid ka kujundada hoiak ja aktsepteerida suhtluspartnerit enesega võrdsena.

Seega:

- Õpi igas peres nägema seda, mis teda teistest eristab. Püüa leida just see rosin, mis teeb selle pere eriliseks. See aitab leida õige lähenemise ja kergendab suhtlemist.
- Õpi ennast vaatlema nõ kõrvalt, teiste inimeste silmade läbi. Analüüsi, kuidas käitusid suheldes lapsevanemaga. Püüa asetada end selle inimese olukorda, kellega suhtlesid või kellega tuleb suhelda.
- Naerata sagedamini! Naeratus lähendab Sinu kõrval olevaid inimesi, annab teistele soovi Sinuga suhelda.
- Positiivsus on õpetaja võti olla hea suhtleja.

Kasutatud kirjandus

Bolton, R. (2002). Igapäevaoskused. OÜ Väike Vanker

M C Leod, J. (2002). Nõustamisoskus. OÜ Väike Vanker

Krips, H. (2010). Konfliktidest ja suhtlemisoskustest õpetamisel ning juhtimisel. AS Atlex

LAPSE MÄNGU JUHENDAMINE

≡ Aino Ugaste, TLÜ professor

≡ Maire Tuul, TLÜ doktorant

Mäng on koolieelses eas lapse põhitegevus, mille vältel areneb lapse isiksus tervikuna. Laps omandab koos täiskasvanuga mängides järk-järgult vajalikke õpioskusi, seega mäng on pidev-õppe alus ning iga mängukogemus on ühtlasi õpikogemus.

Õpetaja ülesanne on luua mängudeks igakülgsed võimalused. Eelkõige vajab mängija teadmisi, muljeid ja kogemusi ümbritsevast maailmast, loodusest, täiskasvanute elust ja tegevusest. Vajalik on ka rikka ja mitmekesise mängukeskkonna olemasolu mänguasjade ja -materjali näol. Oluline on täiskasvanu oskuslik ja paindlik juhendamine enne mängu ning ka lapsega koos mängides, nii et mängus säiliks laste iseseisvus, algatusvõime ja valikuvabadus.

Mängukeskkond ja mänguvahendid

Mängu kui lapse iseseisva tegevuse kujunemisel on oluline esemeline mängukeskkond. Mängus on vaja laiendada nii mänguasjade temaatikat kui ka mängumaterjali valikut (looduslik materjal, jäämaterjal, kangad jms). Lasteaias peaks olema vahendid nii üksi- kui koosmänguks, mänguasjad nii poistele kui tüdrukutele. Samuti on oluline, et mänguvahendite valimisel ning paigutamisel arvestataks laste (ka erivajadustega laste) arengutaseme ning kultuurilise taustaga. Vajalik on tähelepanu pöörata mänguasja arendavale funktsioonile – mida enam mänguvõimalusi lelu pakub, seda arendavam see on.

Mängutingimuste loomisel omab olulist tähtsust ka mänguasjade paigutus. Need tuleb paigutada nii, et oleks arvestatud järgmisi tingimusi: mänguasjade kättesaadavus lastele ja nende iseseisev tagasiasetamise võimalus; üldine kord rühmatoas; mänguasjade esteetilisus ning süsteemsus paigutamisel. Oluline on luua lastele rühmaruumis võimalused nii üksi- kui koosmänguks.

Mängukeskkonna vaatlusel tuleks tähelepanu pöörata järgmistele aspektidele:

- Kes on loonud mängukeskkonna?
- Mis põhimõtetest lähtuvalt on mängukeskkond kujundatud?
- Kuivõrd on mänguasjad lastele kättesaadavad?
- Milline on mööbli ja mänguvahendite paigutus rühmaruumis?
- Millised võimalused on loodud erinevate mänguliikide mängimiseks?
- Kuivõrd toetab mängukeskkond õpetaja poolt kavandatud õppe- ja kasvatustegevusi?
- Kuivõrd on mängukeskkonna loomisel arvestatud laste soolise, vanuselise, arengulise ja kultuurilise eripäraga?

Mänguliigid

Laste mängu jaotatakse enamasti kaheks: loovmängud ehk vabamängud ja reeglimängud ehk valmismängud. Loovmängud on laste iseseisvad mängud, kus lapsed saavad ise valida mängu teema, vahendid ja sisu. Loovmängud on rolli-, lavastus- ja ehitusmängud. Reeglimängud on mängud kindlate reeglite ja struktuuriga, mis aitavad muuta õppimise laste jaoks köitvaks, ühendades endas mängu emotsionaalset ja tunnetuslikku külge. Reeglimängud on põhiliselt õppe-, laulu-, laua-, liikumis- ja võistlusmängud. (Vt ka õppekava rakendusmaterjale)

Mänguliikide vaatlusel on oluline pöörata tähelepanu järgmistele aspektidele:

- Milliseid mänguliike mängivad lapsed vabal ajal, milliseid mänguliike kasutavad õpetajad kavandatud tegevustes?
- Kuidas toimub mängu kaudu õppimine?

- Kuidas on mäng kajastatud rühma dokumentatsioonis (nädalakava, päevakava, päevik)?
- Millised on laste lemmikmängud (mis mängu mängitakse kõige sagedamini, milliste mänguasjadega)?

Mängu juhendamine

Mäng ei teki spontaanselt, see vajab spetsiaalset juhendamist täiskasvanu või kogenuma mängija poolt. Laste mängu juhendamine võib toimuda kaudsel või otsesel viisil. Mängu kaudse juhendamise all mõistetakse laste teadmiste rikastamist ümbritsevast elust, mängumaterjali hankimist jne, ühesõnaga täiskasvanu mitte otsest mängus osalemist. Otsene juhendamine on aga õpetaja vahetu osavõtt mängust kas rolli täitmise, abi, selgituse või nõuande näol. Sellise juhendamise kaudu mõjutab õpetaja mängu süžeed, laste käitumist ning omavahelisi suhteid. Põhiline nõue mängu juhendamisel on laste iseseisvuse säilitamine ja arendamine.

Mänguliigiti tuleks mängu juhendamisel tähelepanu pöörata järgmistele aspektidele:

Rollimäng - Millised on laste teadmised ja kogemused mängu teemal? Mis mänguvahenditega mängitakse? Milline on laste suhtlemine mängus (kahetasandilises - mängulis-rollilises ja realistlikud suhted)? Missugune on laste koosmängutase?

Lavastusmäng - Millele tugineb lavastusmäng (kirjanduspala, laste või õpetaja poolt välja mõeldud lugu vms)? Milliseid mänguvahendeid (näpunukud, käpiknukud, pabernukud, maskid, peakatted, riietus, dekoratsioonid jms) kasutatakse? Kuidas jaotatakse rollid? Kuidas soodustatakse mängus laste loovust?

Ehitusmäng - Mis vahenditega mängivad lapsed ehitusmänge (vahendite eakohasus, mitmekesisus jne)? Mida ehitatakse? Kuidas kasutatakse erineva keskkonna võimalusi ehitusmänguks (looduslik materjal, klotsid, kangad, konstruktorid jms)?

Õppemäng - Milliseid õppemänge mängitakse õpetaja poolt kavandatud tegevuste ajal? Kas õppemängu eesmärgid saavad täidetud? Milliseid õppemänge mängitakse vabal ajal? Kes neid algatab? Milline on mängugrupi suurus ja millised on mänguvahendid mängus?

Vaatlustabel

Laste mängu võib vaadelda järgmise tabeli abil, mis võimaldab analüüsida nii laste sotsiaalset mängutaset kui erinevaid mänguliike. Tabeli täitmiseks jälgida iga last 10-15 sekundit ning seejärel märkida tabelis ristiga tema mängitav mänguliik ning mängu sotsiaalne tase. (N: üks laps mängib üksi ehitusmängu - rist ehitusmängu ja üksikmängu ristumiskohta).

Mänguliik	Pealtvaataja	Üksimäng	Kõrvumäng	Koosmäng
Ehitusmäng				
Rollimäng				
Lavastusmäng				
Õppemäng				
Muu mänguliik				

Mängu sotsiaalne tase

Pealtvaataja - teiste mängu jälgimine selles osalemata

Üksimäng - üksinda materjalidega mängimine ilma teiste lastega suhtlemata.

Kõrvumäng - mängimine mänguasjadega või tegutsemine teiste läheduses asuvate lastega samalaadselt, kuid ometi ühismänguks katset tegemata.

Ühismäng - koosmäng teiste lastega kas rolliliselt või ilma rollita.

Kasutatud kirjandus

A. Ugaste, M. Tuul & T. Väik (2008). Mängu tähtsus lapse arengus ning mängu juhendamine. Rmt. E. Kulderknup (Koost.). *Üldoskuste areng koolieelses eas*. Tallinn, Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus, 44-62.

ÕPPE- JA KASVATUSTEgevuse DOKUMENTATSIOON LASTEAIA RÜHMAS

≡ Silvi Suur, TLÜ lektor

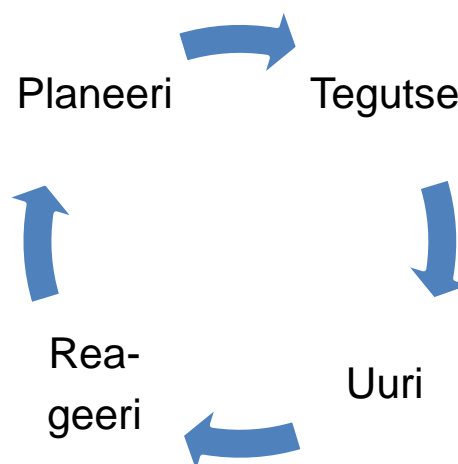
≡ Tiina Peterson, HTM peaekspert

≡ Tiia Õun, TLÜ lektor

Koolieelse lasteasutuse tegevuse alused on määratletud Koolieelse lasteasutuse seaduses. Seadusest tulenevalt on vajalik õppekasvatustegevuse korraldamisel lasteaias teatud tegevuste ja tulemuste kirjalik fikseerimine. Käesoleva artikli eesmärk on esitada ülevaade peamistest dokumentidest, mida üliõpilane pedagoogilise praktika käigus õppekasvatustegevusega tutvumiseks ja selle korraldamiseks kasutab.

Planeerimine on üks lahutamatu osa õpetajatööst, mis on lastele soodsa kasvukeskkonna, kus lapsed saavad aktiivselt õppida, loomise teenistuses. Õppe- ja kasvatustegevuste kavandamisel lähtutakse eelkõige laste eripärast (individuaalsus, huvid, vanuseline, sooline koosseis, erinevad kultuuritraditsioonid, religioonid). Kavandamisprotsessis on oluline laste kaasamine, võimaldades neil ideid ja arvamusi avaldada ning eesmärgist lähtuvalt oma tegevust analüüsida. Planeerimine ja dokumenteerimine peab soodustama lapsest lähtuvate õppe-kasvatusmeetodite kasutamist ja laste huvide ning vajadustega arvestamist. Õppe- ja kasvatustegevuse kavad toetuvad laste arengu analüüsile. Õpetajad planeerivad laste arengutulemustest lähtuvalt individuaalseid meetmeid laste toetamiseks.

Rühma õppe- ja kasvatustegevuse korraldamisel lasteaias järgitakse pideva õppimise ja täiustamise põhimõtteid, mida nimetatakse ka PDCA või PDSA tsükliks. PDSA tsükli saab kasutada nii pikaajaliste kui lühiajaliste eesmärkide hindamiseks ja samuti igasuguse korduva tegevuse puhul. Planeerimisel määratletakse eesmärgid ja tegutsemisel viiakse kavandatu ellu (Joonis 1). Uurimisel hinnatakse, kas kõik kavandatu on ellu viidud ja reageerimine tähendab, et arvestatakse uurimisel saadud tulemusi edasise tegevuse kavandamisel. Üliõpilasel on oluline praktiliselt tähele panna, kuidas planeerimisprotsess toetab õppe- ja kasvatustegevuse läbiviimist ning kuidas on omavahel tihedalt seotud kavandamine ja analüüsimine.

Joonis 1 Õppimise ja täiustamise lõppematu tsükkel (Scholtes 2006)

Lasteasutuse õppe- ja kasvatuskorraldus lähtub õppekavas sätestatud eripärast, eesmärkidest, põhimõtetest ja riiklikus õppekavas kirjeldatud õpikäsitusest. Õppe- ja kasvatustegevuse kor-

raldamisel rühmas peaks üliõpilane järgima peamisi põhimõtteid, mida on riiklikus õppekavas nimetatud:

- Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine on paindlik ja võimaldab pedagoogil teha vajadusel muudatusi.

- Rühma õppe- ja kasvatustegevus viiakse läbi esteetilises ja turvalises ning üksi ja ühistegevusi võimaldavas keskkonnas. Õppe- ja kasvatustegevus seotakse eelkõige kodukoha inimeste, looduse ja asutustega. Õpitavaga tutvutakse loomulikus keskkonnas.

- Tegevuskoha valikul arvestatakse nii üldisi kui ka valdkondade õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgi, eri valdkondade sisude ja tegevuste lõimimist, tegevusteks vajalikke vahendeid ning pedagoogide ja personali kaasamist.

Järgnevalt esitatakse peamised dokumendid, mida üliõpilane õppe- ja kasvatustegevuse korraldamisel lasteasutuse rühmas kasutab.

Lasteaia õppekava

Lasteasutuse õppekava on lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alusdokument, mis on koostatud riikliku õppekava alusel. Õppekava koostamisest ja arendamisest võtavad osa pedagoogid, kaasates lapsevanemaid. Lasteaia õppekavas on määratletud, milline on lasteasutuse liik ja eripära, millised on õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid, põhimõtted, lapse arengu eeldatavad tulemused vanuseti, õppe- ja kasvatustegevuse korraldamise alused. Samuti on õppekavas fikseeritud, kuidas on korraldatud lapse arengu hindamine, lastevanematega koostöö ja erivajadustega lastega tehtav töö. Lasteasutuses viiakse õppe- ja kasvatustegevused läbi õppekava alusel seitsmes valdkonnas: mina ja keskkond, keel ja kõne, eesti keel kui teine keel, matemaatika, kunst, muusika ja liikumine. Lasteaias toimub õppimine mänguliste tegevuste kaudu lähtuvalt õppe- ja kasvatusvaldkondade eesmärkidest ja sisust ning õppe- ja kasvatustegevuse korraldusest. Kuna lasteaia õppekavas on esitatud kogu lasteasutuse õppekasvatustegevuse korraldus, oleks üliõpilasel enne praktilise tegevuse alustamist rühmas kindlasti vajalik lasteaia õppekavaga põhjalikult tutvuda. Lasteasutuse õppekava on tähtajatu dokument, mida vaadatakse läbi ja uuendatakse vähemalt üks kord õppeaasta jooksul, kaasates pedagooge ja lapsevanemaid.

Rühma tegevuskava

Tegevuskava rühmas ei ole kohustuslik dokument, aga paljudes lasteasutustes on see kasutusel, kuna võimaldab õpetajal kavandada täpsemalt oma rühma tegevust. Rühma tegevuskava on tavaliselt üheks aastaks koostatud tegevuse kava, mille koostamisel on lähtutud rühma laste eripärast, eelmise perioodi eesmärkide analüüsist, lasteaia õppekavast ja rühma lastevanemate soovidest ning ettepanekutest. Rühma aasta tegevuskavas võivad olla alljärgnevad osad: laste nimekiri, rühma lühituvustus: eripära, personal, kasutatav meetodika, rühma õppeaasta eesmärgid, töökavad: päevakava, õppe- ja kasvatustegevuste kava, nädalate temaatika, rühma üritused ja õppekäigud, erivajadustega laste arengu toetamine, kasvukeskkonna kujundamine, koostöö lastevanematega, lasteaia üritused. Rühma tegevuskava ja eelmise perioodi analüüsiga tuleks üliõpilasel enne praktika läbiviimist tutvuda ja sellega tegevuste kavandamisel arvestada.

Nädala või muu perioodi kava

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas on nimetatud, et rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamisel esitatakse kavandatava perioodi (nädal, kuu vm) eesmärgid, temaatika, õppesisu ja -tegevused. Seega otsustavad rühma pedagoogid, mis perioodi alusel rühmas õppe- ja kasvatustegevust kavandatakse, ning koostavad vastavad kavad omavahelises koostöös. Rühma õppe- ja kasvatustegevuse kavandamine on paindlik ja võimaldab pedagoogil teha vajadusel muudatusi. Pedagoogilist praktikat sooritades võiks üliõpilane kasutada sama kavandamise perioodi, mis rühmas kasutusel on. Üliõpilasel on soovitatav osaleda nädala või muu perioodi kava planeerimise protsessis, jälgida, kuidas rühma meeskond kava koostab, kuidas arvestatakse

se laste ideede ja arvamustega ning eelneva perioodi analüüsiga. Lühema perioodi kava (nädala või kuu vm) pannakse tavaliselt välja ka rühma stendile, et lapsevanemad saaksid kursis olla rühmas toimuva õppe- ja kasvatustegevusega.

Päevakava

Õppe- ja kasvatustegevus tugineb rühma päevakavale, mis määrab vastavalt laste eale päevarütmi, kus vahelduvad sujuvalt igapäevatoimingud, laste mäng, vabategevused ja pedagoogi kavandatud õppe- ja kasvatustegevused (Koolieelse... 2008). Päevakava lähtub rühma laste arengust ning seda saab vajaduse korral kohandada laste erivajadustega arvestamiseks. Päevakavas tuleb arvestada, et lapsed viibivad iga päev sõltuvalt ilmastikust vähemalt 1-2 korda õues. Laste lasteasutusse toomise ja kojuviimise ajastus ei häiri une- ja söögiaega ning planeeritud õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimist. Lastevanematel on võimalus tutvuda päevakavaga rühma stendil. Rühma päevakava peab praktikant arvestama oma igapäevaste tegevuste kavandamisega ning jälgima, et päevakava arvestaks rühma eripäraga.

Päevik

Õppe- ja kasvatustegevuse päevik on lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alane kohustuslik dokument, mille täitmise kord on kehtestatud haridus- ja teadusministri määrusega. Lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaseid kohustuslikke dokumente peetakse elektrooniliselt või paberil. Õppe- ja kasvatustegevuse päevik on kasutusel kõikides rühmades. Rühma õpetaja kannab päevikusse andmed õppetegevuste kohta, sh õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgid ja põhimõtted nende täitmiseks. Kokkuvõtte lapse õppekasvatustegevuste kohta kannab rühma õpetaja päevikusse iga päev. Täiendavate andmete kandmine õppe- ja kasvatustegevuse päevikusse on kokku lepitud lasteasutuse pedagoogilises nõukogus. Üliõpilasel on oluline jälgida, et õppe- ja kasvatustegevuse päevik on läbiviidud õppe- ja kasvatustegevuste dokumenteerimiseks. Õppe- ja kasvatustegevuste kajastamine päevikus on seotud nädala- või muude kavadega. Kui lähtuvalt planeeritust esineb õppe-kasvatustegevuste läbiviimisel muudatusi, nt üks tegevus asendatakse teisega, siis seda kajastatakse päevikus.

Kokkuvõtteks võib esile tuua, et pedagoogilisel praktikal rühma õppe- ja kasvatustegevust korraldades on üliõpilasel oluline tutvuda peamiste õppe- ja kasvatusalaste dokumentidega, koostada rühma dokumentatsioon koostöös rühmaõpetajaga, järgides seejuures õppe-kasvatustegevuse korraldamise põhimõtteid ja rühmas kasutusel olevate dokumentide ülesehitust.

Allikad

Koolieelse lasteasutuse seadus. RT I, 1999, 27, 387.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. (2008). RT I, 23, 152.

Koolieelse lasteasutuse tervisekaitse-, tervise edendamise, päevakava koostamise ja tootlustamise nõuete kinnitamine (RTL, 1999, 152, 2149).

Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse alaste kohustuslike dokumentide loetelu ja nende täitmise kord. (2001). RTL, 52, 705.

Peterson, T. (2009). Koolieelse lasteasutuse õppe- ja kasvatustegevuse korraldamine. Rmt. *Õppe- ja kasvatustegevuse korraldus*. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus. Tallinn.

Scholtes, P. R. (2001). Juhi käsiraamat. Tea Kirjastus.

LAPSE VAATLUSE JA ANALÜÜSI MEELESPEA

≡ Eve Kikas, TÜ professor

Nägemistaju on väga oluline infoallikas sünnist alates – suur osa imiku õppimisest toimub vaadeldes ja teisi jäljendades, niiviisi õpitakse ka hiljem. Visuaalse materjali tajumine on kompleksne, konstruktiivne ja loov protsess, mis ühelt poolt sõltub välistest stiimulitest, teiselt poolt aga inimese eelnevatest kogemusest, teadmistest, hoiakutest, emotsionaalsest seisundist jm. Keskkonnas on palju infot (stiimuleid), kuid tähele pannakse neist vaid osa ning just sellest osast konstrueeritakse tervik. See tähendab, et tajumine on suhteline, mitte absoluutne – kaks inimest (nt üliõpilane ja praktikant) võivad näha sama nähtust erinevalt.

Vaatlus lasteaias tugineb samuti nägemise teel saadud infole, kuid see ei ole lihtne nägemistaju abil sündmuste fikseerimine. **Vaatlus koosneb teatud sündmuste nägemisest ja ülestähendamisest viisil, mida saab kasutada teatud eesmärgi täitmiseks.** Vaatluse tulemused sõltuvad mitte ainult sellest, mida vaadeldavad lapsed teevad, vaid ka sellest, missugused on vaatleja tähelepanu, eristusvõime, teadmised, hoiakud, uskumused. Seega on siin oht, et "tõde on vaatleja silmades". Vaadeldakse käitumist, kuid järeldusi tehakse laste emotsioonide, mõtlemise, oskuste kohta.

Tähenduslike, kasulike vaatluste teostamine ei ole kerge. Tulemust mõjutavad mitmed (nii üliõpilase isiksusega kui lasteaiakeskkonnaga seotud) tegurid. Vaatluse tulemused sõltuvad vaatleja oskusest märgata detaile, eristada olulist ebaolulisest. Lisaks aga: sellised järeldused on tugevalt seotud vaatleja teadmistega (laste arengust, aga ka laiemalt) ja kogemustega (lastega tööst, lapsepõlvest). Igaüks näeb maailma "oma mätta otsast" ja interpreteerib nähtut oma teadmiste ja kogemuste taustal. Kui üliõpilane on noor, kes pole otseselt väikeste lastega ammu tegelenud, ulatuvad tema kogemused lapsepõlve, misaegsed mälestused on mitmeid kordi mälus "ümber kirjutatud" ja "üle vaadatud" uue juurdetuleva info valguses. Seetõttu on oht, et üliõpilane ootab lastelt rohkem kui nende vanuses võimalik. See võib viia vaatluse tulemuse vildakale interpreteerimisele, samuti aga hilisemale laste iseärasustega mitteamestamisele edasise töö planeerimisel.

Esmakordsel rühma minekul on nii palju uudset, mille vahel tähelepanu jagada, et oluline (see, mida õpetaja tähtsaks peab) võib jääda märkamata. Vaatlemise oskus on õpitav ja liigse infotulva eest saab end kaitsta, kui eelnevalt vaatlemise eesmärgid ja meetodid läbi mõelda. Samuti tuleks tutvuda vastavas eas laste arenguliste iseärasustega.

Vaatlemise protsessis peab tegutsema nagu teadlane. Vaatlust tuleb planeerida, vaadeldut mingi teooria valguses interpreteerida, mistõttu on vajalikud konkreetset teadmised vastava vanuseastme laste arengulistest iseärasustest ning ka lapse arengu teooriatest. Seejuures tuleks teha järeldusi lapse kohta terviklikult, tema teatud käitumise näitajaid tuleks interpreteerida laiemas kontekstis. Samuti tuleb oma tegevusele tagasi vaadata ja hinnata ka enda käitumist ja võimalikke eksimusi. Järgnevas toon välja olulisemad punktid, millele vaatlemise erinevates etappides tähelepanu pöörata.

Mida tuleks arvestada lapse arengu iseärasuste kohta?

- **Laste füüsiline, emotsionaalne, sotsiaalne ja kognitiivne areng on omavahel seotud.** Samas ei arene erinevad valdkonnad kõigil lastel sarnaselt ja ühesuguse kiirusega. Just väikeste laste arengus on variatiivsus väga suur, normi on vahel isegi raske välja tuua. Ka vaatlemisel tuleb arvestada võimalike individuaalsete erinevustega. Kuigi vaadeldakse mõningaid näitajaid või valdkonda, tuleks nähtu interpreteerida

rimisel võtta arvesse ka teiste valdkondade arengut. Üldistuste ja järelduste tegemisel tuleb erinevad näitajad integreerida tervikuks.

- **Laste käitumine on vastastikku seotud täiskasvanute ja eakaaslaste käitumisega.** Ühest küljest mõjutab kasvataja (ning teiste inimeste) käitumine lapse reaktsioone. Kuid tähtis on ka vastupidine protsess – lapse käitumine tingib selle, kuidas kasvataja reageerib. See tähendab, et laps nagu "määraks" ise oma kasvukeskkonna (teiste käitumise, emotsioonid, reaktsioonid). Näiteks rahuliku lapsega käituvad ka täiskasvanud vaoshoitult, kuid sagedaste jonnihooegadega impulsiivse lapsega kalduvad ka õpetajad olema impulsiivsed ja vahel isegi agressiivsed. Seega tuleks last vaadeldes pöörata tähelepanu ka kasvataja (ja teiste ümbruses olevate inimeste) käitumisele.
- **Areng toimub konkreetsetes keskkondades.** Tänapäeval tähtsustatakse kasvukeskkonda ja lapsega tegelemist, lapse arengut mõjutavad nii kodune kui lasteaiakeskkond (vanemate ja õpetajate tegevus, aga ka teised keskkonnad, kus laps viib). Seega saab laste kohta infot ka rühmaruumi sisustusest ja päevakavast. Lisaks aga – erinevate keskkondade (rühmaruum, riietusruum, õu) ja tegevuste (vaba mäng, õueaeg) ajal on oodata erinevat käitumist. See tähendab, et vaatluse planeerimisel tuleks mõelda ka sellele, missuguses keskkonnas last vaadelda. Lasteaias saab vaatluse kaudu infot ainult lapse käitumisest lasteaiast, kuid meeles tuleb pidada, et käitumine võib olla õpitud kodus. Seega tuleks millegi erilise ja ootamatu märkamisel mõelda ka lapse kodule (nt erineva kultuuritaustaga, vanavanemate kasvatatud lapsed jm).

Millele tuleb mõelda vaatlust planeerides?

- **Mis on vaatluse eesmärk?** Vaatluse kasutamisel võib olla üks või mitu eesmärki. Vaatluse eesmärk võib olla nii üldisem (nt lapse arengu hindamine) kui spetsiifilisem (nt agressiivse käitumise või lastevahelise koostöö avaldumine). Eesmärgiks võib olla edasine kasvatustöö planeerimine, aga ka erivajaduste identifitseerimine. Eesmärk tuleb sõnastada konkreetsetelt. Eesmärgist sõltuvad ka vastused järgnevatele küsimustele.
- **Missuguseid järeldusi tahetakse teha?** Kas toetatakse teooriale (nt otsitakse kinnitust või näiteid õpitule) või kirjeldatakse ainult seda, mida nähti (mis on siiski paratamatult seotud teadmistega ja õpitud teooriatega)?
- **Missugused käitumisviisid (arenguvaldkonnad) on vaatluse keskmes?** Vastus on seotud lapse vanusega, sest sama käitumine võib erinevas vanuses lastel tähendada erinevat asja. Nt kui 2-3-aastane laps mängib omaette, on see normaalne, kui aga 6-aastane laps on pidevalt üksik, võib see viidata probleemile. See tähendab, et tuleb tutvuda sellega, kuidas antud vanuses lastel teatud käitumine avaldub (mis on norm, mis kõrvalekalle).
- **Missuguses keskkonnas vaadelda? Miks just siin?** Mõned käitumisviisid on tüüpilisemad teatud keskkondades, mõnikord on vaja teada lapse kohanemisvõimet – suutlikkust toime tulla erinevates keskkondades ja mitmesuguste nõuetega. Seega võib mõne eesmärgi korral olla mõttekas vaadelda mitmes keskkonnas, teiste korral aga mingis konkreetsetes situatsioonis (nt liivakastis).
- **Kui kaua vaadelda?** Nagu eelnevas kirjutatud, ei ole lihtne nägemine vaatlemine. Inimene võib olla lastega koos samas ruumis kauem, kuid vaadelda lühikest aega. Aeg on seotud eesmärgiga ja huvipakkuvate käitumisviisidega, samuti aga sellega, kas plaanitakse vaatlust ühes või mitmes keskkonnas.
- **Keda vaadelda? Kas last või lasterühma, last ja õpetajat?** Nagu eelnevas kirjutatud, on lapse reaktsioonid seotud teiste käitumisega, mistõttu sageli ei piisa ainult konkreetse lapse jälgimisest, vaid tuleb pöörata tähelepanu ka teda ümbritsevate inimeste

tegevusele. Nt probleemse käitumise juures on tähtis jälgida, mis toimus enne segavat käitumisakti, samuti aga seda, mida laps teeb hiljem.

- **Missugust meetodit ja ülesmärkimise viisi kasutada?** Valida saab narratiivi (käitumise või sündmuste kirjeldamine), kontrollnimistute, hindamisskaalade, sündmuste ülesmärkimise, aja (intervalli) fikseerimise jm vahel. Igal meetodil on oma plussid ja miinused. Vastus küsimusele, missugust neist valida, sõltub vastustest eelnevatele küsimustele (eesmärk, käitumisviisid, keskkond, aeg, vaatlusalused). Erinevad meetodid vajavad erinevat ettevalmistust. Narratiivse meetodi juures piisab paberist ja pliiatsist, sündmuste ja aja fikseerimise jaoks tuleb eelnevalt vaadeldavad kategooriad paika panna ja vaatlusleht ette valmistada.
- **Kus vaadelda?** Vaatleja peaks jääma suhteliselt varju, mitte segama laste tegevusi, kuid samal ajal peab tal olema võimalik huvipakkuvat last ja tema käitumist jälgida.

Mida tuleb arvestada vaatlemise ajal?

- **Vaatlemist alustades on oluline kontsentreeruda just sellele tegevusele.** Ei tohiks lasta end häirida teistest inimestest ega kõrvalisest mürast, kuna siis võib tähelepanu hajuda ja ei märgata seda, mida plaaniti.
- **Istuda tuleb võimalikult vaikselt, et lapsi mitte häirida.** Vaatleja peaks vältima silmsidet või muul viisil suhtlemist nii lapse (laste) kui kasvatajatega. Kui see toimub, suunatakse laps (täiskasvanu) tagasi oma tavatoimetuste juurde ja jätkatakse vaatlust.
- **Vaatlemisega paralleelselt pannakse kirja vaatluse tulemused.** Seda tehakse eelnevalt planeeritud viisil, kasutades ettevalmistatud pabereid. Kui hakkab silma midagi erilist, täheldatakse ka see üles.
- **Lastega vestlemist püütakse vältida.** Kui laps (lapsed) tulevad vaatluse kohta küsima, siis seletatakse lühidalt, et tehakse vajalikke märkmeid nt õppimise vm jaoks. Kui lapsed küsivad vaatlejalt abi, juhatakse nad kellegi teise juurde ja jätkatakse vaatlust.
- **Vaatlus tuleb katkestada juhul, kui tegemist on hädaolukorraga** ning tuleb sekku-
da.

Millele mõelda pärast vaatlust?

- **Vaatluse tulemused võetakse kokku vahetult pärast vaatlemist.** Siis on sündmused hästi meeles ning kirjapandut mõistetakse just õiges kontekstis. Hiljem tuleb peale uus info, mis võib eelnevat moonutada. Kuidas seda tehakse, sõltub ülesmärkimise viisist. Ka narratiivina kirjapandut üldistatakse, tuuakse esile olulised kohad. Sündmuste ja intervall-meetodi korral loendatakse vastavad tulemused kokku ja neid selgitatakse ka sõnaliselt.
- **Eelnevalt paika pandud eesmärki silmas pidades analüüsitakse tulemusi ning tehakse järeldused.** Et selles edukas olla, on vajalik teoreetiline ettevalmistus, selgelt teadvustatud eesmärgid ning erinevate vaatlusmeetodite võimaluste ja piirangute tundmine. Järelduste tegemisel tuleks olla pigem tagasihoidlik kui julge.
- **Vajadusel planeeritakse uued tegevused lapse (laste) hindamiseks.** Kui midagi jäi segaseks või järeldusi polnud saadud info alusel võimalik teha, võib kaaluda uut vaatlust või hoopis mõne teise meetodi (test, intervjuu) kasutamist. Kui algselt kasutati narratiivi, võib järgmisel korral kasutada mõnda teist ülesmärkimise viisi, nt sündmuste fikseerimist või kontrollnimistut.
- **Teadvustatakse meetodiga seotud piirangud.** Igal vaatlusmeetodil ja ülesmärkimise viisil on ka nõrgad küljed, mida tuleb endale teadvustada. Nt narratiivne ülesmärkimine võtab palju aega, mistõttu osa olulisest tegevusest võib jääda märkamata. Sündmuste ülesmärkimise korral on keeruline vaadeldavate kategooriate moodus-

tamine. Raskusi võib valmistada nt see, kuidas eristada sündmusi ja hinnata, kas tegemist on ühe pikaajalise või mitme lühikesega.

- **Teadvustatakse keskkonnaga seotud piirangud.** Vaatlemist võib segada nt mööbli paigutus ruumis, mis ei võimalda igale poole vaadata. Samuti võivad probleemid tekkida sellest, et koos on väga erinevad lapsed. Vahel võib juhtuda, et teiste laste või kasvataja tegevus häirib vaadeldava lapse tegutsemist niivõrd, et seab vaatluse tulemused kahtluse alla.
- **Teadvustatakse enda tegevusega seotud piirangud ning reflekteeritakse tehtu üle.** Vaatlemist mõjutab inimese tähelepanuvõime (olulise ja ebaolulise eristamise võime), samuti teadlikkus sellest, millele tähelepanu pöörata. See on seotud teadmistega laste arengust, samuti aga paraneb kogemuse käigus. Just algaja vaatleja võiks neile probleemidele mõelda.

Vaatlust on raske teha, kui ollakse väsinud, haige või tuntakse end lihstalt ebamugavalt. Sellises olekus tähelepanu hajub, pärast vaatluse lõppu tuleks aga niisugusele võimalikule ohule mõelda.

Eriti tähtis on aga teadvustada hoiakuid ja uskumusi, mis mõjutavad vaatlemist – need võivad takistada mõne tegevuse märkamist. Nt võib mitte tähele panna käitumist, mille puhul ei osata käituda või mida peetakse halvaks, kuid samas usutakse, et lastesse tuleb suhtuda hästi. Siin võiks rõhutada, et vaadeldakse lapse käitumist ning järeltulemust saabki teha käitumise, mitte isiksuse kohta. Saab rääkida agressiivsest käitumisest, kuid mitte agressiivsest lapsest. St inimesele võib mitte meeldida teatud käitumine, mis ei tähenda veel, et talle ei meeldi see inimene, kes niiviisi käitub.

Vaatluse kaudu saadakse infot paljudest niisugustest käitumisviisidest, mida teiste meetoditega on raske hinnata. Eriti hea on vaatlust kasutada väikelaste hindamisel, kes oma verbaalse arengu madala taseme tõttu võivad küsimustest valesi aru saada ja/või neile mitte vastata. Vaatluse teiseks plussiks on see, et see ei häiri lapsi nii nagu nt testimine. Isegi kui lapsed (erinevalt täiskasvanutest) teavad, et neid vaadeldakse, ei muuda see neid ärevaks ja nad unustavad selle fakti kiiresti. Nagu aga kirjutasin, on ka vaatlusel oma piirangud, mida tuleb arvestada. Vaatlus nõuab ettevalmistust, häid teadmisi laste arengu iseärasustest ning oskust selle eesmärgiga seoses olulist märgata.

Teoreetilisema käsitluse vaatluse meetoditest, nende tugevatest ja nõrkadest külgedest on kirjutanud Mairi Männamaa artiklis "Vaatlus", mis ilmus kogumikus "Õppimine ja õpetamine koolieelses eas" 2008. a.

ÕPPE-KASVATUSPROTSESSI VAATLUSE MEELESPEA

≡ Sigrít Lilleste, TPS lektor

Õppe- ja kasvatustegevuse vaatlus on pedagoogiline uurimismeetod, kus toimub protsesside jälgimine niisugusel kujul, nagu nad aset leiavad, ning kus tehakse tähelepanekuid meeltetaju abil.

Iga sõna sisu on võimalik väljendada sõnas asuvate tähtede kaudu

- V - võrdlus
- A - analüüs
- A - areng
- T - tagasiside
- L - looming
- U - usaldus
- S - saavutused

Vaatlus on üks hindamise meetodeid, mis on seotud informatsiooni kogumisega vaadeldavate käitumise kohta erinevates situatsioonides. Vaatluse läbiviimine eeldab arusaama sellest, mis asjadele või omadustele tuleb tähelepanu koondada. See arusaam on seotud teoreetilise käsitusega õppe-kasvatustsiprotsessi läbiviimisest. Teadlikult juhitud õppe-kasvatustegevuse vaatlus põhineb ühiselt kokkulepitud kriteeriumidel, millest on teadlikud nii vaatleja kui vaadeldav.

Vaatlusel võib lähtuvalt eesmärgist olla mitmeid erinevaid ülesandeid:

- saada ülevaade õppe-kasvatustsiprotsessi toimimisest;
- tuua nähtavaks õppe-kasvatustsiprotsessi tegevused ja tulemused;
- arendada analüüsimisoskusi;
- saada uusi ideid õppe-kasvatustegevuse läbiviimiseks;
- analüüsida teooria ja praktika tasakaalu;
- õppida oma kogemustest ja seeläbi areneda;
- mõtestada kogetut ja teha üldistusi;
- teadvustada arenguvõimalusi ja probleeme;
- toetada, tunnustada või nõustada õpetaja arengut;
- koguda infot lapse arengu hindamiseks;
- õppida oma tööd ja tegevusi mõtestama ning vajadusel korrigeerima;
- võimalus presenteerida oma töö saavutusi;
- tutvuda parima kogemusega.

Vaatluse läbiviimise põhimõtted

- **Arengukesksus** - oluline ei ole niivõrd tagantjärele hinnangu andmine asjade toimimisele, hakkamasaamisele, vaid suunatus ettepoole ehk arengule, st kuidas edaspidi tegevusi veelgi edukamalt läbi viia. Anna kindlasti tagasisidet vaadeldavale.
- **Protsessikesksus** - hinda protsessi, mitte õpetaja isikut. Kaasaegne hindamine soovitab võimalikult vähe tegeleda isiku hindamisega, põhirõhk peaks olema suunatud õpetaja poolt juhitud protsesside hindamisele, st kuidas toimib tegevus laste tasandil, hinnang meetodite, võtete asjakohasele rakendamisele.
- **Faktikesksus** - vaatluse ajal tee märkmeid, need on aluseks hinnangute andmisel. Märgi vaatlusandmed vaadeldava objekti kohta. Vaatluse analüüsimisel ja hinnangute

andmisel tugine faktidele, mitte hetkeemotsioonile. Hinnangute andmisel ole konstruktiivne, too välja tugevused ja parendusvaldkonnad koos põhjendustega. Pea meeles, et ka positiivseid asju tuleb põhjendada, miks nad head on. Parendusvaldkondade puhul on eriti oluline põhjendada need teooriaga.

- **Kohalolekumeisterlikkus** - ole tegevuse vaatlusel „kohal“, koonda oma mõtted hetkel toimuvale. Märka ka piasasju, need võivad tähendada palju. Valdav osa kõikidest otsustest puudutab piasasju. Vaatlejana ole rühmas nähtamatu: kaaslasega vestle peale vaatlust arutelu ajal; rühma õpetajale esita küsimusi sobival ajal; püüa lapsi mitte segada, häirida.

Õppe- ja kasvatusprotsessi vaatlusel on soovitatav kasutada komplekselt ka teisi meetodeid - intervjuud õppe- ja kasvatusprotsessi läbiviijaga, vestlust lastega, dokumentide vaatlust (nt nädalaplaan), õpikeskkonna vaatlust. See annab terviklikuma pildi õppe-kasvatusprotsessi tegevuskeskkonnast.

Lisaks õppe- ja kasvatustegevuse vaatlusele pane ka tähele

- mis tegevuskeskusi/mängunurki on lastele sisse seatud;
- kuidas õppe- ja mängukeskkond toetab teemakäsitlust;
- kuidas on õppematerjalid ja mänguasjad paigutatud;
- mis võimalused on lapsel mängimiseks (ka individuaalseks);
- kuidas on rühmaruum korraldatud;
- mis reeglid on rühmas;
- kuidas rühma personal tegutseb;
- mis suhted valitsevad.

Vaatluse juures on oluline arvestada järgnevaga:

- Inimesed näevad samu asju, ent saavad neist erinevalt aru. See võib sõltuda meie eelnevast kogemusest, lastetoast, kultuurist, väärtustest, keskkonnast, haridusest, täiendkoolitusest, teadmistest ja oskustest, hoiakutest, kogemustest, väärtustest, sümpaatiast või antipaatiaast.
- Meid võib eksitada see, et me arvame, et me näeme midagi. Kui me arvame end olevat midagi näinud või kuulnud, siis on raske meid ümber veenda.
- Meil on olemas mingid seisukohad, mis ei pruugi kattuda sellega, mida teised arvavad.
- Mõistmine on alati tõlgendamise kunst. Inimene võtab kaasa oma varasemad teadmised, emotsioonid, oletused, pettekujutelmad ja mõttemudelid, mis võivad takistada või soodustada oluliste asjade taipamist. Tegelikuses sageli takistavad.
- Teadmiste hankimise paradoks: sageli võtame vastu ainult teadmisi, mis kinnitab meie varasemaid arusaamu, selle asemel, et püüda neid värskendada.
- Sageli näeme positiivse mainega inimestes rohkem head, negatiivse mainega inimestes negatiivsemat.
- Tihti õpetaja tegevust vaadeldes arvatakse ekslikult, et mida aktiivsem on õpetaja, seda parem on tegevus (tähtsam on aga lapse aktiivselt mõtestatud tegevus).

Vaatlemise tähtsust ei saa mingil moel üle hinnata. Vaatlemine võimaldab koguda mitmekesisist informatsiooni. Vaatluse teel kogutud andmeid analüüsidis saab õpetaja paremini ja selgemini seada eesmärged, valida sobivaid õppemeetodeid ja õppematerjali.

ÕPETAJA ENESEANALÜÜSI VÕIMALUSED

≡ Lehte Tuuling, TLÜ Rakvere Kolledži õpetajakoolituse osakonna juhataja

≡ Tiia Õun, TLÜ lektor

≡ Silvi Suur, TLÜ lektor

Õpetaja eneseanalüüs on tegevus, mis on eelduseks õpetaja professionaalsuse kujunemisele. Professionaalsusele iseloomulikud tunnused avalduvad kutseala esindajate puhul spetsiifiliste isiksuseomadustena, mis kujunevad loomupäraste eelduste, kutseõpingute ja praktika tulemusena. Areng algajast õpetajast professionaalini on oma olemuselt individuaalne protsess. Määrav on õpetaja soov jätkuvalt õppida, mõista ja kavandada oma erialast arengut. Professionaalsed teadmised ja oskused avalduvad vaid siis, kui õpetajal on piisavalt otsustamisõigust, autoriteet laste, lastevanemate ja kolleegide seas, kui õppe-kasvatustegevuseks on materiaalsed tingimused ning vahendid.

Miks enda tegevust analüüsida?

Õpetajahariduses tervikuna rõhutatakse eneseanalüüsi olulisust nii õpetajaks õppimisel kui õpetaja edasise professionaalse arengu ajal. Eneseanalüüsi või refleksiooni eesmärgiks on analüüs ja hindamine. Õpetaja refleksioon tähendab tegevuse tulemuslikkuse, oskuste taseme, rolli, tegevuse eesmärkide ja ka nende aluseks olevate isiklike teooriate ja arusaamade mõtestamist. Eesti õpetajahariduse strateegia keskmes on õpetaja kui reflekteeriv praktik. Refleksiooni abil mõtestab õpetaja ise oma kutsealast tegevust, määratleb arenguvajadusi ja kavandab enese-täiendust. Õpetaja on aktiivne õppija, kes planeerib, juhib ja hindab oma õppimist ning professionaalset arengut. Seega on pedagoogilist praktikat sooritades üliõpilasel oluline oma tegevust reflekteerida, saamaks esmased kogemused enda teadmiste, käitumise, suhtlemise ja teiste oskuste analüüsimisel.

Mida õpetajana tegutsedes analüüsida?

Õpetaja kutseoskused on määratletud õpetaja kutsestandardis. Kutseoskusi kirjeldatakse kaheksas põhivaldkonnas: õppimise planeerimine ja juhtimine, koostöö, õpikeskkonna kujundamine, motiveerimine, õppimise juhendamine, suhtlemine, õppija arengu ja õppeprotsessi analüüsimine ja hindamine. Järgnevalt juhime tähelepanu mõningatele kutseoskustele, millele pedagoogilise praktika käigus tähelepanu pöörata.

Pedagoogilise praktika õnnestumisel on oluline roll üliõpilase oskusel luua kontakt praktikarühma lastega. Paljud probleemid õpetaja ja laste vahel algavad just suhtlusoskuse puudumisest. See on üks olulisi valdkondi, mida peaks õpetaja enda puhul pidevalt analüüsima ja arendama. Õpetaja suhtlemise viis on eeskujuks lapse suhtlemisharjumuste väljakujunemisel. Toetava suhtlemise aluseks on kuulamisoskus. Kui õpetajal on alati aega lapsi ära kuulata, saab see eeskujuks ka lastele, kes omakorda õpivad kuulama nii täiskasvanut kui ka eakaaslast. Teiselt poolt innustab õpetaja valmisolek last kuulata omakorda laste valmisolekut avaldada enda mõtteid ja arvamusi.

Kuulamisoskust iseloomustavad järgmised omadused:

- hea kuulaja paneb tähele kõneleja miimikat, žeste, hääletooni ja väljendusvorme, väärtustab kõneleja arvamusi ja mõtleb kaasa;
- kuulata oskab see, kes ei sekku kõnelusse enne, kui kõneleja on oma mõtte täielikult esitanud;
- esimesed küsimused pärast ärakuulamist peaks olema positiivset laadi ja selgitavad, hoiduda tuleb halvustavatest väidetest.

Suhtlemise teine tahk on eneseväljendusoskus. Õpetaja on lapsele eesjuks tema kõne arengus nii oma sõnavara, grammatiliselt õige kõne kui ka keelekasutusega. Lastega suhtlemisel kasuta-

tud kõne peab olema korrektne. Oma suhtlemisuskust analüüsidest võiks üliõpilane esitada endale kaks küsimust: Kas mina olen hea kuulaja? Kas minu keelekasutus on korrektne?

Last toetava kasvu- ja õpikeskkonna loomise õnnestumise määravad ära õpetaja professionaalsed oskused, see tähendab õpetaja käitumine ja suhtlemine lastega igapäevases tegevuses, paindlikkus ja loovus tegevuse kavandamisel ja läbiviimisel. Oluline on õpetaja tolerantsus, oskus arvestada kõikide lastega, kasutades tegevustes lapse enda initsiatiivi, mängu ning mängulisust.

Üliõpilane on pedagoogilisel praktikal õppe- ja kasvatusprotsessi juhtija laste rühmas. Õppe- ja kasvatusgevuse juhtimine loob tingimused lapse enda arengupotentsiaali rakendamiseks. Juhtimise üks olulisi alategevusi on innustamine. Mida õpetaja ootab lastelt, seda peab ta igapäevaselt näitama oma isikliku eeskujuga. Järgnevalt mõned küsimused, mida enda reflekteerimisel mõtestada:

- Kas oled oma tegevuses piisavalt veenev lapsi endaga kaasa haarama, et mitte tekitada neis kartust või kahtlusi?
- Kas valdad nõustamise tehnikat - millal ja kus on kasulik nõu anda, et vältida laste iseseisva toimetuleku mitteametust, ning kuidas suhelda, et lapsi mitte solvata ja suurendada vastastikust usaldust?
- Kas austad last kui indiviidi: väldid kritiseerimist, tood esile tublidust; näed ja tunnistad ka oma vigu ning püüad ennast täiustada?
- Kas oled võimeline tajuma laste psüühilist seisundit (ebakindlust, lootusetust, pettumust, meelehäarmi) ja valmis vajaduse korral aitama?
- Kas oled võimeline arusaadavalt esitama oma plaane ja kavatsusi, et need innustaksid lapsi mõttevahetusele ja oma arvamuste avaldamisele?
- Kas tead, kuidas arendada vastutusvõimet ja tegutsemistahet, kellele ja kuidas anda ülesandeid, kuidas ergutada igäüht mõtlema ja ideid rakendama?
- Kas tead, kuidas olla enesekindel ülesannete läbiviimisel ja osav probleemide lahtimõtestamisel, et kaasata lapsi lülituma tegevusse?

Enda tegevuse analüüsimisel peaks üliõpilane pöörama tähelepanu ka oma eetilistele väärtushinnangutele:

1. Väärikus - see tähendab, et õpetaja on salliv inimeste erisuste, teiste kultuuride ning tavade suhtes. Õpetaja austab oma partnereid ja toimib taktitundeliselt.
2. Ausus - on eelduseks usaldusele, seepärast peab õpetaja sõna ja vastutab oma sõnade eest. Õpetaja hoiab temale usaldatud saladusi. Erandlikult toimib õpetaja siis, kui saladuse hoidmine kahjustaks kolmandaid isikuid. Õpetaja on aus ja heasoovlik ning soodustab probleemide avameelset arutamist. Õpetaja taunib silmakirjalikkust ja väldib intriige ega kiida heaks kadedust ja kahjurõõmu.
3. Õiglus - tähendab võrdõiguslikkust ja diskrimineerimise vältimist. Õpetaja taotleb alati konfliktide õiglast lahendamist. Hindamisel on õpetaja objektiivne ja hinnangute andmisel erapooletu. Õiglane kohtlemine õpetajatöös tähendab erinevuste tunnustamist.
4. Iseseisvus - õpetajal on õigus oma veendumustele ja väärtushinnangutele. Õpetajal on õigus keelduda täitmast neid korraldusi, mis on vastuolus õigusaktidega või tema veendumustega. Pedagoogilises protsessis on õpetajal õigus otsustada ja vastutada õppeprotsessi juhtimise ja tulemuslikkuse eest ning vastavalt sellele seada eesmärgid ja valida vahendeid nende eesmärkide saavutamiseks. Õpetaja julgeb oma veendumusi väljendada.

Mille alusel enda tegevust analüüsida?

Õpetaja saab kasutada eneseanalüüsiks erinevaid kirjutamise ja kõnelemise võimalusi. Kasutada võib küsimustikku, mis toetub õpetaja kutsestandardis kirjeldatud pädevustele. Konkreetse tegevuse analüüsimiseks on head heli- või videosalvestused. Samuti võib töö analüüsimiseks kasutada pilte, värve, joonistamist, skeeme (Poom-Valickis 2006). Enda tegevuse reflekteerimine

ei pea toimuma ainult individuaalselt, hea on kasutada kaasüliõpilaste, õppejõudude või edasises õpetajategevuses ka kolleegide tagasisidet. Enamikes lasteaedades on sisehindamise raames välja töötatud alused, mille põhjal õpetaja eneseanalüüsi koostab. Analüüsitakse nii üksikuid tegevusi kui ka aasta õppekasvatustegevust tervikuna, oma isiklikku erialast arengut, täienduskoolituse vajadust jm. Sageli on õpetaja eneseanalüüs üheks aluseks, mida lasteasutuse juht kasutab pedagoogide arenguestluste läbiviimisel.

Kasutatud kirjandus

- Eisenschmidt, E. (2006). Kutseoskused. Rmt. Eisenschmidt, E. *Õpetaja kutse – professionaalne areng ja eneseanalüüs*. Tallinn: TLÜ, REKK, Kutsekoda.
- Krull, E. (2002). *Eesti õpetaja pedagoogilised arusaamad, arvamusel ja hoiakud milleeniumivahetusel*. Tartu: TÜ Kirjastus.
- Poom-Valickis, K. (2009). Kuidas kavandada kutsealast arengut. Rmt. Eisenschmidt, E. *Õpetaja kutse – professionaalne areng ja eneseanalüüs*. Tallinn: TLÜ, REKK, Kutsekoda.
- Saarits, Ü. (2009). Lasteaiaõpetaja koolitus kui õpetaja professionaalse arengu toetaja. Koost. Õun, T. *Lasteaiaõpetaja tunnustamise ja hindamise võimalusi*. Tallinn. Ilo. 5-14.
- Õpetajahariduse strateegia 2009-2013. (2009). Haridus- ja Teadusministri käskkiri 2.02.09 nr 64, Tartu.
- Õpetaja kutsestandard. (2005). Hariduse kutsenõukogu. Tallinn
- http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/4/opetaja_v_05.pdf

MIDA SILMAS PIDADA ÕPI-/PRAKTIKA- MAPI KOOSTAMISEL

≡ Lehte Tuuling, TLÜ Rakvere Kolledži õpetajakoolituse osakonna juhataja

Õpimapp e portfoolio on tema koostaja tegevust iseloomustav ülevaatlik näitematerjalide mapp. Viimastel aegadel on portfoolio leidnud üha suuremat rakendust õppetöös nii üldharidus- kui ka kõrgkoolis. Õpimapi kasvav populaarsus tuleneb tema kasutamise mitmekesisest võimalustest ja eelkõige sellest, et õpimapp vahendina ja tema koostamine meetodina vastab kõige paremini kaasaegsetele käsitustele õppimisest ja arengust, õppijast ja õpetajast, õpi- ja arengukeskkonnast.

Õpimapp sisaldab õppija sihipäraselt kogutud töid, mis näitavad tema saavutusi ja arengut, muutusi teadmistes, oskustes ja arusaamades. Õpimapi koostamine on protsess, milles kogutakse materjale, valitakse, reflekteeritakse ja hinnatakse kogutud ainekogu, analüüsitakse ja reflekteeritakse oma õppimist ja arengut suhtes mineviku, oleviku ja tulevikuga ning esitatakse oma töö tulemus õpimapiks vormistatuna hindamiseks.

Õpi-/praktikamapi koostamises võib eristada järgmisi etappe:

- **Organiseerimine ja planeerimine** - praktikant koostab eneseanalüüsi ja selle põhjal seab endale praktikaeesmärgid ja sihid. Ta tutvub praktika juhendiga ja mõtleb läbi praktikal viibimise aja ning tegevused, kavandab mapi esialgse struktuuri.
- **Kogumine ja selekteerimine** - praktikal olles praktikant kogub, valib, sorteerib materjali lähtuvalt eelnevalt seatud eesmärkidest. Antud etapp on pidevalt jätkuv protsess, see tähendab seda, et kogu mapi koostamise ajal kogub üliõpilane pidevalt uusi materjale, koondades sinna kõik oma märkmed, vastused esitatud küsimustele, kommentaarid lasteasutuse töökorralduse ja dokumentatsiooni kohta, vaadeldud tegevuste kavad ja analüüsid, ettevalmistatud tegevuste kavad ja analüüsid, viited kasutatud ja läbitöötatud materjalidele jne.
- **Refleksioon** - praktikant analüüsib ja reflekteerib kogutud materjali, kuidas see on aidanud kaasa tema õppimisele ja arengule praktikal oldud aja jooksul.
- **Õpi-/praktikamapi kokkupanek** - kogutud materjalidest terviku moodustamine. Mappi jäetakse praktika lõppedes see materjal, mis näitab praktikal kogetut ja õpitut võimalikult erinevatest tahkudest. Kogu materjal peab olema seostatud praktika eesmärkidega ja kommenteeritud.
- **Tagasiside** - see on väga oluline osa portfoolio koostamise protsessi juures, kuna aitab oluliselt kaasa professionaalsele arengule ja kasvule. Praktika jooksul õpitu võetakse kokku praktikajärgses eneseanalüüsis. Õpi-/praktikamapp peab sisaldama praktikandi professionaalset arengut tõestavat materjali.

Õpi-/praktikamapis saab praktikant säilitada materjale, mis tagavad ja tõendavad tema kui õpetaja kasvamist, saavutusi ja küpsemist kogu tema õpinguaja vältel. Õpi-/praktikamapi abil võib kõrgkooli lõpetamise järel oma esimesel töökohal tööle asumisel demonstreerida praktiseerimiseks vajaliku pädevuse olemasolu ja selles sisalduvad materjalid võiksid olla valitud sellel eesmärgil.

Õpi-/praktikamapi puhul on väga oluline hinnangu andmine ja tehtud töö tunnustamine, samuti koostaja eneseanalüüs ja enesehinnang. Selleks loob võimaluse praktikajärgne mapi avalik esitus oma õpingukaaslaste ees. Esitluse käigus tutvustab õpimapi koostaja oma õnnestumisi

(millega ta ise rahul on), materjalide valiku printsiipe, laste näidistoid ning tähelepanekuid koostamise käigu, eesmärkide, enesehinnangu jne kohta.

Õpi-/praktikamapp aitab praktikandil

- püstitada endale eesmärgid ja kavandada nende saavutamist;
- jäädvustada oma tegemisi praktika jooksul;
- peegeldada oma muutumisi ja arengut;
- teadvustada endale oma võimeid ja oskusi;
- suunab valikuid tegema (mida ja miks valida mappi);
- luua seoseid teooria ja praktika vahel (paremini ühendada praktilises tegevuses lastega saadavat uut infot sellega, mis nad juba teoreetiliste loengute põhjal teavad);
- muuta kogemus oluliseks osaks õppimisest;
- olla vastutav enda õppimisprotsessi eest praktilises tegevuses;
- reflekteerida oma õppimist ja professionaalset arengut;
- anda hinnang oma tööle.

Õpi-/praktikamapi soovituslik sisu:

- Tiitelleht.
- Andmed praktikalasteaia kohta.
- Andmed praktikarühma kohta.
- Eneseanalüüs. (*Millised õpetajale vajalikud iseloomuomadused on mul olemas enne praktikale minekut? Mida ma olen eelnevatel praktikatel õppinud, teada saanud? Milline on minu areng õpetajana?*)
- Eesmärgid käesolevaks praktikaks.
- Rühma kuuplaan, nädalaplaanid.
- Tegevuste kinnitatud kavad.
- Oma töö planeeringud.
- Oma päevatöö/tegevuste analüüsid.
- Praktika analüüsid kohapealse juhendajaga.
- Laste tööde näidised koos kommentaaridega.
- Praktika jooksul läbitöötatud kirjandus. Kasutatud materjalid.
- Praktika arutelud juhendaja-õpetajaga.
- Kokkuvõte praktikast. Eneseanalüüs - minu areng lähtuvalt püstitatud eesmärkidest. (*Minu tugevad, nõrgad küljed, probleemid, võimalused. Tulevikuplaanid ja millises suunas liigun? Mis pakub rahulolu, rõõmu? Mis teeb rahulolematuks, kurvaks?*)
- Arvamused, ettepanekud.
- Praktikabaasipoolse õpetaja-juhendaja hinnang.
- Kõrgkoolipoolse juhendaja hinnang praktikale ja õpimapile.

Hea õpimapp on

- õpetaja/üliõpilase/praktikandi identiteeti kajastav
- ausalt, selgelt, loogiliselt, loovalt, isikupäraselt, stiilselt koostatud/dokumenteeritud ja analüüsitud
- loetav ja mõistetav
- mõtlemist suunav ja inspireeriv.

DIDAKTIKA ÕPPEJÕUDUDE SOOVITUSI JA NÕUANDEID

KEEL JA KÕNE

≡ **Maret Olo, TÜ lektor**

≡ **Maire Grass, TPS lektor**

Lasteaiapraktika on üliõpilase jaoks oluline etapp olemasolevate teoreetiliste teadmiste praktikas rakendamisel ja enese proovilepanekuks kõigis valdkondades (sh keel ja kõne). Mõnikord võib kohata arvamusi, et mis tahes tegevus või olukord, milles kasutatakse kõnet, ongi kõnearendus. Tulevaste üliõpilaste-praktikantide abistamiseks uuriti praegustelt tudengitelt ja nende juhendajatelt, missugused on keele ja kõne valdkonna tüüpilisemad eksimused.

- *Üliõpilane-praktikant ei teadvusta sageli enesele, et lapse kõne arengut tuleb toetada kõigis tegevustes (liikumine, muusika, käeline tegevus, mäng, igapäevatoimingud).*

Kõnearendus on lapse kõne ja suhtlemise sihipärane arendamine, kus last õpetatakse keelevahendeid (sõnavorme, lausemalle, uusi sõnu) kasutama erinevates tegevustes. Õppetegevusi planeerides on kasulik mõelda, mis eesmärki keele kasutamine teenib, mida me arendada tahame. Õpetaja roll on luua teadlikult olukordi, kus laps kuuleb kaaslaste, õpetaja ja teiste täiskasvanute kõnet ning tal on vajadus ja võimalus ise rääkida.

- *Ma ei osanud tegevuste planeerimisel arvestada lapse iga. Rääkisin ise liiga palju ja pikalt, lapsed väsisid ja tüdinesid.*

Oluline on mõista, et lapsed konstrueerivad uusi teadmisi maailmast visuaalselt vaatluste teel, praktiliselt ise kogedes ja täiskasvanu selgituste abil. Õpetaja peaks mõtlema sellele, kui palju ta lapse tegevust kõnega saadab ja kui palju lapsi tegevusse kaasab (küsimuste esitamine, erinevate tegevuste imiteerimine koos hääle kasutusega jne). Kõnearendus võib toimuda kolmel erineval tasandil (täpsemalt vt K. Karlep „Kõnearendus“). Õpetaja roll on eelkõige arengut võimaldava keskkonna loomine. Paraku ei piisa viimasest kõigi laste puhul: uurimused on näidanud, et ligikaudu veerand lastest vajab abi keelevahendite omandamisel. Eriti suurt tähelepanu vajavad muukeelsed lapsed. Kasulikke nõuandeid leiab raamatust Hallap ja Padrik „Lapse kõne arendamine“.

- *Jutustasin 3-4-aastastele lastele kiiresti kogu muinasjutu. Pärast selgus, et neile ei jäänud midagi meelde.*

Väikestele lastele jutu rääkimisel peaks kõnetempo olema aeglane (möödukas), vajalikud on ka sisust lähtuvad pausid, et lapsed jõuaksid kuuldut mõista ja tajuda. Õpetaja jutt olgu emotsionaalne ja huvitav, kasutada võiks näitlikke vahendeid (pildid, mänguasjad vm). Jutu teema peaks lastele huvi pakkuma ja õpetaja võiks rollimängudes ning dramatiseeringutes oma häält varieerida.

- *Sageli ei suuda praktikant ära oodata, kuni laps on oma mõtte lõpuni sõnastanud, vaid püüab lapse arvatavat mõtet ise lõpetada.*

Oluline on lapsele anda aega oma ütlust moodustada ja see välja öelda. Ei ole soovitatav lapse eest rääkida, kui ta ise pikkamööda omal viisil sellega toime tuleb. Õpetaja võiks laste kõnelemissoovi igati ergutada, luues olukordi, kus lapsel on vajadus kõnelda.

- *Kasutasin tegevustes liiga keerukat sõnavara ja lastele tundmatuid mõisteid.*

Varase kõnearengu toetamisel tuleb enne lapse poole kõnega pöördumist saavutada tema tähelepanu. Sõnavara peaks olema lapse lähiümbrusest ja talle häälikuliselt jõukohane. Kui 3-4-aastase lapse puhul on sõnatähenduse arendamisel oluline tajukujutluse loomine praktilises tegevuses või näitvahendite abil, siis 5. eluaastast on võimalik kasutada rohkem verbaalseid selgitusi ja arutlusi. Uut mõistet võiks esitada korduvalt erinevas kontekstis, et see kinnistuks ja soovitatav on õpitavat objekti lasta tajuda erinevate meelte abil.

- *Ma ei osanud aidata lapsi, kes ei julge teiste ees rääkida/esineda.*

Igas vanuses laste kõnelemissoovi võib vallandada sobivate vahendite kasutamine. Mitmesuguste abivahendite (sirmid, peakatted, maskid, kostüümid) kaudu teises rollis olek võib lapsel aidata tasapisi rääkimis/ esinemishirmust üle saada.

- *Juhendaja ütles, et kordan laste vastuseid, ka valesid vastuseid.*

Kui laps ütleb vastuse valesti, siis õpetaja ei korda vale vastust, vaid ütleb ise õigesti. Vajadusel sõnastab ta küsimuse ümber, muudab sõnastuse lihtsamaks, aitab abiküsimustega, annab vihjeid.

- *Ma ei arvanud, et küsimuste esitamine võib mulle tegevuse läbiviimisel probleeme tekitada.*
- *Esitasin korraga mitu küsimust.*
- *Domineerima kippusid kas-küsimused.*

Alates 4. eluaastast sobivad hästi küsimused, mis suunavad last otsima seoseid ja põhjendusi tegelaste käitumisele. Loo sündmuste järjekorra taastamine tugineb mälule ja toetab selle arengut.

- *Millal on laps valmis sõnade kokkulugemiseks?*

Eelduseks on sõna kõikide häälikute tajumine nende õiges järjekorras ja tähtede tundmine. Enamasti hakkavad lapsed 5-6-aastaselt eristama sõnas olevaid häälikuid. Lugemiseelduste arendamise protsessi kohta saab kasulikke näpunäiteid L. Kivi ja M. Rooslehe raamatust „Kuidas arendada lugemisvalmidust lasteaias“. Mängulisi võtteid leiab H. Karu ja L. Laane raamatust „Kõnearendusmängud“.

- *Olin alguses väga ebakindel, kui tegevusi läbi viisin. Kasutasin oma kõnes liiga pikki ja keerukaid lauseid.*
- *Rääkisin liiga kiiresti.*
- *Pobisesin vaikselt, kogelesin.*
- *Mu hääli oli liiga vaikne.*
- *Juhendaja ütles, et mu kõnes esines parasiit- ja slängisõnu, ise ma seda ei märganud.*

Õpetaja kõne on lastele kõne näidiseks, see on üks peamisi vahendeid laste õige kõne kujundamisel. Soovitatav on rääkimisel olla lapsega ühel tasandil (nt kükitada). Lapsed matkivad õpetaja väljendeid, intonatsiooni, sõnavarakasutust. Seepärast peaks praktilal lastega suheldes meeles pidama järgmist:

- Kõnele palju, kuid luba rohkem lastel kõnelda.
- Kõnele mõõduka tempoga, paraja hääletugevuse ja ilmeka intonatsiooniga.
- Kasuta mitmekesisest sõnavara, vali sõnu nende tähendusvarjundeid arvestades.
- Püüa vabaneda parasiitsõnadest.
- Häälta kõiki häälikuid õigesti.
- Ära eksi keele grammatikareeglite vastu.

- Väldi paljusõnalisust.
- Kõne toon olgu sõbralik.

Välja toodud tüüpilisemad eksimused keele ja kõne valdkonnas on enamasti seotud kogemuste puudumisega. Lõpetuseks praeguste üliõpilaste soovid tulevastele praktikantidele.

- Kasuta tegevustes keele ja kõne arendamiseks erinevaid meetodeid ja mänge. Abi saad metoodilisest kirjandusest.
- Kõige paremini õpid lastega koos tegutsedes.
- Küsi julgesti juhendajalt nõu.
- Meistriks saab üksnes harjutades.

Head harjutamist!

Kirjandus:

Hallap, M. & Padrik, M. (2008). *Lapse kõne arendamine*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Hallap, M. & Padrik, M. (2008). Keel ja kõne: Kuulamine ja kõnelemine, lugemine ja kirjutamine. Kikas, E. (Toim). *Õppimine ja õpetamine*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Karlep, K. (2003). *Kõnearendus. Emakeele abiõpe II*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Karlep, K. (1998). *Psühholingvistika ja emakeeleõpetus*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Karu, H. & Laane, L. (2008). *Kõnearendusmängud. Õppemängud koolieelikute sõnavara ja grammatika arendamiseks*. Tartu: AS Atlex.

Kivi, L. & Roosleht, M. (2000). *Kuidas arendada lugemisvalmidust lasteaias*. Tartu: AS Elmatar.

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava. (2008). Külastatud 25. märtsil, 2009, aadressil <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12970917>

Lerkanen, M.-K. (2007). *Lugema õppimine ja õpetamine*. Tartu: TÜ Kirjastus.

Veisson, M. & Veispak, A. (2005). Lapse arengu- ning õppimisteooriad. Kivi, L. & Sarapuu, H. (Koost). *Laps ja lasteaed. Lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tartu: AS Atlex.

Tulviste, T. (2008). Kõne areng. Kikas, E. (Toim). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. Tartu: TÜ Kirjastus.

MATEMAATIKA

≡ **Kristi Vinter, TPS lektor**

Käesolevast soovitustekogumist leiavad üliõpilased ja nende juhendajad toetavaid mõtteid ja ideid, kuidas matemaatikat lasteaias võimalikult efektiivselt lastele õpetada. Loodetavasti pakuvad tähelepanekud, mille olen kogunud lasteaiaõpetajaid õpetades, praktikaid juhendades ja ise praktikuna lasteaias töötades, teile tuge ja mõtlemisainet praktika arendavaks ja meeldivaks sooritamiseks!

Tutvu lasteaia õppekava ning laste teadmiste ja oskustega

Enne kui asud õpetegevusi planeerima, tutvu põhjalikult lasteaia õppekavaga. Uuri õpetajatelt välja, milliseid matemaatikategevusi on nad lastega varem läbi viinud, milliseid vahendeid ja materjale kasutanud ning mida lapsed juba teavad ja oskavad. Sellega vähendad võimalust liiga lihtsate või liiga keeruliste tegevuste planeerimiseks. Kindlasti tuleb kasuks see, kui sirvid loengukonspekte ja tuletad meelde loengutes ja seminarides räägitut.

Igas tegevuses ja hetkes on natuke matemaatikat! Mõtle sellele, et lasteaia igapäev on seotud erinevate tegevustega, mille saab kerge vaevaga kujundada matemaatiliseks. Näiteks riietumine või korrapidaja töö saavad olla oskuslikul juhendamisel heaks viisiks matemaatiliste oskuste ja mõistete kinnistamisel. Olgu see esemete või laste loendamine, nende liitmine või lahutamine,

töö hulkadega, mõõtmine vms, kasuta neid igal võimalikul juhul ka õppe-kasvatustegevuste väliselt. See muudab õppimise lapse jaoks mõtestatuks – tekib arusaam, et õpitu on tähtis ning iga uus oskus ja teadmine tuleb igapäevategemistes kasuks.

Laps omandab matemaatikat käte abil!

Kasuta palju näitlikke ja praktilisi õppemeetodeid, milles Sind aitavad ümbritsevad esemed ja erinevad näitvahendid. Seisa hea selle eest, et lapsed saaksid matemaatikategevustes alati asju näha, katsuda ja matemaatilisi mõisteid sel moel kogeda. Näitlikustamata (vahenditeta) õppe-tegevus pole lasteaiamatemaatikas efektiivne! Lasteaiaaialised lapsed mõtlevad väga konkreet-selt (ehk esemeliselt). See tähendab, et abstraktsed matemaatilised mõisted on neile arusaama-tud seni, kuni õpetaja ei muuda neid lapse jaoks nähtavaks ja kogetavaks. Seega, mõtle lasteaias matemaatikaga tegeledes eelkõige sellele, kuidas muuta kujuteldav nähtavaks ja käegakatsuta-vaks. Ilmselt mäletad omast käes, kuidas näiteks esimesteski klassides püüdsid „tõlkida“ abstraktsed numbrid sõrmede abil arvudeks ja alles siis neid liita ja lahutada.

Räägi lapsega „matemaatika keeles“

Lasteaia matemaatika on seotud mõistete kujundamisega. Oluline osa mõistete sisu ja tähendu-se kõrval on ka neid tähistavatel sõnadel. Seetõttu on lasteaiamatemaatikas suur tähtsus ka kõ-nearenduslikul momendil - lastega rääkimisel, mõistete sagedasel nimetamisel ning nende näit-likustamisel. Näiteks, mida tähendab 'üleval', 'peal', 'sees' jne? Kuidas teha lapse jaoks nähta-vaks ja kogetavaks ajamõisted, arvud, numbrid ja muu – see peaks olema matemaatika õpeta-misel kogu aeg õpetajal mõttes. Harjuta end lapsi juhendades kasutama palju matemaatilisi sõnu, avama matemaatilisi mõisteid ning küsima tegevuste käigus küsimusi, mille vastused eeldavad matemaatiliste teadmiste kasutamist. Nn argipäevamatemaatika on planeeritud õppe-ja kasvatustegevuste kõrval matemaatika õpetamisel efektiivseimaks võimaluseks.

Kasuta käepäraseid vahendeid.

Vaata matemaatika õpetamiseks vahendeid otsides ringi õues ja rühmaruumis. Last ümbritse-vad igapäevased esemed on parimad õppevahendid! Toas mänguasjad, riided, toidunõud, pliiaatsid, värvilised paberid jms, õues kivid, kädid, liiv, oksad, lehed ja muu võimaldavad ka-vandada vaevata toredaid tegevusi. Lauamängude pildid, nupud, täringud, mängukaardid jms annavad võimaluse samuti lihtsal viisil erinevaid matemaatikategevusi läbi viia. Uhkete ja kalli-te poest ostetud vahendite puudumine ei tohiks kindlasti saada lasteaias matemaatika õpetami-sel takistuseks!

Mõtle iga õppetegevuse element läbi nii, et kasutaksid selle õppeotstarbelised võimalused mak-simaalselt ära.

Püüa matemaatilisi oskusi ja mõisteid kujundada nii palju kui võimalik neid teiste valdkondade ja igapäevategevustega lõimides. Näiteks kõnearenduslikud mõistatused ja luuletused õppete-gevuse osana võiksid sisaldada neis kajastatud objekti või nähtuse reaalse vastega (pilt või päris asi) võrdlemist, võrdluste avamist („Miks mõistatuses selliseid võrdlusi kasutatakse? Milliste tunnuste kohta need käivad? Miks luuletaja just selliseid võrdlusi kasutab?“), erinevate lahen-dusvariantide üle arutlemist, sealt matemaatiliste mõistete otsimist jms. Kleepetööle võib eelne-da kujundite vaatlemine, võrdlemine, uurimine, loendamine ja ladumine jms. Soovi korral saab nendega enne kleepimist ka arvutada! Mida enam erinevaid tegevusi ühe materjaliga teha saad, seda parem. Kasuta ära iga võimalus õpetada matemaatikat läbi lastekirjanduse ja -lavastuste, lauamängude, kunstitegevuste, liikumismängude jms.

Mitte liiga kerge ja mitte liiga keeruline

Jälgi seda, et tegevused oleksid laste jaoks jõukohased. Jõukohased on ülesanded, mida laps suudab mõõduka pingutuse ja kompetentse kaaslaste (täiskasvanu või oskaja rühmakaaslane) suunamisel etteantud aja jooksul täita. Liiga kerge ülesanne ei arenda ning kaob huvi, liiga ras-ke võtab ära motivatsiooni pingutada. See, kui lapsed ülesande kiirelt ja juhendamisetäida-vad, peaks olema õpetajale kriitiliseks analüüsikohaks järgneva õppetegevuse raskusastme pla-

neerimisel. Kui ülesanne on liiga lihtne, ei toimu ka õppimist ega arengut! Seega peab ülesanne olema lapse arengust pisut ees ning päris iseseisvaks lahendamiseks veidi keeruline.

Korda ja kinnista!

Paku uusi teadmisi vähehaaval, võimalda kordamist ja kinnistamist. Leia palju võimalusi oskuste ja mõistete kordamiseks ja kinnistamiseks laste igapäevategemistes ja mängus.

Suuna ja juhi last küsimuste ja töökorraldustega, ära ütle ette! Ainult nii paned lapse pea tööle ja arendad mõtlemist. Kuna matemaatika tegeleb lasteaias muuhulgas ka tunnetuslike õpioskuste kujundamisega, on mõtlemise arendamine selle üheks oluliseks osaks.

Suurus on suhteline

Suurustest rääkides ole mitmes mõttes ettevaatlik. Näiteks küsimusele, kas jänes on suur või väike võivad lapsed vastata nii ja naa. Kõik oleneb sellest, millega laps jänesest parasjagu võrdleb. Kui endaga, siis ilmselt väike, kui hiirega, siis suur. Seega peaksid suurustest rääkides pakkuma kõrvale alati võrdluse. Kas jänes on hiirest suurem või väiksem? Teiseks ohuks siin on piltide kasutamine objektide võrdlemisel. Pildidel on objektid sageli ebarealistlike suurustega ning võrreldamatud. Võib juhtuda, et pildil on jänes ühesuurune nii kassi, hiire kui põdraga.

Lisaks sellele püüa suunata lapsi kasutama mõistete 'suur' ja 'väike' asemel ka mõisteid pikk/lühike, kõrge/madal, lai/kitsas jms.

Toredat avastamist ja õppimist koos lastega!

LOODUSÕPETUS

≡ Inge Timoštšuk, TLÜ lektor

≡ Kristi Vinter, TPS lektor

Järgnevatelt lehekülgedelt leiavad üliõpilased ja juhendajad valiku soovitusi, mille üle tasuks praktikat sooritades mõelda ning neid praktiliselt järgida. Soovitusi pakkudes lähtusime oma kogemustest valdkonna õppejõududena ja praktikajuhendajatena ning keskendusime seejuures kõige veakriitilisematele momentidele ning praktikaid läbinud üliõpilaste tähelepanekutele. Hea abilisenäna palusime tulevast praktikanti toetama julgutava sõna ja kogemusega 2. kursuse üliõpilase Daria Viikmaa.

Loodame, et käesolev materjal aitab üliõpilasel praktikat lihtsamalt ning arendavalt ja meeldivalt sooritada ja juhendaja leiab siit, millele tähelepanu pöörata!

Tutvu enne põhjalikult lasteaia õppe- ja kasvatustegevuse keskkonnaga!

Õppejõududelt üliõpilasele (Inge ja Kristi):

Esimestel praktikapäevadel vestle oma juhendajatega ja uuri, milliseid õppevahendeid nemad oma töös kasutavad. Küsi võimalusel sama ka naaberrühma õpetajatelt. Palu, et juhendav õpetaja tutvustaks, kus asuvad lasteaias ühiskasutuses olevad õppevahendid ja muud meetoodilised materjalid. Uuri, milline näeb välja lasteaia õueala, et näha seal peituvaid võimalusi õppetegevuste läbiviimiseks, ja küsi juhendajalt, milliseid õppevahendeid saab lasteaia õuealal kasutada.

Üliõpilaselt üliõpilasele (Daria):

Kui lasteaed on uus ja Sa ei tunne seda ala, siis peaks enne tegevuste planeerimist ümbrusega tutvuma. On lihtsam oma mõtteid koondada, kui on teada, mis käeulatuses on.

Otsi üles metoodilised materjalid, mis Sind õpetajana abistavad!

Inge ja Kristi:

Tuleta meelde, mida Sa loodusõpetuse didaktika loengutes kuulnud ja seminarides teinud oled. Vaata üle oma konspektid ja viited loengut täiendavale soovituslikule kirjandusele. Palu juhendavalt õpetajalt näha mõni tema eriti hästi õnnestunud planeeritud looduslase tegevuse konspekt. Küsi, mis õpetaja hinnangul selle tegevuse õnnestumise tagas.

Otsi loodusõpetuse jaoks välja luubid, vaatlusraamid, binoklid, möödunõud, lastepärane teatmekirjandus jms. Unusta pildid ja tehnilised vahendid, kui saad vaadelda ja tutvuda hoopis päris objektidega! Internet, PowerPoint ja õppefilmid on heaks abivahendiks siis kui lastele tuleb tutvustada objekte, millega reaalselt pole võimalik tutvuda. Meeles tuleb pidada seda, et pilt ekraanil annab maailmast palju vaesema ja ebarealistlikuma pildi, sest kompimis-, haistmis- ja maitsmismeel on õppeprotsessist välja lülitatud. Sama kehtib ka pildimaterjali liigsel kasutamisel.

Daria:

Enne tegevuste planeerimist on hea üle vaadata oma tundide konspektid, nii kordad tähtsamad punktid üle ja võid saada mõne uue idee. Samuti on mõistlik üle vaadata lasteaia raamaturiigul, kunagi ei tea, millised põnevaid ja ideid andvaid leide seal olla võib.

Vaata maailma laste silmade läbi!

Inge ja Kristi:

Ära unusta, et laste maailmapilt toetub nende isiklikule kogemusele. Enamus sellest, mida Sina loodusest tead, on neile võõras. Mõtle hästi järele, kas see, millest plaanid lastega rääkida, on nende eluga seotud. Kas lapsed võiksid Sinu vahendatud infot kuidagi kasutada? Kuidas?

Samas on palju sellist, mis Sinule tundub väga lihtsa ja tavalisena, lastele rohkem avastamislusti pakkuv. Näiteks pakub lapsele palju rohkem avastamisrõõmu ja kogemisvõimalust lasteaia piirdehekis toimetavate varblaste eluviisi uurimine kui eksootiliste pingviinide seltsingulise eluviisiga tutvumine. Seega, jälgi lapsi õuetegevustes ning püüa välja selgitada, mis neid huvitab. Võimalda palju vahetut kogemist: katsumist, nuusutamist, matkimist jms ning aktiivset tegutsemist passiivse kuulamise asemel.

Daria:

Tegevust planeerides mõtle alati, kas minul lapsena oleks olnud seda huvitav teha/õppida/vaadata.

Planeeri võimalikult palju praktilisi tegevusi!

Inge ja Kristi:

Lapsed õpivad kogedes. Kui tahad, et lastele uus info meelde jääks, seo see erinevate tegevustega. Seejuures aitab erinevate meelte kasutamine luua eredama kogemuse. Oskuste omandamine on seotud tegevuse pideva harjutamisega. Seega tegutse lastega koos ning ära looda õpetamisel oma jutustamisoskusele.

Kasuta pikema- ja lühemaajalisi katseid, sest need on õpetajale heaks võimaluseks

- panna lapsi ise probleeme püstitama (*kumb kevadlill õitseb varem, kas sinilill või tulp?*);
- oletusi tegema (*joonistame või kirjutame oma oletuse üles*);
- neid kontrollima (*korraldame hoovialal vaatluse ja metsas õppekäigu*);
- suunata järeldusi tegema (*kuidas tegelikult oli, mille järgi me saame seda järeldada*).

Katsed võimaldavad lastel, kes veel abstraktselt mõelda ja jutu põhjal asju ette kujutada ei suuda, näha ja kogeda põhjus-tagajärje seoseid. Lisaks aktiivsele teadmiste omandamisele arendab see ka laste mõtlemist!

Daria:

Lapse jaoks on huvitav, kui ta saab ISE katsetada, meisterdada, uurida. Püüa tegevusi kavandades suurt rõhku panna praktilistele tegevustele.

Jutusta vähe, küsi palju!

Inge ja Kristi:

Kui Sa plaanid midagi lastele selgitada, siis uuri esmalt välja, mida nad sellest teemast juba teavad ning mis neile selle teemaga seoses tegelikult huvi pakub. Seda saad Sa teha siis, kui küsid laste käest küsimusi ja oled vastuste suhtes tähelepanelik. Ära pelga küsida lihtsaid küsimusi. Vastuste teadmine või nende jõukohase vaevaga leidmine rõõmustab lapsi. Kui küsid küsimusi, virgutab see lapsi mõtlema. Vahel jõuavad nad sellise vastuseni, mida Sa pole oodanud. Kui tead ise täpselt, millise teadmiseni Sa soovid lapsi arutelu käigus abistavate küsimustega juhtida, siis pole põhjust arutelu peljata. Arutelu käigus õpivad lapsed üsna hästi, kuid jutustamise kasutegur on looduse tundmaõppimisel väga väike.

Hoidu kiusatusest lastele asju ette öelda! Meelita neilt endalt suunavate küsimuste abil välja vastuseid, oletusi ja järeldusi.

Daria:

Ära kunagi ütle vastuseid ette! Püüa suunata oma küsimustega laps õigete vastusteni.

Kaasa lapsi tegevuste kavandamisse!

Inge ja Kristi:

Kui tead, mis lapsi huvitab ning mis on neile jõukohane, on tegevusi kerge kavandada. Kui lapsed mõistavad, et lähtud nende huvidest ja soovidest, siis on nad rohkem motiveeritud Sinuga kaasa töötama. Näiteks võid veidi varem uurida, mida lastele Sinu planeeritud teemaga seoses meeldiks teha. Kui teeksid lastele näiteks ettepaneku ilmateadlasi mängida ja küsid, mis selleks peaks tegema, et seda mängu mängida, siis tõenäoliselt saad lastelt mitu võimalikku hästi rakendatavat tegevuse ideed, mis võimaldaks ilmastikuelemente uurida. Uuri lastelt, kuidas saaks tegevusi veel põnevamaks muuta. Kavalda neid huvitavaid vahendeid ja mõtteid välja pakkudes tegutsema!

Kasuta igal võimalusel ära laste spontaanne huvi mõne ettesattunud loodusobjekti vastu. Juhuslikult avastatud vaatlusobjekti vaatlemine on täiskasvanu suunaval juhendamisel palju õpetlikum ja huvitavam kui kohustuslik pildivaatlus rühmaruumis.

Daria:

Kõige tähtsam tegevuse õnnestumise puhul on laste huvi, seepärast enne planeerimist leia aega lastega vestelda, neid tundma õppida. Alati küsi, mida nad sooviksid teada saada või, mis neile huvi pakub.

Aita lastel õppides keskenduda korruga nähtuse või objekti ühele osale!

Inge ja Kristi:

Arvesta, et lapsed mõtlevad väga konkreetset just selle asja või tegevuse üle, millest parajasti juttu on või mis parasjagu käsil. Need nähtused, mida veel ise kogetud pole, ning igasugune uus info nõuavad põhjalikku käsitlemist ning pole lapse jaoks tervikuna täpselt haaratavad. Kui tahad, et lapsele mingid detailid meelde jääksid, pead nendega põhjalikult ning sihipäraselt tegelema. Arvesta sellega kindlasti vaatluse juhtimisel. Aita täpsustavate küsimuste abil lastel põhjalikult objekti tunnustele keskenduda. Pea meeles, et vaatamisel ja vaatlusel on suur vahe. Tulemuslikku vaatlust tuleb õpetajal küsimustega juhtida. Mida läbimõeldum on vaatluse ülesehitus, seda seostatamad on teadmised, mida laps vaatluse kaudu omandab. Vaatluse puhul on vajalik seostada tutvustatava objekti kohta saadav uus teadmine juba tuttavaga (nt ilvese vaatlus ja võrdlemine tuttavaga – kassiga või mõne teise lapsele juba tuttava loomaga). See osa vaatlusest kipub sageli ununema ning väärib seetõttu erilist meelde jätmist. Põhjus on lihtne – võrdluse ja seoste loomise kaudu kujuneb lastel terviklik pilt ja arusaamad maailmast ning asjad jäävad ka paremini meelde, kui on, mille külge uued teadmised siduda.

Tähtis on meeles pidada sedagi, et ilma organiseeritud vaatlusmomentideta õppekäik on väljasõit või jalutuskäik, mille õppeotstarbeline kasutegur on oluliselt väiksem.

Daria:

Ära püüa õpetada mitut asja korruga, kõige efektiivsem on, kui keskendud ühele asjale korruga ja kui see on selge, liigud edasi järgmise osa juurde.

Korda tegevusi ja infot!

Inge ja Kristi:

Selleks et lastele midagi meelde jääks ning neil teatud oskused kujuneksid, tuleb teadmisi korrata ja tegevusi harjutada. Ühekordne tegevus ei anna lasteaias oodatud tulemust. Laps vajab teadmiste kinnistumiseks kordamist. Leia päevas momente, et lastega tehtut ja räägitut meenutada. Pöördu tegevuste ja teema juurde terve nädala jooksul tagasi. Kavanda selliseid tegevusi, mille käigus on uue infoga võimalik mitmel moel tegeleda. Et säiliks huvi, lisa tegevustele mõni uus vaatenurk, nüanss või põnev infokild. Ehk olete planeeritud tegevuse käigus vaadeldud varblaste askeldamist ja proovinud hüpelda kui varblased ning siis saaksite varblase moodi hüpeldes ka söögiruumist rühmaruumi minna. Kui olete juba õppinud mõnda ilmaelementi märkama, siis võiksite seda perioodiliselt vaadelda jne.

Daria:

Pärast tegevust küsi lastelt, mida nad uut õppisid, mis neile meelde jäi. Samuti on väga hea, kui nädala tegemised on seotud, et uusi teadmisi saaks kasutada.

Mängi!

Inge ja Kristi:

Enamasti on mängudel kokkulepitud reeglid ja tegevus nendes kordub. Looduseteemalistes mängudes aitab kordus vastavaid teadmisi ja oskusi kinnistada. Mängud toetavad õpimotivatsiooni ja arendavad sotsiaalseid oskusi. Õppemängudeks saad ideid kirjandusest või kogenumatelt kolleegidelt. Lihtsaimaks lahenduseks on mängida loodusteemalisi matkimismänge või rollimänge. Igas planeeritud tegevuses peaksid rakendama mõnd mängulist elementi. Vabamängude jaoks saavad lapsed innustust kogetust. Jäta looduseteemalised pildid ja praktilisi tegevusi (sh uurimusi) kajastavad tööd mõneks päevaks lastele nähtavale kohale. Nii saab nende fantaasia rohkem impulsse. Õhuta lapsi mängima ja mängus saadud teadmisi rakendama! Paku lastele mänguvahendeid, mis kinnistaksid õpitut ka vabamängu ajal ilma täiskasvanu juhendamiseta.

Daria:

Kõige edukamalt õpivad lapsed läbi mängu, seega püüa igasse tegevusse planeerida vähemalt üks õppemäng.

Õpeta ja kasvata õues!

Inge ja Kristi:

Looduse tundmaõppimise eesmärgiks on lapse toimetulek teda ümbritsevas keskkonnas viisil, mis ei kahjustaks teda ega teisi. Väljaspool rühmaruumi asuv looduskeskkond on oma eheduses lasteaiia õuealal hästi kätte saadav. Mida on võimalik õuealal (või lasteaiia lähiümbruses) kogeda, seda pole põhjust rühmaruumis pildi vahendusel tutvustada. Päris objektid/asjad on lasteaiia loodusõpetuses hädavajalikud. Ainult nii tekib maailmast realistlik kujutluspilt.

Õueala on rühmaruumiga võrdselt oluline loodusõppe- ja kasvatuskeskkond.

Daria:

Vahetu ümbrus on õppimiseks kõige parem. Oma silmaga nähes, katsetades, mõõtes kinnistuvad teadmised edukamalt kui rühmas pilte vaadates.

Ole ise positiivseks eeskujuks!

Inge ja Kristi:

Oled lapse jaoks oluline täiskasvanu ja ta matkib Sinu käitumist ja hoiakuid. Peaksid enda looduslaseid hoiakuid ja käitumistavasid hoolega jälgima. Sinu loodust hoidev käitumine ning loodushuvi toetab laste uudishimu ja teadmishimu ning loodust säästvaid hoiakuid. See, kui oskad ja soovid koos lastega leida loodusest nauditavaid elamusi, toetab lastes looduse suhtes positiivsete hoiakute tekkimist.

Uri ja huvitu ise ümbritsevast looduskeskkonnast, juhi tähelepanu õigele ja valele käitumisele looduses ning näita eeskujuga. See aitab kujundada väärtushinnanguid ning nakatada lapsi uudishimuga.

Daria:

Ära kunagi unusta, et lapsed märkavad kõike, seega püüa alati olla neile eeskujuks. Sinu negatiivne suhtumine kandub kohe lastele üle.

KUNSTIÕPETUS

≡ Edna Vahter, TLÜ lektor

Koolieelsetes lasteasutustes toimuvate kunstiloomisprotsesside seaduslikuks aluseks on riiklik õppekava. Riiklikus õppekavas on kunstivaldkonna eesmärgidena välja toodud, et laps tunneks rõõmu loovast eneseväljendusest, kujutaks isikupäraselt ümbritsevaid esemeid, sündmusi ja oma kujutlusmaailma, vaatleks, kirjeldaks ja kujundaks ümbritsevat ja tarbeesemeid, kasutaks õpituid voolimis-, joonistamis- ning maalimisvahendeid ja -võtteid, kasutaks materjale ja tööriistu ohutult ning sihipäraselt ning vaatleks kunstiteoseid ja kirjeldaks nähtut. Lasteaiaõpetaja ülesandeks on antud eesmärgid ellu viia ja kunstitegevuste käigus neid parimal viisil arvestada. Samas on iga õpetaja isiksus ning lähtub oma töös just talle omaseks saanud printsiipidest. See aga omakorda ilmestab kunstitegevusi ja praktikandil-tulevasel õpetajal on võimalus mitmekülgetest õpisisituatsioonidest õppida ning järeltõu teha. Järgnevalt tuuaksegi välja neli aspekti, millest praktikant-tulevane õpetaja saab koolieelses lasteasutuses praktiliselt viibides kunstitegevuste ehk kunstiloomisprotsesside raames lähtuda.

Kuidas kunstiloomisprotsessi vaadelda?

Kunstiloomisprotsessi vaadeldes võiks esmaselt märgata lasteaiaõpetaja poolt eelnevalt tehtut ehk milliseid ettevalmistusi on õpetaja teinud selleks, et kunstiloomisprotsess saaks alata. Vaatluse käigus võiks jälgida, milline on õpetaja roll ja kuidas toimivad protsessi käigus lapsed. Kindlasti tuleks vaadata, milliseid ülesandeid õpetaja lastele annab, kas need tunduvad eakohased ning mil määral saavad lapsed kasutada vabalt materjale ja töövahendeid ning luua isikupäraseid kunstitöid. Samuti võiks märgata, mil määral on õpetaja osa kunstiloomisprotsessi etappe justkui laste eest „ära teinud“, selleks võib olla nii valmis lahenduste pakkumine, ette valmistatud paberid, šabloonid jms. Kunstiloomisprotsessi lõppedes tuleks märgata, milliste tegevustega veel tegeletakse, kuhu asetatakse kunstitöid, kuidas toimub koristusprotsess jne. Vaatlemisel võib eeskujuks olla alljärgnev näide (Tabel 1), milles on näitlikult kirjeldatud ühte kunstiloomisprotsessi vaatlust.

Tabel 1. 6-7-aastaste laste kunstiloomisprotsessi vaatluse näidis

E. Viiralt loomingu tutvumine ja loomade kujutamine	Mida teeb õpetaja:	Mida teevad lapsed:	aeg
Enne tegevust	paneb valmis kunstiraamatud, millest on leitud eelnevalt sobivad näited ja reproduktsioonid; seab valmis paberi ja töövahendid tehnika demonstreerimiseks	laps(ed) toovad laudadele erinevad joonistusvahendid, paberid	3 min.
Tegevuse sissejuhatust	räägib kunstnikust ja tema loomingu, pannes rõhu sellele, kuidas graafik on kasutanud punkte ja jooni; näitab lastele, kuidas tekitada erinevate töövahenditega punkte ja jooni	küsivad küsimusi, näit. kes on graafik; arutlevad piltide üle; otsivad piltidelt punkte ja jooni; saavad suurel paberil katsetada erinevate töövahenditega	10 min.
Tegevuse põhiosa	annab ülesande – joonistage paberile loomi, suuri ja väikseid, mõelge, kus loomad elavad; suunab lapsi leidma omanäolisi lahendusi loomade kujutamisel; suunab lapsi kasutama punkte ja jooni	lapsed joonistavad just selliseid loomi, kes neile meeldivad; lapsed räägivad üsna palju tegevuse ajal; lapsed jagavad omavahel mitmesuguseid töövahendeid, mida nad saavad ise vabalt valida ja kasutada	20 min.
Tegevuse lõpetamine	abistab lapsi tööde seinale kinnitamisel ja teeb ettepaneku alustada mängu, milleks on täppide lugemine. Võidab see, kellel on töö rohkem kui 20 täppi.	lapsed panevad joonistustele tahvlinätsu ja kinnitavad tööd rühma seinale; lapsed korrastavad lauad ja panevad töövahendid kappi	5 min
<p>Analüüs lähtuvalt lapse kunstilise arengu seisukohalt: Hästi hea oli vaadata, kuidas lapsed said ise valida, mida nad kujutavad. Üks laps joonistas koheselt elevandi, teine aga hoopis paabulinna. Rühmas oli vaid üks tüdruk, kes alustas maja joonistamisega ning lisas sellele ainult mustreid. Õpetaja küll suunas tüdrukut loomi joonistama, kuid ei sundinud, laps sai jääda oma lahenduse juurde. Oleks olnud huvitav kuulata tööde põhjal tehtavat vestlust, kuid selleks ei olnud enam aega. Kõikide laste kunstitööd olid omanäolised ja lastel oli sellest tegevusest hea meel, lisaks õppisid lapsed kasutama punkte ja jooni teadlikult, pindasid ei värvitud niisama nagu tavaliselt.</p>			

Kuidas kunstiloomisprotsessi planeerida?

Kunstitegevuse ettevalmistamine algab riikliku õppekavaga tutvumisest ning lisaks saab planeerimisfaasis juhendada kunstiõppe seisukohalt neljast lähtekohast:

1. Kunstiajalugu – ajastu, stiil, kunstnik, kunstniku looming jne.
2. Idee – personaalne kogemus, objekt, kunstielement, narratiiv jne.
3. Tehnika – uue materjali või tehnikaga tutvumine etapiviisilise juhendamise kaudu jne.
4. Teema – kalender-aastaajad, rahvakalender-pühad, teemad teistest valdkondadest jne.

Planeerimisel tuleks silmas pidada asjaolu, et lapse töö peab olema lapse töö protsessi algusest lõpuni, st laste eest ei tohiks valmis mõelda ja valmis teha mitte ühtegi etappi tervikprotsessist (kindlasti võib olla üksikuid, põhjendatud erandeid). Professionaalne õpetaja pakub lastele põnevaid kunstikogemusi ja eakohaseid ülesandeid, millega laps saab ise suurepäraselt hakkama.

Tabel 2. 5-6-aastaste laste kunstiloomisprotsessi planeerimise näidis

Maja maketi loomine	
Õpetaja ülesanded:	organiseerida õppekäik vaatlemaks erinevaid maju; otsida kunstiajaloo ja kaasaegsest arhitektuurist näiteid; organiseerida-koguda leidmaterjali (papp, tupsid, kile, karbid, nõör, traat jms); varuda mitmesuguseid liime (PVA, liimipüstol, superliim), kleeplinte; kontrollida üle vajalikul hulgal kääride, auguraudade, klambrilööjate töökorras olek; tagada turvalisus ja ohutus – töid tehakse põrandal; tutvustada võtteid erinevate materjalide sobitamiseks ja kinnitamiseks; mõelda poolikute tööde säilitamisvõimalustele, materjalide hoidmisele; mõelda valmistööde eksponeerimisele
Laste ülesanded:	vaadelda ja kirjeldada erinevaid maju; vestelda majade erinevustest ja funktsioonidest; mitmesuguseid materjale kokku sobitades luua omanäoline maja; omandada võtteid erinevate materjalide sobitamiseks ja kinnitamiseks; kirjeldada oma kunstitööd

Näidises (Tabel 2) on esitatud maja maketi valmistamise planeerimiseks vajalikud ülesanded, lisaks neile tuleks enne tegevust veel sõnastada täpne tegevuse sisu, eesmärk ja tulemused, ülesanne ning läbi mõelda tegevuseks kuluv aeg. Võib tunduda, et õpetajal oleks justkui liiga palju ülesandeid, kuid samas on oluline läbi mõelda protsessi iga etapp selleks, et kunstiloomisprotsess kulgeks sujuvalt. Antud näite puhul võib tekkida küsimus, kas lapsed ikka saavad ise kogu tööga hakkama. Üldjuhul saavad lapsed just nii hästi hakkama, milleks nad eakohaselt valmis on, õpetaja roll on neid toetada ja abistada seal, kus lapsed abi vajavad.

Kuidas kunstiloomisprotsessi läbi viia?

Kunstiloomisprotsessi läbiviimisel tuleks silmas pidada eelkõige, et õpetaja roll on olla toetav, suunav ja abistav, lapse roll on olla looja ning lahendada ülesanne just talle omasel viisil. Õpetaja peamine ülesanne on pakkuda lastele kunsti tegemiseks mitmekülgseid võimalusi, suunates saab juhtida lapsi tähele panema leiduvaid võimalusi ja edasiarendusi ning julgustada last tema tegevuses.

Kõige olulisem osa tegevuse läbiviimisel on uue teadmise esitamine, antud näite (Tabel 3) puhul on selleks trükkimise olemus, mõisted „tõmmis“ ja „monotüüpia“. Alatiseks küsimuseks on, kas näitvahendeid kasutada või mitte. Reeglina võiks välja tuua, et võimalusel mitte, kuid kui on vaja näidiseid esitleda, siis võiks neid olla vähemalt viis.

Näide 3. 4-5-aastaste laste kunstiloomisprotsessi läbiviimise näidis

Uue trükitehnikaga tutvumine - monotüüpia	
Õpetaja tegevused:	selgitab algavat protsessi lastele; demonstreerib trükiplaati ja seda, kuidas värv sellele kantakse; selgitab mõistet „tõmmis“ ja „monotüüpia“; näitab, kuidas paber asetatakse trükiplaadile; abistab lapsi töökoha ettevalmistamisel; selgitab täpselt ülesannet ehk seda, mida lastel tuleb teha; enne trükkima asumist suunab lapsi paberitele nimesid kirjutama; abistab protsessi käigus paberite jagamisel ja valmis tõmmiste kuivama panemisel; suunab lapsi katsetama ja põnevaid lahendusi otsima
Laste tegevused:	kuulavad ja vaatavad demonstratsiooni; panevad töökoha valmis; kirjutavad tõmmiste paberitele oma nime; loovad monotüüpia tehnikas mitmeid tõmmiseid

Antud näite puhul ei ole mingit põhjust näidiseid näidata, kunstiloomisprotsessi käigus valmivad parimad näited iseenesest. Lapsed õpivad protsessi käigus, luues ise ja nähes kaaslaste töid, tulemus on tavaliselt teisejärguline.

Kuidas kunstiloomisprotsessi analüüsida?

Kunstiloomisprotsessi analüüsid tuleks silmas pidada kahte olulist asjaolu, esiteks: mida õpetajal tuleks tulevikus teisiti teha, kuidas antud tegevuse käigus lapsed tegutsesid ning mida tegevusest tervikuna järeldada. Teiseks tuleks enesekontrolli mõttes täpsustada, kas kogu kunstiloomisprotsessi jooksul arvestati lastega, lähtuti nende huvidest ja vajadustest ning toetati laste eakohast kunstilist arengut (Tabel 4).

Näide 4. 2-3-aastaste laste kunstiloomisprotsessi analüüsi näidis

Oma mõtete ja tunnete kujutamine ja väljendamine maalimisprotsessis teemal Vabariigi aastapäev	Õpetaja tegevused:	Laste tegevused:	Aeg
Enne tegevust	Panin käeulatusse valmis maalialused, A2 paberid, paberkleplindi, paletid, pintsliid, guaššvärvid (sinine, must, valge).	-	3 min.
Tegevuse sissejuhatus	Selle tegevuse käigus laulsime põrandal ringis olles sünnipäevalaulu ja väike sinimust-valge lipp käis käest kätte. ! Hangi nii palju lippe, et jätkuks igale lapsele, sest siis saab teha erinevaid liikumisi koos lipuga.	Lastel oli vähe kannatust lipu hoidmise järjekorras ootamisel ja seetõttu ununes mõnel laulmine.	3-5 min.
Tegevuse põhiosa - tegutsemine	Panin paberid kleplindi abil maalialusele, palusin lastel pintsliid võtta ja samal ajal jagasin värvid palettidele ! anna lastele guaššvärvid jaokaupa - kõigepealt valge, siis sinine ja lõpuks väheke musta, sest siis ei ole koheselt võimalust värve kokku segada; suunasin lapsi ka pintsli tagumist otsa kasutama ja märja värvi sisse joonistama	Lapsed aitasid paberit hoida ja ootasid kenasti, kuni jõudsin kõigile paberid pandud; lapsed hakkasid saadud värvidega kohe maalima; nii mõnigi segas paletil kõik värvid kohe kokku ja maalis saadud halliga	oli lapsi, kes said maali valmis 10 minutiga, kuid oli ka neid, kes soovisid kauem maalida
Tegevuse lõpetamine	Suunasin lapsi käsi pesema; panin maalid seina najale, et lapsed näeksid tehtud kunstitöid; kutsusin lapsed maalide ette istuma ja suunasin neid vestlusele - otsisime põnevaid värve, kujusid ja rääkisime erinevatest lahendustest. Leppisime kokku, et kui tööd on kuivad, siis võime nendele veel värvilisest paberist rebitud tükke kleepida.	Laps, kellel sai maal valmis, pani pintsliid ja paleti veeämbrisse ja võis minna käsi pesema. Lapsed tulid vestlusega kenasti kaasa, pigem oli see, et jutt ei tahtnud lõppeda ja igaüks tahtis midagi töödele lisada. Lapsed tahtsid kohe hakata rebima, kuid aega jäi napiks, tuli minna õue.	10 min.
Kokkuvõte Lapsed said suurel paberil maalida just nii, nagu neile hetkel meeldis. Välja arvatud see, et nii mõnigi küsis teisi värve ka, kuid teemaks oli ju vabariigi aastapäev ja seetõttu ei tahtnud ma neile neid anda. Järgmisel korral lasen neil maalitegevuse ajal ise värve vabalt valida ja lasen neil maalida ilma konkreetse teemata. On ju vaba maalimisprotsess neile nii mõnus tegevus ning toetab just väikeste laste arengut kõige paremal kujul.			

Kuigi laste kunstitööd võivad tihti tunduda täiskasvanutele kummalised, tuleb lastel lasta iseisvalt oma töö raames tegutseda ning toetada laste omanäolisi lahendusi. Lastele tuleb anda võimalus ise leida skeemid objektide kujutamiseks ning eelkoolieas ei ole vaja lapsi otseselt õpetada. Kui täiskasvanud lasevad lastel vabalt eksperimenteerida ja näha kunstis erinevaid võimalusi, siis arendab see lastes oskust end enesekindlamalt ja isikupärasemalt väljendada. Kunsti luues peab laps saama tegutseda oma vaba tahte järgi isegi siis, kui see on vastuolus tegevuse teemaga või ülesandega. Silmas tuleb pidada ka kõige tähtsamat reeglit – lapse kunstitöö on lapse kunstitöö algusest lõpuni, „õpetaja kätt“ ei tohiks lapse töö näha olla. Kokkuvõtteks võiks öelda, et eelnevalt esitatud neli *kuidas*’t on just selleks, et saaks säilida lapse rööm kunstiloomisprotsessis ning et toetataks ja väärtustataks väikeste inimeste ainulaadseid mõtteid ja omanäolist loomingut.

Kasutatud kirjandus

- Green, L., & Mitchell, R. (1997). *Art 7-11. Developing primary teaching skills*. London: Routledge.
- Isenberg, J. P & Jalongo, M. R (2006) *Creative Thinking and Arts-based Learning*. Pearson Merrill Prentice Hall.
- Jalongo, M. R., Stamp, L. N. 1997. *The Arts in Children's Lives*. United States: Allyn and Bacon
- Juske, A. (2004). *Joonistav laps*. Tallinn: Eesti Kunstiakadeemia
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava* (2008)
<https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?replstring=33&dyn=12957781&id=12970917> (vaadatud 23.04.2010).
- Schirmacher, R. 2002. *Art and Creative Development for Young Children*. United States: Delmar
- Vahter, E. 2008. Kunstitegevused. Kikas, E. (Toim.). *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas*. (lk. 247-255). Tartu: TÜ Kirjastus
- Vahter, E. 2005. Kunstikasvatus lasteaias. Kivi, L., Sarapuu, H. (Koost.). *Laps ja lasteaiad*. (lk. 199-212). Tartu: Atlex

LIIKUMISÕPETUS

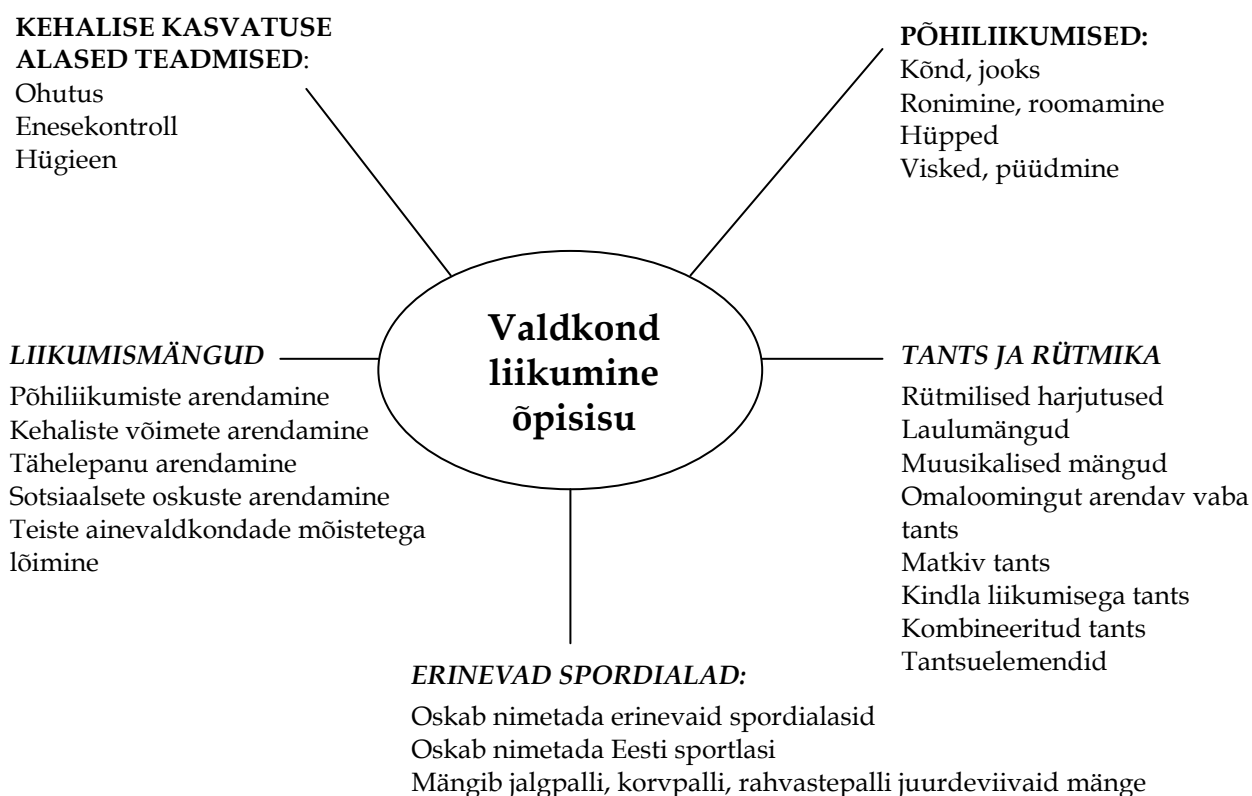
≡ Maret Pihu, TÜ lektor

Koolieelse lasteasutuse riikliku õppekava järgi on valdkond liikumine õppe- ja kasvatustegevuse eesmärgiks, et laps

- tahab liikuda ja tunneb liikumisest rõõmu;
- suudab pingutada sihipärase tegevuse nimel;
- tegutseb aktiivselt üksi ja rühmas;
- mõistab kehalise aktiivsuse olulisust inimese tervisele;
- järgib esmaseid hügieeni- ja ohutusnõudeid.

Liikumine on lapse tegevuste ja mängude loomulik osa. Liikumisõpetus lasteasutuses on seotud muu õppe- ja kasvatustegevusega.

Millele pöörata tähelepanu rühmaruumis, õuealal, saalis?

Kuidas õpetada teadmisi ohutusest, enesekontrollist, hügieenist?

Siin on oluline kujundada lastes kindlad käitumisharjumused, mille kaudu nad õpivad ohutut liikumist, ohu nägemist, enesekontrolli ja hügieeni hoidmist. Praktikandi ülesanneteks siin on:

- jälgida ja suunata, et lapsed vahetavad enne võimlemistundi riided (alates aiarühmast (3-4aastased); sõimerühm võtab saalis ära jalanõud, sokid, sukapüksid) ja abistada neid, kes seda vajavad;
- viia lapsed paarikaupa kolonnis saali;
- jälgida ja suunata, et lapsed võtavad ära jalanõud ja liiguvad õigesse algasendisse (viirgu, pingi peale jne);
- abistada lapsi liikumistegevustes, kui nad seda vajavad (nt tasakaalukõnnil kõnnib praktikant lapse kõrval nii, et laps saab oma kätt toetada tema käele, kui ta seda vajab), samas ka julgustada lapsi ise sooritama harjutust;
- jälgida ja suunata, et lapsed pärast tundi peseksid oma käed ja vahetaksid riided.

Milliste tegevuste kaudu toetada laste põhiliikumiste arengut?

Praktikaperioodi jooksul tuleb tähelepanu pöörata kõigile põhiliikumistele, milleks kõndimine, jooksmine, hüppamine, hüplemine, ronimine, roomamine, veeremine, palli viskamine ja püüdmine ja nende mitmesugused variandid ja kombinatsioonid. Põhiliikumisi tuleb sooritada erinevates tingimustes ja lülitada liikumismängudesse. Tähelepanu tuleb pöörata õigele kehahoiule istumisel, seismisel, liikumisel; õiget rühti kindlustavate lihaskrühmade (õlavööde, kõhu- ja seljalihased) tugevdamisele.

Praktikant võiks seada eesmärgiks iga päev läbi viia ühe liikumistegevuse, mis arendab lapsel ühte põhiliikumist. Näiteks:

Esmaspäev: Eesmärgiks arendada lastel viskamis- ja püüdmisoskust. Tegevuseks liikumismäng. Lapsed seisavad ringis ja õpetaja on ringi keskel. Mängujuht viskab kõigile lastele kor-

damööda palli ja iga kord, kui laps püüab palli ütleb ta näiteks tegevuse, mis talle teha meeldib, ja viskab siis palli õpetajale tagasi.

Teisipäev: Eesmärgiks arendada lastel jooksmisioskust. Praktikant juhib lapsi õuealal jooksmas erinevaid pindasid mööda (kõva katttega teel, rohul, üle takistuste, ümber takistuste), pidurdama, muutma liikumissuunda ja tempot.

Kolmapäev: Eesmärgiks arendada hüppamis-, hüplemis- ja maandumisoskust. Valdkonnas mina ja keskkond on teemaks metsloomad. Hiljem õuealal (võib ka saalis või rühmaruumis) liigutakse kujuteldavat metsarada mööda ja sooritatakse erinevaid hüppeharjutusi: hüpelda kahel jalal paigal ja edasi liikumisega; hüpelda kahel jalal üle joone, nõöri, tähise; hüpe üles maandumisega kükki; paigalt üles hüpates esemete puudutamine; allahüpped 25-30cm kõrguselt; kahel jalal hüplemine märgilt märgile; kükkis hüplemine; hüplemine üle 3-4 eseme; paigal hüplemine pöördega erinevasse suunda; paigalt hüpe maandumisega kahele jalale.

Neljapäev: Eesmärgiks arendada ronimis- ja roomamisoskust. Tegevusteks ronimis- ja roomamisharjutused. Toengpõlvituses roomata ümber esemete, esemete vahel, kaarte alt. Käpuli kõnd horisontaalsel redelil. Ronimine varbseinal. Toengpõlvituses roomamine võimlemispingil. Toengpõlvituses ronimine mööda kaldlauda üles. Käpulironimine mööda kaldredelit. Ronimine varbseinal juurdevõtu-sammudega kõrvale. Pugemine nõöri ja teiste esemete alt läbi. Roomamine kõhuli vabalt.

Reede: Eesmärgiks kõnnioskuse arendamine. Õpetaja viib läbi erinevaid kõnniharjutusi vabalt valitud keskkonnas. Läbisegi kõnnilt kolonni moodustamine.

Erinevate kõnniviiside sooritamine. Kõnd kolonnis juhtlapse vahetamisega. Pöörded paigal orientiiride järgi. Siksakkõnd esemete vahel. Kõnd päkkadel ja kandadel. Rivistumine ühte viirgu joonele. Rivistumine kahekaupa kolonni. Paariks loendamine nimetuste järgi (kass-koer). Kõnd edasi-tagasi. Kõnd põia sise- ja välisserval. Rivistuda kolonni ühekaupa pikkuse järgi. Kõnd vahelduvalt jooksu ja hüplemisharjutustega. Kõnd tempo ja suuna muutmisega.

Milliseid liikumismänge kasutada?

Liikumismängud lasteaias täidavad väga erinevaid eesmärke ja kuuluvad lasteaias igapäevaste tegevuste hulka. Rohkem mängitakse liikumismänge liikumisõpetuse tunnis, kuid nad on ka väga heaks vahendiks teiste valdkondade mõistete lõimimisel ja sobivad kasutada nii rühmaruumis kui õuealal. Praktikaperioodi jooksul võiks praktikant viia läbi mõned liikumismängud, kuhu on lõimitud teiste valdkondade mõisteid või mis kannavad endas ka üldoskuste eesmärke (sotsiaalseid oskuseid arendav mäng). Neid liikumismänge sobiks teha teatud teema käsitlemise juures.

Näiteks: liikumismängu lõimimine valdkond matemaatikaga. Eesmärk: loendamine ühest kümneni.

“Langev kepp” – Lastest moodustatakse ringjoon ja loendatakse järjest. Juhtmängija on ringi keskel ja hoiab põrandale vertikaalselt asetatud keppi. Juhtmängija nimetab mõne numbriga ja laseb kepi lahti. Nimetatud numbriga mängija peab püüdma kepi enne, kui see põrandale langeb. Kui see õnnestub, saab ta juhtmängijaks, kui ei, teeb lisaulesande ja saab mängu tagasi.

Liikumismängude organiseerimise juures on oluline, et praktikant arvestaks: laste arvuga, kuidas lapsi paigutada, kuidas mängu käiku ja reegleid selgitada.

Kuidas läbi viia tantsulisi ja rütmilisi tegevusi?

Kuigi peamine muusikaline tegevus toimub muusikatundide kaudu, saab muusikalisi mänge ja tegevusi hästi läbi viia ka rühmaruumis ja lõimida teiste ainete mõisteid nendesse.

Näiteks: Liikumistegevus muusikaga. Eesmärgiks tähtede otsimine ja sõnade moodustamine. Tähed põrandal maas. Kui muusika mängib, lapsed tantsivad, kui muusika jääb seisma, otsivad lapsed endale tähe ja proovivad kaaslasega sõna moodustada. Siis jätavad tähe maha ja hakkavad muusikaga uuesti liikuma.

Tähesaared – igal lapsel on käes täht. Muusikaga tantsivad, kui muusika peatub, tõstavad asja antud tähega või moodustavad grupi ühesugustest tähtedest.

Kuidas lõimida teadmisi erinevatest spordialadest?

Siin on praktikandil võimalus teha rühmaarutelu Eesti tuntumatest sportlastest.

Näiteks: tegevuseks on sportlaste piltide otsimine. Eesmärk: laps tunneb ära Eesti sportlasi ja oskab nimetada, millise spordialaga nad tegelevad. Praktikandil on välja lõigatud palju erinevaid inimeste pilte. Laste ülesandeks on leida nende hulgast Eesti sportlased ja ühise arutelu käigus jõuda selleni, millise spordialaga nad tegelevad.

Lisaks on praktikant abis spordipäeva organiseerimisel ja spordivõistlustel käimisel.

Kokkuvõtteks. Praktika perioodi jooksul praktikant

- näitab üles aktiivsust laste suunamisel kehalistesse tegevustesse;
- korraldab ja viib läbi liikumismänge;
- abistab rühmaõpetajat ja liikumisõpetajat laste organiseerimisel (nt paarikaupa kolonni võtmine jalutuskäiguks);
- vestleb lastega kehalise aktiivsuse olulisusest ja spordist üldiselt.

MUUSIKAÕPETUS

≡ **Monika Pullerits, TLÜ lektor**

Milles seisneb muusika erilisus?

Lasteaialapse tegevustes on intellektuaalne ja emotsionaalne omavahel tihedalt seotud, kuid viimane on siiski määravaks. Muusikale on aga iseloomulik see, et esmajoones ei kutsu ta esile mõttetgevust, vaid tundeid ja emotsioone. Seepärast on muusikal eriline roll lapse tunnetusprotsesside kujunemisel. Lasteaia muusikaõpetuse eesmärgid on kirjas riiklikus õppekavas ning muusikat õpetab vastava haridusega muusikaõpetaja. Sellegipoolest on muusikalised üldteadmised vajalikud kõikidele lasteaiaõpetajatele, sest taotlus on üks – toetada lapse arengut talle vajalike kogemuste abil.

Milliseid muusikalisi kogemusi saab laps lasteaias?

- *Laulmine* on lapsele kõige loomupärasem musitseerimisviis, mis saab alguse spontaanselt üksikute silpide, sõnade matkimisest ning kasvab lapse arenedes välja iseseisvaks laulmiseks. Väikelapsed matkivad laulmist pigem kõneintonatsioonidega kui helikõrgustega. Erinevad kõnemängud on aluseks oma hääle tunnetamisele, mis omakorda juhib last järk-järgult lauldavate vokaalide ja meloodiamotiivide matkimisele. Laulmine avaldab mõju muusikalisele kuulmisele, kõne arengule, sõnavara kujunemisele, kuulamisoskuse ja tahtelise tähelepanu edenemisele. Esmatähtis on aga positiivne emotsioon, mis meelepärase lauluga kaasneb. Seetõttu saadab laps tihti oma laulmist instinktiivsete liigutuste ja tantsisklemisega.
- *Muusikaline liikumine* rikastab lapse liikumiskeskonda lasteaias. Lapsed tajuvad muusikat ja liikumist loomuomaselt ühtse tegevusena, reageerides kõige esmalt muusikale just liigutustega. Seda aluseks võttes saab lapsele anda nii rütmilise liikumise, tantsu kui loovliikumise kogemusi. Liikumise kaudu edenev kehatunnetus ja rütmitunne on omakorda eelduseks pillimänguks vajalike oskuste kujunemisele.
- *Pillimäng* on lapsi eriliselt paeluv tegevus, sest siin kasutatakse eneseväljendamisel erinevaid vahendeid – mitmetämbriilisi pille. Paljudele lastele võib lasteaias kogetu jääda ainsaks võimaluseks mängida mõnda muusikainstrumenti. Lasteaedades on kasutusel rütmipillid (kõlapulgad, trianglid, tamburiinid jm) ja kindlate helikõrgustega plaatpillid (ksülofonid, kellamängud, metallofonid). Mistahes pilli õpe algab kogemusest, kuidas ja milliseid helisid erinevatel pillidel tekitatakse. Rütmilise eneseväljenduse edenemisel saab pille kasutada laulude kaasmängudes ja

pillilugude esitamiseks. Lasteaias saadud pillimängukogemus võib innustada last edaspidisteks pilliõpinguteks koolieas.

- *Muusika kuulamine* saab alguse nendest muusikalistest tegevustest, millega ise tegeldakse. Kui laps musitseerib, siis ta ka kuuleb ja musitseerimise edendamiseks peab teda suunama *teadlikult kuulama*. Kuid laps suudab kuulata ja mõista sellistki muusikat, mille puhul ta ise otseselt ei musitseeri. Õpetaja suunamisel võib muusika „jutustada“ lapsele kõigest sellest, mida ta näeb, kuuleb, tunneb. Need kogemused on seotud eeskätt kujutlusvõime ja tundmustega.

Miks on vajalik lõimida muusikat teiste tegevustega?

Laste tegevuste suunamisel on oluline kasutatavate meetodite mitmekesisus ja vaheldusrikkus, sest lapsel on vajadus rohkema stimulatsiooni järele. Muusikaõpetaja ja rühmaõpetaja koostöö tugevdab veelgi laste võimet läbielatud kogemusi säilitada ja täiustada.

Kuidas kasutada muusikat teistes tegevustes?

Võimalusi on väga erinevaid, kuid valikul peab õpetaja tundma lapse üldise ja muusikalise arengu seaduspärasusi, lähtuma eakohasusest. Õpetaja, kes on teadlik lapse kõne- ja mänguuskuse kujunemise etappidest, leiab nendest tuge ka muusika kaasamiseks teistesse tegevustesse.

Kõnemängudest laulmiseni - kõnemängud on oluline etapp lapse laulmisoskuse kujunemisel.

- *Näpümängud* on tegevused, mis kaasavad lapse eri meeli – ta näeb, teeb, kuuleb, tunneb. Samu mängu saab laulda 2-3-noodilistel motiividel – nii toetame keeletaju, peenmotoorika ja laulmisoskuse edenemist.

- *Kõnemängude esitamine muusikaliste väljendusvahenditega* on lõputute võimalustega: liisutusi ja riime lugedes võime kasutada erinevaid temposid (kiire/aeglane), dünaamikat (vaikne/valju, valjenev/vaibuv), kõlavärve ja karaktereid (kõrge/madal, tõusev/laskuv, lõbus/kurb/kaval jne) ning neid veel omavahel varieerida.

- *Rahvalaule* on ajast aega edasi lauldud ja nende laulmisel ei ole kunagi takistuseks olnud tagasihoidlik viisipidamise oskus. Lasteaias laulmiseks on eriti sobilikud 1-realist regiviisiid, mis on sarnased kajamänguga: eeslaulja (õpetaja) laulab ette, koor (lapsed) kordab.

Lavastusmängud ja muusika ühendavad kujutlusvõimega seotud tegevusi. Nii võib laulu muuta lavastusmänguks või muinasjutu muusikaks.

- *Muusikatunnis õpitava laulu lavastamine* pakub palju mängulisust. Kasutades liigutusi/liikumist, illustreerivad hääli, helisid (hääleintonatsioone, kehapilli, rütmipille), saab laulu sõnadest luua lavastusmänge, esitada dialooge ja erinevaid rolle.

- *Muinasjuttude jutustamine või raamatu ettelugemine* võib olla seotud matkimismängudega, kus erinevaid tegelasi ja sündmusi matkitakse liigutuste ja häältega. Laste kujutlusvõime ja tähelepanu suurendamiseks võib õpetaja tegelasi illustreerida rütmipillidel mängitud häältega. Sisu saab ilmestada ka sobivate lauludega.

- *Folkloorsed laulumängud* ühendavad laulmise, sõnalise tegevuse ja tantsimise. Siin on palju mängulisi lahendusi, mis võimaldavad laste erinevatel oskustel esile tulla ning teineteiselt õppida.

Muusika saatel liikumine aitab tunnetada muusikat ja avastada oma keha väljendusvõimalusi.

- *Muusika saatel erinevate kehaosadega rütmiliste liigutuste sooritamine* kujundab mootorikat, koor-dinatsiooni ja rütmitunnet. Kui nooremad lapsed jäljendavad esmalt vaid õpetajat, siis kogemuse kasvades saavad lapsed olla juba igaüks ise liigutuste ettenäitajateks.

- *Lihtne tants* on koheselt esitatav muusika rütmi järgides ja samal ajal õpetaja liigutusi matki-des. Matkitavad liigutused peavad olema lastele koheseks esitamiseks jõukohased (näit. liikumine ringjoonel, ringi sisse/välja, plaksutamine/patsutamine, kükitamine/keerutamine jms).

- *Muusika meelolude ja karakterite väljendamine* liigutuste ja liikumisega annab võimalusi fantaseerimiseks ja loovmängudeks. Luues liikumise ja muusika abil kujutluspilte, kaasavad lapsed oma loomevõime ning võivad esitada väga erinevaid liikumisvorme.

- *Spontaansel eneseväljendusel põhineva loovliikumise* abil saab kujutada ja matkida kõike, mida laps näeb või kuuleb. Nii võib laps improviseerida näiteks loodusnähtusi (vihm, lumi, rahe,

lörts, tuul). Seejuures stimuleerib kujutlusvõimet sobiva karakteriga muusika või pilliheli, mille abil muutub keha kõikvõimelike ideede väljendajaks.

Muusika ja matemaatika seostamine kaasab mänguliselt tegevusse nii nägemise, kuulmise, liikumise kui mõtlemise. Õpetajale annab see tagasisidet sellest, kuivõrd suudab laps tahtlikult oma tähelepanu kontrollida.

- *Loendamise ja arutamise* ühendamiseks rütmilise tegevusega on erinevaid võimalusi – hulga ja arvude „nähtavaks” muutmine erinevate kõlazestidega (patsutamine, plaksutamine), rütmiliste liigutustega (hüpped, kükid vms) või arvude ja lihtsate matemaatiliste tehete esitamine rütmipillidel (vastav arv kordi löökide mängimine rütmipillil).

- *Suurused ja mõõtmine*, mis eeldavad oskust leida esemetes erinevusi, on samuti ühendatavad liikumise ja pillimänguga. Suurem/väiksem on ülekantav vastavatesse liigutustesse või helitugevusse (suur, valju, väike, vaikne), pikem-lühem seostatav muutustega liikumises (pikad - lühemad sammud), kõrgem-madalam leiab vastavaid seoseid erinevate pillide kõlavärvidega (hele - kõrgemal, tume - madalamal).

- *Geomeetriliste kujundite* esitamine rütmipillidel põhineb sarnasuse leidmisel kujundi ja pilli vahel. Igale kujundile vastab kindel pill – kui õpetaja näitab ringi, siis mängivad tamburiinid, kolmnurgale vastavad trianglid, nelinurgale kõlakarbid või nende puudumisel kõik ülejäänud pillid.

Muusika ja kunstilised tegevused lähtuvad fantaasiast ja loomingulisest eneseväljendusest.

- *Hääled ja helid* on väljendatavad värvide, joonte, mustrite abil. Visualiseerida saab erinevaid loodushääli, pillide hääli, muusika karakterit ja tundeid.

- *Vastandite tundmaõppimine* põhineb värvidel või ka vastavatel joontel ja kujunditel pintsliga, kriidiga, pliiatsiga. Hele/tume, terav/pehme jms on väljendatavad nii kujutatavas kunstis kui muusikas (hele/tume hääl, terav/pehme pilliheli).

- *Millest jutustas muusika* on teema, millega võib kunstitundi lõimida muusikatunnis õpitud laulu või kuulatud muusikapala. Laulude joonistamisel saavad lapsed kõik koos korrata laulusõnu, arutleda sisu üle ja seejärel joonistada sellest oma nägemuse. Samamoodi saab kasutada ilmekaid lühipalu - muusika meeoleolu aitab kaasa kujutuspiltide loomisele.

Soovitusi tegevuste läbiviimiseks

- Alustage ja lõpetage iga musitseerimist vaikusega – see on häälestus tähelepanu suunamisele.

- Kõnemängude esitamisel ja laulmisel jälgige hääle tekitamise viisi - loomulikku hääletugevust ja esituse ilmekust.

- Pillide kasutamisel on esmatähtis kõlaline kvaliteet - pillihelid ei tohi olla lärmakad. Lapsed ei taju sageli oma liigutuste intensiivsust ning vajavad abistavat suunamist.

- Muusikaline liikumine eeldab muusika ja liikumise ühtsuse jälgimist - liigutuste rütmilisust, meloodia ja liigutuste ühtset väljenduslaadi, karakterit.

- Kasutage muusikat rühmas ka igapäevastes tegemistes (riietuge lauluga, lõunauinaku eel valige unemuusikaks mõni sobiv muusikapala vms).

- Olge koostöös muusikaõpetajaga - valige ühisteemasid, looge mängulisi seoseid erinevate tegevuste vahel, küsige rühmas kasutamiseks pille, CD-sid jt vahendeid.

- Loominguline eneseväljendus on igale lapsele omane tarve, mis eeldab aga eneseusaldust. Viimast mõjutavad oluliselt suhted kaaslastega, koostööoskus. Sellistes olukordades on oluline lapsi individuaalselt jälgida, julgustada ja vajadusel suunata.

Kasutatud kirjandus

KOOLIEELSE lasteasutuse riiklik õppekava. – RTI 2008, 23,152.

PULLERITS, M. 2005. Laps ja muusika. – L. Kivi, H. Sarapuu (koost). *Laps ja lasteaed – lasteaiaõpetaja käsiraamat*. Tartu: Atlex, 213 – 225.

PULLERITS, M. 2009. Laps kasvab muusikaga. – L. Kivi, H. Sarapuu (koost). *Lasteaialaps peres*. Tartu: Atlex: 79-91.

YOUNG, S., GLOVER, J. 1998. *Music in the Early Years*. London: Routledge Falmer.

LISAD

KOOSTÖÖLEPING

ÜLIÕPILASE- PRAKTIKANDI JA JUHENDAJA-ÕPETAJA VAHEL

Üliõpilane:

Õpetaja:

Praktika liik ja aeg:.....

Üliõpilase ootused/soovid

Õpetaja ootused/soovid

--	--

Oleme kokku leppinud järgmises:

--

Üliõpilane

Õpetaja

Kuidas järgisime kokkulepet? Üliõpilase arvamus

Üliõpilane:

Kuidas järgisime kokkulepet? Õpetaja arvamus

Õpetaja:

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE VAATLUSE LEHT

Lasteaed:
Laste vanus:
Tegevuse liik:
Õpetaja nimi:
Kuupäev:
Nädala eesmärgid:

Rühm:
Laste arv:
Teema:
Vaatleja(d):

ÕPETAJA TEGEVUS – õpetaja tegevuse juures on rõhuasetus õppe-kasvatustegevuse kavandamise ja ettevalmistamise hindamisel	
Õpieesmärgid	Kas planeeritud õpieesmärgid on konkreetsed, reaalsed, antud vanuserühmale vastavad?
Tegevuse planeerimine, integratsioon	Kuidas tegevuse planeerimine toetas nädala õpieesmärkide saavutamist? Milline on tegevuse roll nädalakavas, seosed teiste tegevustega? Kuidas tegevus seostus eelmise päevaga? Milles väljendus nädalateema ja tegevuse seos? Kuidas on planeeritud tegevuse ülesehitus? Kuidas on planeeritud loogiline teemaarendus esmaspäevast reedeni, lõimimine päevade vahel ja päeva lõikes?
Uue õpetamine	Mille kaudu õpetaja planeeritud uus osa/uued mõisted tegevuses? Kuidas on uus seostatud eelnevate teadmistega?
Õpetaja ainetundmine	Milles väljendub õpetaja ainetundmine? Kuidas on loodud eeldused õppimiseks?
Õpimeetodid	Mis õpimeetodeid õpetaja rakendas? Kuidas toimub laste juhendamine erinevate meetodite kasutamisel (rühmatöö, frontaalmeetod, individuaalne juhendamine jne)? Mis võtetega toimus sujuv üleminek ühelt tegevuselt teisele? Milles väljendus kasutatud meetodite lastepärasus? Kuidas on planeeritud erinevate meelte kasutamine?
Koostöö, kaasamine	Kuidas on korraldatud laste jõukohane kaasamine tegevuse ettevalmistusprotsessi (vahendite paigutamine, jagamine, teema valik)? Mis koostöö või kaasamise vorme tegevuses rakendati (laps-laps, laps-õpetaja, õpetaja abi kaasamine)?
Aja kasutamine	Kuidas kasutatakse ajalist ressursi tegevuses?
Õppevahendid	Oluline ei ole õppevahendite loetelu, vaid kas valitud õppevahendid/materjalid on asjakohased teema käsitlemise kontekstis? Kas vahendid toetavad teema käsitlemist? Milline on õpetaja eelnev ettevalmistus õppevahendite osas (nt koostöö lastega, lastevanematega jne)? Kuidas rakendatakse olemasolevat rühma kasvukeskkonda õppevahendina (nt rühmaruum, sisustus jne)?
Eesmärgi saavutamise hindamine	Mis tegevuse kaudu on õpetaja planeerinud õpieesmärgi saavutamise hindamise?

LAPSE TEGEVUS - siin on rõhuasetus laste käitumise näidetel, mis aitavad hinnata, kuidas õpetajal õnnestus planeeritu ellu viia ning kuidas planeeritu jõudis lapse tasandile	
Uute teadmiste ja oskuste omandamine	<p>Kuidas õnnestus lastel uute oskuste või teadmiste omandamine? Kas need olid jõukohased selles vanuses lastele? Too näiteid, milles väljendus laste teadmistest arusaamine. Too näiteid, kus lapsed said uut seostada eelnevaga. Too näiteid, kus tegevus oli lastele pingutust nõudev.</p>
Õpimeetodite lastepärasus (mängulisus ja huvi)	<p>Mis näitas laste huvi tegevuses? Too näiteid, kuidas valitud õpimeetodite rakendamise kaudu kaasati lapsi. Too näiteid laste aktiivse osalemise, otsustamise, arutlemise, mõtlemise pingutuse, katsetamise, uurimise ... võimalustest. Too näiteid, kuidas lastel oli võimalik kasutada erinevaid meeli tegevuses. Too näiteid eriti põnevatest ja huvitavatest tegevustest lapsele.</p>
Koostöö, suhted	<p>Too näiteid, mille kaudu kaasati lapsi koostööle. Too näiteid tegevuses valitsevatest meeoludest. Too näiteid, kuidas peeti kinni ühistest reeglitest, ülesannetest, kokkulepetest (rühmareeglid, korraldused).</p>
Laste valikuvõimalused	<p>Too näiteid, millal oli lastel võimalus iseseisvateks valikuteks.</p>
Tegevuse individualiseerimine	<p>Too näiteid, kus õpetaja kohandas ja kasutas erinevaid õppematerjale vastavalt laste individuaalsusele (sugu, vanus, huvi, muukeelsed, erineva raskusastmega ülesanded...).</p>
Õppevahendite kasutamine	<p>Too näiteid, mis võimalused olid lastel planeeritud õppevahendeid kasutada.</p>
Hinnang oma tegevusele	<p>Too näiteid, kus lastel oli võimalus anda hinnangut enda või kaaslas(t)e tegevusele. Mis võimalusi anti lastele oma tegevuste hindamiseks (nt vanemates rühmades)?</p>
Tagasiside lapsele	<p>Too näiteid laste positiivsest eduelamusest. Too näiteid, mille kaudu said lapsed tagasisidet oma tegevusele. Too näiteid, kuidas õpetaja lapsi toetas.</p>
KOKKUVÕTE	<p>Järeldused ja seosed tegevuse ettevalmistamise ja lapse tasandil rakendumise kohta. Järeldused lastepoolse tulemuslikkuse ja laste aktiivselt mõtestatud tegevuse kohta. Hinnang eesmärkidest lähtuvalt. Soovitused/ettepanekud edaspidiseks.</p>

ÕPPE- JA KASVATUSTEGEVUSE KAVA

Kuupäev(ad)..... Lasteaed

Rühm Laste vanus

Üliõpilane

Eesmärgid (vt: KELA RÕK-i juurde kuuluvad käsiraamatud *Üldoskuste areng koolieelses eas* ja *Õppe- ja kasvatustegevuse valdkonnad; rühma tegevkaava*)

Tunnetus- ja õpioskused

.....

Sotsiaalsed ja enesekohased oskused

.....

Mänguoskused

.....

Mina ja keskkond

.....

Keel ja kõne

.....

Matemaatika

.....

Kunst

.....

Liikumine

.....

Muusika

.....

Teema/temaatika

.....

Vahendid

.....

.....

.....

Ettevalmistus/eeltöö:

Lastepoolne.....

.....

.....

Õpetajapoolne

.....

.....

.....

Organiseerimine

.....

.....

.....

Tegevuse käik:

Tegevuse osad, tegevusliigid	Käsitletavad alateemad, olulised küsimused, põhimõisted ja nende edastamiseks kasutatavad meetodid, mängulised võtted	Abi- ja näitvahendid
I SISSEJUHA-TUS		
II PÕHI-OSA		

III LÖPE- TAV OSA		

Tegevuse läbiviimise analüüs

Aspektid analüüsiks	Tähelepanekud
<p>Üliõpilaselt endalt (vähemalt ühe aspekti kohta):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tegevuse seos riikliku õppekava, nädala /kuu eesmärkidega. - Erinevate valdkondade lõimimine tegevuses. - Tegevuse ülesehituse eakohasus. - Laste motiveerimine, tunnustamine, innustamine, meeleolu loomine. - Õppevahendite ja materjalide kasutamine. - Õppemeetodite kasutamine, mängulised võtted. <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - Järgmine tegevus teen teisiti.... - Mida täiesti uut täna õppisin... <p>NB! kasuta eneseanalüüsi ringi</p>	
<p>Juhendajalt</p> <ul style="list-style-type: none"> - Tegevuse seos riikliku õppekavaga, nädala/kuu eesmärkidega. - Erinevate valdkondade lõimimine tegevuses. - Tegevuse ülesehituse eakohasus. - Laste motiveerimine, tunnustamine, innustamine, meeleolu loomine. - Õppevahendite ja materjalide kasutamine. - Õppemeetodite kasutamine, mängulised võtted. - Üliõpilase kõne ja kehakeel. <p>-----</p> <ul style="list-style-type: none"> - Järgmine tegevus tee teisiti.... - Selles tegevuses õnnestus tõesti hästi... 	

ÜLIÕPILASE ENESEANALÜÜS ENNE ESIMEST PRAKTIKAT SWOT analüüs

Minu tugevused:

- *Millised sinu iseloomujooned toetavad sinu tegevust valitud erialal? Miks?
- *Mida sa tead lasteaiaõpetaja tööst?
- *Millised on sinu kogemused väikeste lastega tegelemisel?

Minu nõrkused:

- *Millised on sinu kõhklused ja kartused seoses õppimisega?
- *Millised sinu iseloomujooned võivad tulevikus sinu töös lasteaiaõpetajana kahjuks tulla?
- *Milliseid puudujääke oled täheldanud oma käitumises?

Minu ohud:

- *Mis võib sind takistada lasteaiaõpetaja kutseks vajalike teadmiste ja oskuste omandamisel?
- *Milliseid võimalikke negatiivseid sündmusi sa suudad praegu oma tulevases töös ette näha?

Minu võimalused:

- *Mida loodad koolis õppida, et saada heaks lasteaiaõpetajaks?
- *Milliseid positiivseid võimalusi seoses oma tööga sa tulevikku vaadates ette näed?

ÜLIÕPILASE ENESEANALÜÜS PÄRAST KÕIKIDE ÕPPEPRAKTIKATE LÄBIMIST SWOT analüüs

Minu tugevused:

- *Millised kolm iseloomujoont toetavad sinu tegevust valitud erialal?
- *Millistele isiklikele tugevustele võid oma töös tulevikus toetuda?
- *Meenuta oma õnnestunud tegevusi ja ettevõtmisi õpingute ajal. Milliseid oma andeid sel puhul kasutasid?

Minu nõrkused:

- *Millised probleemid või takistused kerkivad sinu ette seoses tulevase tööga?
- *Meenuta oma kõige ebaõnnestunumaid ettevõtmisi õpingute ajal. Millised isiklikud nõrkused või puudused sinu käitumises esinesid?
- *Mida sa tahaksid endas kõige enam muuta?

Minu ohud:

- *Milliseid võimalikke negatiivseid sündmusi sa suudad praegu oma tulevases töös ette näha?
- *Mida sa kõige rohkem kardad tööle asudes?

Minu võimalused:

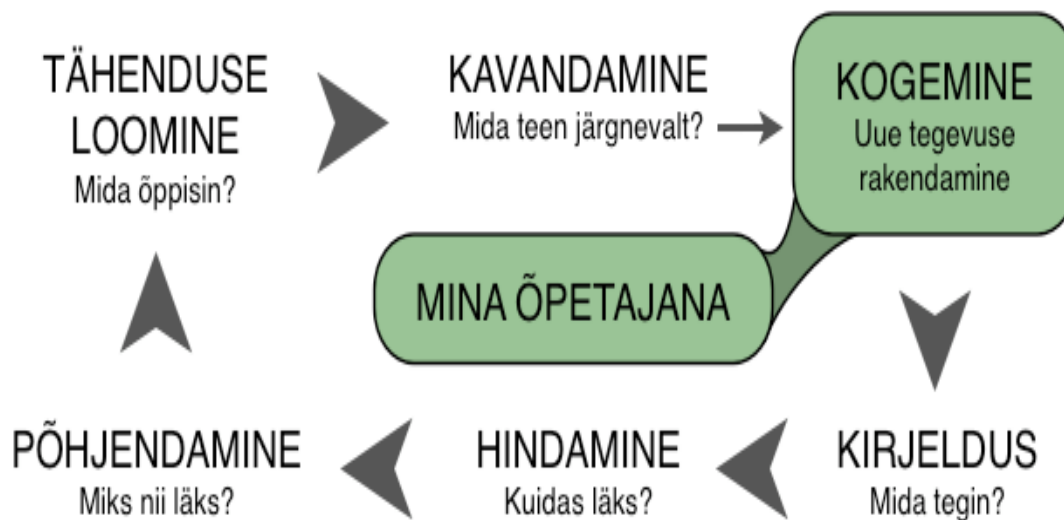
- *Milliseid positiivseid võimalusi seoses oma tööga sa tulevikku vaadates ette näed?
- *Milline on kõige suurem isiklik väljakutse sulle tulevikus seoses erialaga?

ENESEANALÜÜSI ETAPID e SAKA ring

Saka ring: valmis tegevõpetajate ja Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli õppejõudude augustise-minari raames Saka mõisas 23.-24. august 2006.

Teoreetiline alus:

Moon, J. 2004. *A Handbook of reflective and experiential learning: Theory and practice*. London: RoutledgeFalmer Press.

Üks näide (K. Vinter):

Kirjeldus – mida tegin?

Püstitasin õppe-kasvatustöö eesmärgiks, et oskavad esemeid värvustunnuse alusel rühmitada. Selleks viisin läbi eespool kirjeldatud õppetegevuse.

Hindamine – kuidas läks?

Enamus lapsi suutis peale lühikest juhendamist esemeid värvuse alusel rühmitada. 3 last ei tulnud ülesandega iseseisvalt toime.

Põhjendamine – miks nii läks?

3 last olid teistest aasta nooremad ja ülesanne polnud neile eakohane, kuna rühmitamiseks pakutud esemed olid lisaks värvusele ka erineva kuju ja suurusega ning see segas nooremaid lapsi.

Tähenduse loomine – Mida õppisin?

Noorematele lastele planeerin lihtsamaid tegevusi (vahendid) või viin tegevused läbi eraldi alarühmas juhendades.

Kavandamine – Mida teen järgnevalt?

Pakun noorematele lastele antud tegevuseks vahendid, mis erinevad üksteisest vaid värvustunnuse poolest. Juhendan noormate laste gruppi väikeses alarühmas.

ENESEANALÜÜSI KIRJUTAMISE JUHEND (TLÜ Rakvere Kolledž)

Meelespea üliõpilasele-praktikandile

I ENESEANALÜÜS

- kirjutatakse enne praktikale minekut

Analüüsi koostamisel tuleb lähtuda järgnevatest küsimustest, toetudes oma senistele kogemustele ja teadmistele.

1. Millised on minu ootused praktikale?
2. Kuidas ma olen valmis lasteaiaõpetaja rolli täitma?
 - a. Millised on minu tugevamad küljed ja omadused laste arengu toetajana tegevuste organiseerimisel ning läbiviimisel?
 - b. Millised on minu tugevamad oskused lastega töötamisel?
 - c. Millised minu isiksuseomadused aitavad mind lasteaiaõpetaja töös kõige enam?
3. Milliste oskuste ja teadmiste puudumine ning millised omadused või hoiakud võivad takistada mul lasteaiaõpetaja tööd edukalt teha
 - a. lapse arengu toetamisel;
 - b. tegevuste/mängu/õppimise juhtimisel?

II ENESEANALÜÜS

- kirjutatakse viimasel praktikanädalal

Analüüsi koostamisel tuleb lähtuda järgnevatest küsimustest:

I

1. Kuidas minu ootused praktikale täitusid?
2. Kas praktikale seatud eesmärgid said täidetud?

II

1. Kuidas ma olen valmis lasteaiaõpetaja rolli täitma?
 - a. Millised on minu tugevamad omadused, küljed lapse arengu toetajana ning tegevuse/mängu juhendajana?
 - b. Millised on minu tugevamad omadused lasteaiaõpetaja rollis?
 - c. Millised minu isiksuseomadused aitavad mind lasteaiaõpetaja töös kõige enam?
2. Milliste omaduste ja teadmiste puudumine ning millised omadused ja hoiakud takistavad mul lasteaiaõpetaja tööd edukalt teha
 - a. lapse arengu toetamisel;
 - b. mängu/tegevuse/õppimise juhtimisel?
3. Millistes valdkondades tuleb end täiendada?

III

1. Millised praktikaulesanded osutusid mulle rasketeks? Miks?
2. Kuidas hindan koostööd kolleegide ja lastevanematega?
3. Mida ma praktikal juurde õppisin?

ENESEANALÜÜSI astmed

*juhendajatele üliõpilase eneseanalüüsi hindamiseks

Tüüp	Aste	Tunnusjooned
a. Kirjeldav/ tehniline refleksioon	Aste I (<i>reporting</i> e. kirjeldamine)	Sündmusi kirjeldav, ümberjutustav. Minimaalne teadmiste transformatsioon ehk muundumine. Ülevaatlikkus ja seostatus on puudulikud.
b. Praktiline/ dialoogiline refleksioon	Aste II (<i>responding</i> e. vastamine)	Algne informatsioon on kajastatud osaliselt vähese transformatsiooni ja tõlgendamisega. Ülevaade ilma järeldusteta, hinnanguid antakse põhjendamata. Esitakse retoorilisi küsimusi püüdmata vastata neile ning alternatiive arvestamata. Läbivateks on kergenduse, ärevuse, eufooria tunded.
	Aste III (<i>relating</i> e. seostamine)	Ilmnevad isikliku tähendusega sündmuste aspektid, neid seostatakse varem omandatud kogemustega. Pealiskaudne sündmuste arusaamine/ tõlgendamine. Tuuakse välja tugevusi, arenemisvajadusi, tehtud vigu, praktilisest kogemusest õpitu. Sündmustele antakse pealiskaudne põhjendus, püütakse määratleda muutumisvajadusi.
	Aste IV (<i>reasoning</i> e. põhjendamine)	Informatsioon on piisavas seoses näiteks teoreetiliste kontseptsioonide, isiklike kogemustega, transformatsioon ja seostatus on kõrgel tasemel. Otsitakse sündmuste kulgemise sügavat põhjendust. Analüüsitakse ideid, sündmusi, kogemusi, esitatakse küsimusi ja hüpoteese sündmuste kulgemise põhjenduse leidmiseks. Püütakse seletada või mõista enda ja teiste käitumist ja tundeid seoses oma põhimõtete, järelduste, kogemuste ja teadmistega. Esineb süvendatud teoreetiliste teadmiste ja praktiliste kogemuste seostatus.
c. Kriitiline refleksioon	Aste V (<i>reconstructing</i> e. rekonstrueerimine)	Esineb kõrgel tasemel abstraktne mõtlemine õpitu/ kogetu üldistamises ja rakendamises, teadmiste transformatsioonis. Tehakse isikupäraseid järeldusi oma refleksioonist, üldistatakse kogemusi, sünteesitakse seaduspärasusi, formuleeritakse isiklike õpetamise teooriaid, võetakse kindlaid seisukohti. Refleksioonide põhjal sünteesitakse ja luuakse õppimise isiklike tähendusi, planeeritakse edaspidist õppimist.

Kirjaliku refleksiooni skaala: tüübid, astmed ja nende tunnusjooned (Bain, Ballantyne, Packer, Mills 1999, Hatton & Smith 1995, Van Manen 1977).
Georgi Skorobogatov 2007(BKL)

Eduko

